

**Strategija razvoja
Općine Gradac za razdoblje
2019.-2023. godine**

NARUČITELJ | Općina Gradac
Stjepana Radića 3, 21330 Gradac
www.opcinagradac.hr
info@opcinagradac.hr
+385 (0)21 697 601

IZRAĐIVAČ | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o.
za lokalni razvoj i poticanje poduzetništva
Vlačica 11, 21400 Supetar
www.poduzetnickicentar-aktiva.com
pc.aktiva@gmail.com
+385 (0)21 630 201

Kontakt osoba:
Dijana Šabić
mag.soc., mag.ethnol., mag.oec.

Zahvaljujemo svima koji su sudjelovali u izradi ovog dokumenta sudjelovanjem u anketnom ispitivanju, fokus grupama ili na drugi način, a posebice gospodinu Anti Radeliću na konstruktivnim komentarima.

Naslovna fotografija: www.marinas.com

Sadržaj

Skraćenice	6
1.UVOD	8
1.1. Ciljevi izrade strategije	8
1.2. Metode izrade strategije	10
1.3. Usklađenost sa strateškim dokumentima	14
1.3.1. <i>Usklađenost s dokumentima na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini</i>	14
1.3.2. <i>Novo proračunsko razdoblje Europske Unije</i>	18
2. ANALIZA STANJA	20
2.1. Potencijali prostora i položaja	20
2.2. Kapaciteti sustava Općine	21
2.2.1. <i>Ljudski resursi</i>	21
2.2.2. <i>Proračun Općine</i>	21
2.2.3. <i>Imovina i vlasnički udjeli</i>	27
2.3. Demografska obilježja	28
2.3.1. <i>Stanovništvo</i>	28
2.3.2. <i>Stanovanje</i>	31
2.3.3. <i>Tržište rada</i>	33
2.4. Gospodarstvo	38
2.4.1. <i>Opći pokazatelji</i>	38
2.4.2. <i>Analiza pojedinih sektora</i>	43
2.4.2.1. <i>Turizam</i>	43
2.4.2.2. <i>Poljoprivreda</i>	47
2.4.2.3. <i>Ribarstvo</i>	49
2.5. Prostorno planiranje i infrastruktura	54
2.5.1. <i>Prostorno planiranje</i>	54
2.5.1.1. <i>Prostorni plan Splitsko-dalmatinske županije</i>	54
2.5.1.2. <i>Prostorni plan Općine Gradac</i>	56
2.5.2. <i>Prometna infrastruktura</i>	62
2.5.3. <i>Vodovod i kanalizacija</i>	64
2.5.4. <i>Zaštita okoliša i gospodarenje otpadom</i>	70
2.5.5. <i>Energetski sustavi</i>	72

2.6. Društvena infrastruktura	72
2.6.1. Odgoj i školstvo	72
2.6.2. Zdravstvo i socijalna skrb	76
2.6.3. Civilno društvo	77
2.6.3.1. Kultura	78
2.6.3.2. Sport i rekreacija	82
2.6.4. Ostala javna infrastruktura	83
3. ISPITIVANJA I ANALIZE	85
3.1. Rezultati anketnog ispitivanja	85
3.1.1. Svrha anketnog ispitivanja	85
3.1.2. Ispitanici	85
3.1.3. Ocjena stanja razvoja Općine Gradac	86
3.1.4. Budući razvoj Općine Gradac	93
3.2. Rezultati fokus grupa	96
3.2.1. Opće stanje gospodarstva	96
3.2.2. Korištenje općinskih poticaja i sredstava europskih fondova	97
3.2.3. Prometna infrastruktura	98
3.2.4. Poljoprivredna djelatnost	98
3.2.5. Turizam	98
3.2.6. Komunalna infrastruktura	100
3.2.7. Ostalo	100
3.3. Analiza SWOT	101
3.4. Zaključak provedenih ispitivanja	104
4. STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM	105
4.1. Vizija i misija	105
4.2. Strateški ciljevi razvoja	106
4.3. Prioriteti strateškog razvoja	106
4.4. Popis mjera i projekata	108
4.5. Implementacija i praćenje aktivnosti	113
4.6. Mjere sprečavanja utjecaja na okoliš	131
4.7. Revizije strategije razvoja	132
5. PRILOZI	133
5.1. Popis grafikona	133
5.2. Popis tablica	133

5.3. Popis slika	135
5.4. Anketni upitnik	136
5.5. Ciljevi, prioriteti i mjere razvoja Splitsko-dalmatinske županije	142
5.6. Ciljevi, prioriteti i mjere Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske	144
6. ZAKLJUČAK	147
7. LITERATURA	149

Skraćenice

APPRRR	Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju
BDP	Bruto domaći proizvod
DC	Državna cesta
DHMZ	Državni hidrometeorološki zavod
DVD	Dobrovoljno vatrogasno društvo
DP	Državni proračun
DZ	Dom zdravlja
DZS	Državni zavod za statistiku
DV	Dječji vrtić
EFPR	Europski fond za pomorstvo i ribarstvo
EK	Europska komisija
EU	Europska unija
FINA	Financijska agencija
FZOEU	Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost
GIS	Geografski informacijski sustav
HEP	Hrvatska elektroprivreda
HTZ	Hrvatska turistička zajednica
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
IP	Izvor Ploče
JLS	Jedinica lokalne samouprave
JRS	Jedinica područne (regionalne) samouprave
JTC	Jadranska turistička cesta
JU	Javna ustanova
LAG	Lokalna akcijska grupa
LAGUR	Lokalna akcijska grupa u ribarstvu
LRS	Lokalna razvojna strategija
LUSDŽ	Lučka uprava Splitsko-dalmatinske županije
MDOMSP	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
MO	Mjesni odbor
MINGO	Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta
MINT	Ministarstvo turizma
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskog sustava
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZOIP	Ministarstvo zaštite okoliša i energetike
NKD	Nacionalna klasifikacija djelatnosti

NZRCD	Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva
OCD	Organizacije civilnog društva
OG	Općina Gradac
OPG	Obiteljska poljoprivredna gospodarstva
OŠ	Osnovna škola
POP	Područja očuvanja značajna za ptice
POS	Program poticane stanogradnje
POVS	Područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove
PP	Policijska postaja
PPI	Poduzetnička potporna institucija
PPU	Prostorni plan uređenja
PPUOG	Prostorni plan uređenja Općine Gradac
PPSDŽ	Prostorni plan Splitsko-dalmatinske županije
PS	Privatni sektor
PU	Policijska uprava
PZ	Poduzetnička zona
RH	Republika Hrvatska
SDŽ	Splitsko-dalmatinska županija
SWOT	Strengths, weaknesses, opportunities, threats (<i>hr. snage, slabosti, prilike, prijetnje</i>)
TZ	Turistička zajednica
TZMD	Turistička zajednica mjesta Drvenik
TZMG	Turistička zajednica mjesta Gradac
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UOŽ	Udruženje obrtnika Gradac
ZRP	Zajednička ribarstvena politika
Ž	Županija
ŽC	Županijska cesta
ŽRS	Županijska razvojna strategija

1 | UVOD

1.1. Ciljevi izrade strategije

Strategija razvoja Općine Gradac je temeljni strateški dokument kojim se planira razvoj lokalne zajednice. Cilj izrade Strategije jest doprinos kvalitetnom formiranju strategije razvoja općine, detaljnom analizom stanja i potreba lokalne zajednice i samouprave s ciljem određivanja jasnih prioriteta i oblikovanja potrebnih mjera za realizaciju postavljenih ciljeva. Održivi lokalni razvoj je nit vodilja pri formiranju strategije razvoja, a temelji se na jačanju komunalne, gospodarske i društvene infrastrukture, odnosno podizanju kvalitete života lokalnog stanovništva. Cijelo područje kao dio Makarskog primorja ima velike potencijale koji se mogu iskoristiti članstvom Republike Hrvatske u Europskoj uniji, a upravo je strategija važan dokument koji će Općina Gradac i njene ustanove, udruge te tvrtke koristiti prilikom povlačenja sredstava iz Strukturnih i Kohezijskih fondova Europske unije.

Pored toga što služi kao vodič i okvir lokalnoj samoupravi u procesu razvoja, ovakav dokument daje potencijalnim investitorima uvid u strategiju zajednice u koju žele ulagati, dok je za donatore osnovni dokument na temelju kojega odlučuju o raspodjeli bespovratnih sredstava.

Strateškim razvojnim programom se želi postići sveobuhvatni održivi razvoj zajednice, optimalno korištenje resursa, postizanje zadanih ciljeva razvoja te u konačnici bolji život stanovnika općine.

Kako bi se postigao željeni efekt, u izradu Strateškog razvojnog programa uključeni su predstavnici svih struktura zajednice formiranih u radne skupine. Na taj način se doprinijelo sveobuhvatnosti programa razvoja. Članovi fokus grupa su raspravom o trenutnom stanju, problemima i prioritetima zajednice formirali sliku realnoga stanja općine. Važno je naglasiti kako je Strategija u vlasništvu lokalnih dionika koji su je izradili i usvojili te kao takva predstavlja konsenzus u utvrđivanju željenog smjera gospodarskog i društvenog razvoja. Njezino provođenje ili neprovođenje direktno će ovisiti o poduzetim naporima i zajedničkom zalaganju dionika javnog, privatnog i civilnog sektora.

Strateški plan gospodarskog ili ukupnog razvoja grada ili općine neophodni su preduvjeti za:

- × Utvrđivanje razvojnih prioriteta u općini
- × Pravovremenu pripremu razvojnih projekata i za njihovu prijavu za sufinanciranje na državne i fondove Europske Unije.
- × Utvrđivanje specifičnih razvojnih resursa i razvojnih potencijala u općini
- × Povezivanje razvojnih projekata općine s razvojnim projektima susjednih općina.
- × Usklađivanje razvojnih projekata općine s razvojnom strategijom županije.

Prilikom kandidiranja razvojnih projekata za sufinanciranje od strane regionalnih, državnih ili fondova Europske unije mora se prikazati povezanost projekta sa strateškim planom grada ili općine i s Razvojnom strategijom Županije.

Regionalni razvoj predstavlja pokretanje ekonomskih procesa i poticanje korištenja resursa u slabije razvijenim regijama s ciljem postizanja ukupnog održivog gospodarskog razvoja regije, u skladu s vrijednostima i očekivanjima poduzetništva, građana i posjetitelja. Europska unija provodi regionalnu politiku za unaprjeđenje ekonomske i socijalne kohezije s krajnjim ciljem smanjivanja razvojnih razlika između 271 različite regije. Sukladno Zakonu o regionalnom razvoju (NN 153/2009) cilj politike regionalnog razvoja je pridonijeti gospodarskom rastu i razvoju Republike Hrvatske, sukladno načelima održivog razvoja, stvaranjem uvjeta koji će svim dijelovima zemlje omogućavati jačanje konkurentnosti i realizaciju vlastitih razvojnih potencijala.

U svrhu postizanja ovog cilja politikom regionalnog razvoja nastoji se:

- × osigurati povezanost lokalnih i regionalnih razvojnih potreba s prioritetima razvoja središnje razine,
- × osigurati potporu slabije razvijenim područjima za povećanje i optimalno korištenje vlastitog razvojnog potencijala otklanjanjem uzroka razvojnih teškoća,
- × osigurati odgovarajuće mjere za ravnomjeran i održiv razvoj jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u pograničnom području, odnosno u području uz državnu granicu, te poticati prekograničnu suradnju.

Regionalni razvoj podrazumijeva koordinaciju svih subjekata u formiranju određenog gospodarskog razvoja koji ima komparativnu prednost.

Važno je naglasiti da je gospodarski razvoj dugoročan te zahtijeva stalan trud i potporu. Značajniji i veći rezultati i napredci mogu se očekivati tek za nešto više godina. Naravno, važno je postići kratkoročne i srednjoročne rezultate, ali treba na samom početku znati da je za uspješan gospodarski razvoj potrebna dugoročna obveza.

Jedinice lokalne samouprave obavljaju poslove iz lokalnog djelokruga kojima se neposredno ostvaruju potrebe građana, a osobito poslove koji se odnose na uređenje naselja i stanovanja, prostorno i urbanističko planiranje, komunalne djelatnosti, brigu o djeci, socijalnu skrb, primarnu zdravstvenu zaštitu, odgoj i osnovno obrazovanje, kulturu, tjelesnu kulturu i sport, zaštitu potrošača, zaštitu i unapređenje prirodnog okoliša, protupožarnu i civilnu zaštitu. Partnerstvo između privatnih (poduzetničkih) i javnih (državnih) tijela ključno je za djelotvoran lokalni gospodarski razvoj. Održavanje partnerstva važna je aktivnost tijela za lokalni gospodarski razvoj te ju treba podržati osiguravanjem uključivanja privatnog sektora u formiranje i upravljanje provedbenim tijelom, te se ovim dokumentom čini upravo to.

1.2. Metode izrade strategije

Iako za strateške dokumente lokalnog značaja ne postoje zadani pravilnici o njihovom sadržaju i strukturi, ova razvojna strategija Općine Gradac izrađena je u skladu sa Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14) i nacrtom Metodoloških smjernica za izradu strategija urbanog razvoja (Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske Unije verzija 01. ožujak 2015.). Razlog za takvu odluku leži u činjenici da takav pristup bitno olakšava provedbu i praćenje provedbe Strategije, kao i njezinu usklađenost i komplementarnost sa strateškim dokumentima na svim razinama.

Metodologija izrade i provedbe, te način vrednovanja strategije usklađena je s Pravilnikom o obveznom sadržaju, metodologiji izrade i načinu vrednovanja županijskih razvojnih strategija. Svrha prilagodbe jest postizanje jedinstvenog pristupa planiranju, povezanosti sa ŽRS te usklađenosti s ciljevima i prioritetima u drugim strateškim dokumentima i programima (županijskim, nacionalnim, sektorskim kao i programima Europske Unije).

Izradi strateškog programa ukupnog razvoja Općine Gradac za promatrano razdoblje (2019. - 2023.) pristupilo se strateški, a sam proces izrade je detaljnije prikazan u Tablici 1.

Tablica 1 | Metodologija izrade strateškog dokumenta

ANALIZA TRENUTNOG STANJA	VANJSKO OKRUŽENJE	Usklađivanje s dokumentima višega ranga
		Usklađivanje sa zakonodavnim okvirom
	UNUTARNJE OKRUŽENJE	Geografski i društveni okvir
		Pregled kulturno turističke ponude
		Analiza stavova i potreba lokalne zajednice
DEFINIRANJE STRATEŠKOG PLANA	VIZIJA RAZVOJA	Strateški koncept
		Strateški ciljevi
		Prioriteti, mjere, projekti
AKCIJSKI PLAN	PLAN IMPLEMENTACIJE	Vrijednost projekta
		Izvor financiranja
		Vremenski plan provedbe
		Pokazatelji provedbe

Izvor | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o.

Analiza stanja je početna faza izrade dokumenta koji uključuje detaljnu analizu i presjek stanja po najvažnijim segmentima općine. Segmenti koji će se analizirati unutar ovog dijela su: opći podaci o općini, demografija, gospodarstvo, prostorno planiranje i infrastruktura, uključujući i zaštitu okoliša te društvena infrastruktura (odgoj i obrazovanje, kultura, zdravstvo, sport i rekreacija). Cilj ovog dijela je detaljna analiza sadašnjeg stanja općine u namjeri da te informacije posluže kao oslonac za donošenje budućih odluka.

Analiza pojedinih segmenata nije sama sebi svrha, nego predstavlja polaznu točku za sljedeći korak u izradi Strateškog razvojnog programa a to je SWOT analiza. Izradom SWOT analize identificirane su: vlastite snage općine koje treba dalje jačati i razvijati, vlastite slabosti općine koje treba umanjivati, vanjske prilike koje je potrebno koristiti i vanjske prijetnje koje je potrebno izbjegavati ili čije djelovanje je potrebno neutralizirati.

Ključni dio Strategije razvoja Općine Gradac jest definiranje ciljeva, prioriteta i mjera koji postavljaju temelje za budući razvoj. Ovdje valja istaknuti kako se svi početni strateški ciljevi ne mogu potpuno konkretizirati zbog ograničenja proračunskih projekcija i neizvjesnog priljeva sredstava iz fondova Europske unije i drugih izvora. Njihova potpuna realizacija može se očekivati u duljem vremenskom periodu, zbog čega ovaj dokument donosi i pregled planiranih projekata, odnosno aktivnosti i po završetku perioda provedbe ove strategije. Svakako, buduće revizije ovog dokumenta dodatno će približiti definirane ciljeve njihovoj potpunoj realizaciji.

Pri izradi strategije primijenjena je suvremena participativna metodologija, te su shodno tome institucije i građani općine imali priliku aktivno se uključiti i sudjelovati u planiranju razvoja svoje općine, kroz anketne upitnike koji su bili dostupni u tiskanom i digitalnom izdanju, kao i kroz ukupno 6 fokus grupa održanih u Gradcu i Drveniku, na kojima su sudjelovali pojedinci relevantni za različita područja razvoja Općine Gradac - poduzetništvo, poljoprivredu, turizam, javnu upravu, kulturu i drugo.

Proces razvoja strategije organiziran je tako da bude jednostavan, lako ponovljiv i provediv u budućnosti. U nastavku je prikazan tijek procesa razvoja strategije Općine Gradac u nekoliko jednostavnih koraka.

Tablica 2 | Koraci u izradi strateškog dokumenta

KORACI	POJAŠNENJE
<p>Korak 1: Izrada analize situacije gospodarskog okruženja</p>	<p>Projektini tim identificirao je izvore podataka koje je bilo potrebno prikupiti za izradu kvalitetne analize društveno-gospodarske situacije. Analiza stanja služi kao podloga, odnosno polazište potrebno za kreiranje razvojnih prioriteta.</p>
<p>Korak 2: Definiranje vizije, ciljeva i prioriteta strategije</p>	<p>Projektini tim proveo je anketno ispitivanje te organizirao i moderirao 6 fokus grupa s ciljem prikupljanja informacija temeljem kojih je izrađena SWOT analiza. Razvoj SWOT analize i prioriteta/ciljeva temelji se na potrebama Općine Gradac te slijedi prioritetne osi zacrtane operativnim programima za regionalnu konkurentnost i koheziju te</p>

razvoj ljudskih potencijala. Za svaki cilj, odnosno prioritet, identificirane su mjere Strategije koje su opet popraćene konkretnim razvojnim projektima. Svaku mjeru u praksi sačinjava jedan ili više razvojnih projekata ili projektnih ideja.

**Korak 3:
Definiranje plana
provedbe
strategije**

Plan provedbe uključuje definiranje okvira za provedbu odnosno uloga i odgovornosti dionika u provedbi i praćenju strategije te identificiranje izvora financiranja. Projektni tim utvrdio je koje su institucije i organizacije nositelji prioriteta Strategije, odnosno, pojedinih mjera. Također je utvrđen način provedbe i praćenja izvršenja Strategije. Sustav praćenja temeljen je na objektivno provjerljivim pokazateljima u skladu s ciljevima i prioritetima ove Strategije.

**Korak 4: Izrada
Plana provedbe
strategije**

Nakon procesa konzultacija i javnog savjetovanja sa zainteresiranom javnošću, definiran je Plan provedbe Strategije. Određeni su prioritetni projekti, definirani ciljevi plana te identificirani financijski izvori. Plan provedbe pokriva razdoblje od 5 godina i sadržava sljedeće podatke:

- × radni naziv projekta;
- × naziv nositelja projekta i po potrebi partnera;
- × cilj koji se projektom namjerava postići;
- × pripremljenost projekta – koja je dokumentacija izrađena za projekt:
- × indikativni proračun projekta, tj. ukupan trošak projekta;
- × izvor financiranja – iz kojih izvora su planirana sredstva za provedbu projekta (lokalni proračun, fondovi ili sl.).
- × Mjerljivi pokazatelji provedbe
- × Vremenski plan provedbe

1.3. Usklađenost sa strateškim dokumentima

1.3.1. Usklađenost s dokumentima na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini

Razvoj na lokalnoj razini ne događa se u izolaciji. Prepoznavanje i uvažavanje šireg planskog konteksta ključan je element koncipiranja svakog razvojnog plana. Širi planski kontekst ove strategije razvoja županijski su razvojni planovi i strategije, nacionalni razvojni planovi i strategije (kako sektorski, tako i cjelokupni) te politike, strategije kao i programi EU-a. Prilikom pripreme strategije razvoja Općine Gradac za promatrano razdoblje vodilo se računa o usklađenosti s navedenim širim okvirom, osobito u segmentu utvrđivanja strateških ciljeva i prioriteta koji su konkretizirani na način da slijede opći smjer zadan ciljevima i prioritetima Republike Hrvatske i Europske Unije.

U tablici koja slijedi donosimo pregled usklađenosti ovog strateškog dokumenta s ciljevima, mjerama i prioritetima razvoja Splitsko-dalmatinske županije, uz napomenu kako se pojašnjenje kratica navedenih ciljeva i prioriteta nalazi u prilogu, u potpoglavljima 5.5 i 5.6.

Tablica 3 | Usklađenost strategije razvoja Općine Gradac sa Strategijom razvoja Splitsko-dalmatinske županije

		OPĆINA GRADAC													
		CILJ 1.						CILJ 2.		CILJ 3.		CILJ 4.			CILJ 5.
		1.1.	1.2.	1.3.	1.4.	1.5.	1.6.	2.1.	2.2.	3.1.	3.2.	4.1.	4.2.	4.3.	5.1.
SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA	CILJ 1.	C1P1	■	■			■								
		C1P2		■						■	■				
		C1P3		■		■		■							■
CILJ 2.	C2P1						■								
	C2P2							■							
	C2P3											■	■		

Tablica 4 | Usklađenost strategije razvoja Općine Gradac sa Strategijom regionalnog razvoja Republike Hrvatske do 2020. godine

		OPĆINA GRADAC														
		CILJ 1.						CILJ 2.		CILJ 3.		CILJ 4.			CILJ 5.	
		1.1.	1.2.	1.3.	1.4.	1.5.	1.6.	2.1.	2.2.	3.1.	3.2.	4.1.	4.2.	4.3.	5.1.	
STRATEGIJA REGIONALNOG RAZVOJA REPUBLIKE HRVATSKE	CILJ 1.		■							■	■					
	P1.1		■							■	■					
	P1.2	■	■		■	■	■					■	■			
	P1.3	■		■												
	CILJ 2.							■						■		
	P2.1							■						■		
	P2.2			■				■	■				■			
	P2.3								■						■	
	CILJ 3.														■	
	P3.1														■	
	P3.2														■	
	P3.3														■	

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva, prema Strategiji regionalnog razvoja Republike Hrvatske do 2020. godine.

I u ovom slučaju, strategija razvoja Općine Gradac najviše doprinosi prvom cilju koji glasi “Povećanje kvalitete života poticanjem održivog teritorijalnog razvoja”, i drugom prioritetu “Osiguranje i unapređenje osnovne lokalne i regionalne infrastrukture”. Ove korelacije svoj značaj potvrdit će prilikom apliciranja na natječaje na regionalnoj i nacionalnoj razini.

Nadalje, zakonski okviri u jedinicama lokalne samouprave jamče ključnu ulogu u organizaciji, upravljanju i izravnom pružanju javnih usluga građanima. Gradovi i općine u upravnom sustavu vode ključnu ulogu u unaprjeđenju kvalitete života ljudi te uspostavi zajednica utemeljenih za razvoj šire društvene zajednice. Članak 19. Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, NN 33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 36/09, 150/11, 144/12, 19/13, 137/15, 123/17, navodi sljedeće:

“Općine i gradovi u svom samoupravnom djelokrugu obavljaju poslove lokalnog značaja kojima se neposredno ostvaruju potrebe građana, a koji nisu Ustavom ili zakonom dodijeljeni državnim tijelima i to osobito poslove koji se odnose na:

- + uređenje naselja i stanovanje
- + prostorno i urbanističko planiranje
- + komunalno gospodarstvo
- + brigu o djeci
- + socijalnu skrb
- + primarnu zdravstvenu zaštitu
- + odgoj i osnovno obrazovanje
- + kulturu, tjelesnu kulturu i šport
- + zaštitu potrošača
- + zaštitu i unapređenje prirodnog okoliša
- + protupožarnu i civilnu zaštitu
- + promet na svom području
- + te ostale poslove sukladno posebnim zakonima”

Okruženje u kojemu sudjeluje lokalno stanovništvo pojedinih općina zahtjeva spremnost na promjene kako bi se što efikasnije upravljalo sredstvima u korist budućeg razvoja lokalnih jedinica samouprave. Temeljem kvalitetnih strateških planova i projekata moguće je kroz raspoloživa sredstva Europske Unije te ostalih fondova, podizati kapacitete lokalne zajednice za kvalitetno poduzetničko djelovanje.

Prema Zakonu o proračunu iz 2009. godine (NN 87/08) gradovi i općine obvezni su prilikom izrade proračuna, osim općeg i posebnog dijela, izraditi i plan razvojnih programa. Ovi planovi predstavljali su samo jedan dio proračuna, odnosno jedan isječak financijskog plana. Izmjenama i dopunama Zakona o proračunu iz 2012. godine (NN 136/12) mijenja se i sadržaj i bit planova razvojnih programa. Jedinice lokalne samouprave obvezne su izrađivati planove i to na način da on sadrži ciljeve i prioritete razvoja lokalne samouprave, a ti ciljevi povezani su što kvalitetnijim programom i provedbom proračuna.

Zakonski akti na kojima se mora temeljiti pisanje ovog dokumenta, između ostalih su:

- × Zakon o proračunu (NN 136/12)
- × Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14, 123/17, 118/18)

- × Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske (NN 75/2017)
- × Strategija razvoja Splitsko-dalmatinske županije (Rera, 2016)
- × Prostorni plan Općine Gradac (Službeni Glasnik Općine Gradac, broj 02/15)
- × Prostorni plan Splitsko-dalmatinske županije (Službeni glasnik Splitsko-dalmatinske županije br. 1/03, 8/04, 5/05, 5/06, 13/07 i 9/13)
- × Regionalni plan upravljanja morskim plažama na području Splitsko-dalmatinske županije (Safege, 2015)
- × Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, NN 33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 36/09, 150/11, 144/12, 19/13, 137/15, 123/17
- × Metodološke smjernice za izradu strategija urbanog razvoja, praćenje njihove provedbe i vrednovanje (MRRFEU, 2015)

1.3.2. Novo proračunsko razdoblje Europske Unije

S obzirom na to da ova strategija nastaje pri kraju proračunskog razdoblja Europske Unije te se pojedine mjere i projekti planiraju u sljedećem proračunskom razdoblju, bit će potrebno u dogledno vrijeme napraviti reviziju akcijskog plana kako bi se uskladili s novim prioritetima, ciljevima i mjerama Europske Unije.

Već sada poznato je kako Europska komisija planira podupirati lokalno pokrenute strategije razvoja, kako ističe u samom uvodu u svojoj publikaciji “Regionalni razvoj i kohezija: Proračun EU-a za budućnost” (Europska komisija, 2018): “u okviru kohezijske politike za razdoblje 2021. - 2027. dodatno se pojačava lokalno djelovanje. Podupire se razvoj lokalnih strategija rasta koje osmišljavaju tijela gradske, lokalne i drugih oblika teritorijalne uprave. (...) Novim okvirom podupire se i nastavak lokalnog razvoja pod vodstvom zajednice, odnosno osmišljavanje lokalnih strategija rasta koje provode akcijske skupine sastavljene od tijela lokalne uprave, civilnog društva i poslovnih partnera”.

Pet je ulagačkih prioriteta koji su fokus novog proračunskog razdoblja Europske Unije:

Tablica 5 | Ulađaki prioriteti Europske Unije u razdoblju od 2021. do 2027. godine

Pametnija Europa	usmjeravanje na inovacije, digitalizaciju, gospodarsku preobrazbu i potporu malim i srednjim poduzećima
Zelenija Europa bez ugljika	provedbom Pariškog sporazuma i ulaganjem u energetska tranziciju, obnovljive izvore energije i borbu protiv klimatskih promjena
Povezaniya Europa	opremljena strateškim prometnim i digitalnim mrežama
Socijalnija Europa	provedba europskog stupa socijalnih prava i podupiranje kvalitetnog zapošljavanja, obrazovanja, stjecanja vještina, socijalne uključenosti i jednakog pristupa zdravstvenoj skrbi
Europa bliža građanima	podupiranje strategija vođenih na lokalnoj razini i održivog urbanog razvoja u cijelom EU-u.

IZVOR | Nova kohezijska politika - Regionalna politika, Europska komisija (2018), dostupno na: https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/2021_2027/

Temeljem prioriteta Europske unije planirani su i prioriteti navedeni u ovom strateškom dokumentu, u onom obimu u kojem ovako općenito postavljeni to dozvoljavaju. U postupku dodjele sredstava Europske Unije, koristit će se i novi kriteriji - nezaposlenost mladih, niska razina obrazovanja, klimatske promjene te prihvaćanje i integracija migranata, kao i stupanj razvijenosti temeljem BDP-a po stanovniku. Po svakom kriteriju, Hrvatska se, nažalost ili na sreću, nalazi u povoljnijem položaju, uvjetno rećeno, odnosno imat će više mogućnosti za financiranje putem fondova Europske Unije - stopa nezaposlenosti u Hrvatskoj je 2017. godine iznosila 23,9% (europski prosjek je 16,9% iste godine) a s BDP-om po glavi stanovnika ispod 75% prosjeka Europske Unije, također spada u manje razvijene regije. Sve su ovo potencijali i prilike koje valja iskoristiti u narednom periodu, posebice jer novi okvir donosi i manje kontrole i administrativne procedure za programe koji su se do sada već pokazali uspješnima i polučili su dobre rezultate. Navedeno još više potiče jedinice lokalne samouprave da se angažiraju oko povlaćenja i iskorištavanja sredstava do kraja aktualnog proraćunskog razdoblja.

2 | ANALIZA STANJA

2.1. Potencijali prostora i položaja

Općina Gradac najjužnija je općina Splitsko-dalmatinske županije te graniči s općinama Podgora i Vrgorac u Splitsko-dalmatinskoj županiji i općinom Ploče u Dubrovačko neretvanskoj županiji. Prostire se na 49 km² te se sastoji od 5 naselja: Brist, Drvenik, Gradac, Podaca, Zaostrog. Naselje Gradac ujedno je i administrativno upravno središte te su u njemu smješteni i postojeći sadržaji društvenih djelatnosti.

Južnim dijelom Općine Gradac, u smjeru sjeverozapad - jugoistok, prolazi Jadranska magistrala, odnosno državna cesta D8 (Jadranska magistrala) koja omogućuje brzo povezivanje cijele Jadranske obale. Veliki potencijal sadržan je i u spoju s autocestom A1, što potiče daljnji gospodarski razvoj Općine Gradac, posebno u turističkom smislu.

Turističkom razvoju pogoduje i pripadnost gornjem makarskom primorju, a u smislu brendiranja destinacije kroz pripadnost Makarskoj rivijeri, koja već ima značajnu vidljivost na inozemnom tržištu, za razliku od gradačke rivijere. Položaj Općine Gradac uz makarsko primorje, ali i uz relativno brzu i dobru povezanost s otocima, kao i Dalmatinskom zagorom te susjednom državom, pozicionira općinu kao idealnu startnu točku za turističko istraživanje ovog dijela države. Tome doprinose i različiti kulturni i društveni utjecaji koji su kroz povijest ostavili svoj trag na području Općine Gradac, kreirajući zanimljivu i bogatu bazu kulturnih resursa. Prisutni su elementi različitih kultura i povijesnih etapa: ilirski timuli, gradine iz doba Paganije, romaničke crkve – Sv. Ivan u Podaci, utvrde obrane od Turaka, ostaci vladavine Turaka, spomenici NOB-a i Domovinskog rata... Potencijal prostora na kojem se prostire Općina Gradac potenciran je i čistoćom okoliša te bioraznolikošću flore i faune, koji moraju biti ugrađeni u temelje budućeg (turističkog) razvoja Općine Gradac.

2.2. Kapaciteti sustava općine

2.2.1. Ljudski resursi

Općinsku upravu Općine Gradac čine: Općinski načelnik, Općinsko vijeće i Jedinstveni upravni odjel. Općinsko vijeće Općine Gradac čini 13 članova. Na području Općine Gradac također djeluju i mjesni odbori i to MO Gradac, MO Brist, MO Podaca, MO Zaostrog, MO Drvenik. Vijeće mjesnog odbora, u skladu sa statutom, raspravlja o potrebama i interesima građana te daje prijedloge za rješavanje pitanja od mjesnog značaja.

Jedinstveni upravni odjel obavlja komunalne, porezne i pravne poslove.

Općina Gradac ima vlastiti komunalni pogon, osnovan 17.4.2010. godine, “sa zadaćama čišćenja i potpunog ili djelomičnog održavanja javnih površina, nerazvrstanih cesta i objekata u posjedu/vlasništvu Općine Gradac, održavanja i upravljanja grobljima, i održavanja reda u luci Gradac i naplati lučkih pristojbi”¹. Van sezone, vlastiti pogon Općine Gradac broji 8, a u sezoni 22 djelatnika. Komunalni pogon Općine surađuje s koncesionarom zaduženim za gospodarenje otpadom (Komunalno održavanje d.o.o. iz Ploča) u saniranju onečišćenih lokacija te skupljanju i odvozu otpada.

2.2.2. Proračun Općine

Proračun je “plan financijskih aktivnosti u određenom vremenskom razdoblju, uključujući sve planirane prihode i primitke, te rashode i izdatke u proračunskom razdoblju koje počinje 1. siječnja i završava 31. prosinca” (Udruga gradova, 2011, str. 5). On ne donosi samo pregled financijskih pokazatelja, već i ukazuje na planove, prioritete i načine ostvarenja kratkoročnih i dugoročnih ciljeva, jer neminovno podrazumijeva da se dodjeljivanjem sredstava jednom aspektu razvoja lokalne zajednice, uskraćuju sredstva drugom.

Zakonsku osnovu za izradu i izvršenje proračuna Općine Gradac čine sljedeći dokumenti: Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, Zakon o područjima županija, općina i gradova u RH, Zakon o proračunu, Zakon o financiranju jedinica lokalne uprave i samouprave,

¹ IZVOR: <https://opcinagradac.hr/opcina/vlastiti-komunalni-pogon>

Zakon o službenicima i namještenicima u lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, Zakon o plaćama u lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, Odluka o ustrojstvu Jedinственog upravnog odjela Općine Gradac, Odluka o koeficijentu za obračun plaća službenika i namještenika u Jedinственom upravnom odjelu, Zakon o komunalnom gospodarstvu, Zakon o koncesijama, Zakon o cestama, Zakon o javnoj nabavi, Zakon prostornom uređenju, Zakon o vatrogastvu, Zakon o zaštiti i spašavanju, Zakon o zaštiti na radu, Odluka o dodjeli stipendija studentima slabijeg imovinskog stanja, Odluka o dodjeli stipendija studentima s boljim prosjekom ocjena, Zakon o financiranju javnih potreba u kulturi, Uredba o kriterijima, mjerilima i postupcima financiranja i ugovaranja programa i projekata od interesa za opće dobro koje provode udruge, Zakon o športu, Uredba o kriterijima, mjerilima i postupcima financiranja i ugovaranja programa od interesa za opće dobro koji provode udruge, Zakon o socijalnoj skrbi, Zakon o Hrvatskom crvenom križu, Zakon o knjižnicama, Zakon o predškolskom odgoju, Zakon o financiranju političkih aktivnosti i Izborne promidžbe. Ovaj popis nije iscrpljujući te ostavlja mogućnost izmjene pojedinih zakona, propisa i pravilnika u tijeku provedbe ove strategije, stoga je za razumijevanje proračuna Općine Gradac i procesa njegove izrade uvijek uputno pratiti službene informacije o proračunu navedene na službenoj stranici Općine Gradac.

Metodologija izrade proračuna jedinica lokalne samouprave propisana je Zakonom o proračunu, Pravilnikom o proračunskim klasifikacijama i Pravilnikom proračunskom računovodstvu i računskom planu. Proračun jedinica lokalne samouprave sastoji se, sukladno članku 16. Zakona o proračunu, od općeg i posebnog dijela te plana razvojnih programa. Opći dio proračuna čine Račun prihoda i rashoda i Račun financiranja gdje su prihodi i rashodi iskazani po ekonomskoj klasifikaciji dok Posebni dio proračuna predstavlja rashode i izdatke po organizacijskoj, programskoj, funkcijskoj, ekonomskoj klasifikaciji te izvorima financiranja².

Osnovni ciljevi u provođenju politike Općine Gradac sukladno proračunu općine za 2019. godinu jesu sljedeći:

- Razvoj komunalne infrastrukture (cesta, kanalizacijske mreže, javne rasvjete, groblja i javnih površina)
- Održavanje postojeće komunalne infrastrukture
- Razvoj turizma i ostalih djelatnosti s tim u vezi

² IZVOR: Obrazloženje proračuna Općine Gradac za 2018. i projekcije 2019. i 2020. godinu, dostupno na: <https://opcinagradac.hr/proracun>

- Prostorno uređenje i zaštita okoliša
- Promoviranje i poticanje kulturnih događaja
- Potpora sportskim, kulturnim i ostalim udrugama
- Socijalna uključenost
- Funkcionalnost i učinkovitost uprave
- Upravljanje imovinom³

Strateški ciljevi utvrđeni ovim dokumentom potvrđuju kvalitetu ciljeva Općine Gradac pri donošenju proračuna za 2019.

Proračunski korisnici, odnosno korisnici lokalnih proračuna su institucije koje je osnovala jedinica lokalne samouprave, te koje se većim dijelom financiraju iz lokalnog proračuna - njihovi proračunski prihodi i rashodi sastavni su dio lokalnog proračuna (Ott i suradnici, 2009, str. 48). Proračunski korisnici Općine Gradac iz Registra proračunskih korisnika su Dječji vrtić Gradac te Općinska knjižnica Hrvatska sloga Gradac. U tablici koja slijedi donosimo pregled postupka, odnosno koraka koje je potrebno poduzeti u pripremi općinskog proračuna, kao i rokova za njihovo izvršavanje, na razini jedne godine.

Tablica 6 | Rokovi i koraci u izradi proračuna Općine Gradac

	30.09.	15.10.	20.10.	15.11.	Do 1.1.	DOSTAVLJA / IZRAĐUJE / DONOSI
Upute za izradu proračuna						JEDINSTVENI UPRAVNI ODJEL Općine Gradac
Prijedlog financijskog plana						PRORAČUNSKI KORISNICI
Zahtjev za novčanim sredstvima						OSTALI KORISNICI
Nacrt proračuna Općine Gradac						JEDINSTVENI UPRAVNI ODJEL Općine Gradac
Prijedlog proračuna Općine Gradac						OPĆINSKI NAČELNIK
Općinsko vijeće donosi Proračun						OPĆINSKO VIJEĆE

³ IZVOR:Obrazloženje proračuna Općine Gradac za 2018. i projekcije 2019. i 2020.godinu, dostupno na: <https://opcinagradac.hr/proracun>

IZVOR | Upute za izradu proračuna Općine Gradac za razdoblje 2018. – 2020., dostupno na: <https://opcinagradac.hr/proracun>

Prihode jedinica lokalne uprave i samouprave čine porezni prihodi, neporezni prihodi, prihodi od nefinancijske imovine te dotacije odnosno pomoći (Ott i suradnici, 2009). Prihodi od poreza pritom čine najveći udio u ukupnim prihodima općine - čak 72% u 2018. godini, što je odličan postotak, posebno u odnosu na opći prosjek, koji se kreće oko 51%. Ovo upućuje na to da je ekonomska snaga jedinice lokalne samouprave zadovoljavajuća. Jednako tako, odličan pokazatelj jest i činjenica kako pomoći, premda njihov udio u proračunu raste, i dalje čine tek 5% ukupnih prihoda u 2018. godini. Ulaskom Hrvatske u Europsku Uniju, poželjno je povećanje financiranja kapitalnih i drugih projekata i aktivnosti putem fondova Europske Unije koji se onda u proračunu definiraju kao pomoći, stoga buduće razumijevanje proračuna treba bazirati i na promjeni poimanja ove kategorije. Pomoći Europske unije namijenjene su prije svega za (su)financiranje konkretnih projekata i programa kojima se unaprjeđuju i ostvaruju određene europske politike (Ott, Bronić, Stanić, 2018, str. 1).

Općina Gradac bilježi kontinuirano povećanje prihoda unatrag 5 godina, s napomenom kako je značajnije povećanje zabilježeno 2018. godine, kada je općinski proračun uvećan za čak četvrtinu onog iz 2017. godine. S druge strane, povećavaju se i ukupni rashodi Općine Gradac, posebno značajno u 2018. godini, no i dalje je ukupni rezultat pozitivan te u stalnom porastu.

Tablica 7 | Izvršenje proračuna Općine Gradac u posljednjih pet godina te planirani iznos za 2019. godinu

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
PRIHODI	10.394.481,37	10.739.987,52	11.071.421,87	12.571.173	15.795.979,00	17.761.000,00
RASHODI	10.282.440,18	10.307.204,96	8.942.224,10	9.838.874,00	12.404.646,00	12.844.800,00
RAZLIKA	+112.041,19	+432.782,56	+2.129.197,77	+2.732.299,00	+3.391.333,00	+4.916.200,00
	4%	73%	28%	24%	45%	

IZVOR | Proračun, Općina Gradac, dostupno na: <https://opcinagradac.hr/proracun>

U 2018. godini zabilježeno je značajno povećanje prihoda u odnosu na prethodnu godinu, a kako je vidljivo iz gore navedene tablice. Naime, ostvareno je povećanje prihoda od 25,7%, što je popraćeno i približno jednakim povećanjem rashoda, od 26%.

U 2018. godini zabilježeno je povećanje komunalnih naknada od 41% u odnosu na 2017. godinu, dok je istovremeno zabilježeno smanjenje komunalnih doprinosa od gotovo 32%. Naplaćeno je i 7 puta više kazni, odnosno uprihođeno je gotovo 7 puta više od kazni, upravnih mjera i drugo. Istovremeno, ukinute su naknade za rad predstavničkih i izvršnih tijela, povjerenstava i slično, koje su u 2017. godini iznosile ukupno 113.905 HRK, čime su se oslobodila značajna sredstva za druge potrebe. Premda se ne radi o značajnim iznosima u kontekstu udjela koji zauzimaju u ukupnom proračunu Općine Gradac, indikativni su za smjer u kojem Općina Gradac ide, a to je korištenje svih prilika za povećavanje budžeta za provedbu planiranih aktivnosti i unapređenje kvalitete života na području općine.

Povećanje općinskog proračuna u 2019. godini planirano je temeljem povećanja komunalne naknade i doprinosa od 19%, naknade za javne površine, prihoda iz fondova Europske Unije, prihoda iz državnog proračuna, prihoda iz županijskog proračuna od čak 196%, potom prenesenog viška iz 2018. godine, u visini od 2.500.000,00 HRK, i tako dalje.

Za održavanje komunalne infrastrukture, u 2019. godini predviđen je ukupni iznos od 5.111.600,00 HRK, uz povećanje ukupnog ulaganja od 42% u naredne dvije godine, dok je za izgradnju i povezane aktivnosti predviđeno 4.220.000,00 HRK, uz neznajno povećanje naredne dvije godine, a raspoređeno kako slijedi:

Tablica 8 | Ulaganja u komunalnu infrastrukturu

	2019	2020	2021
ODRŽAVANJE I UREĐENJE KOMUNALNE INFRASTRUKTURE	5.111.600,00	7.252.600,00	7.662.600,00
Održavanje javnih površina	1.050.000,00	960.000,00	1.050.000,00
Održavanje nerazvrstanih cesta	1.664.000,00	1.600.000,00	1.720.000,00
Održavanje javne rasvjete	640.000,00	655.000,00	655.000,00
Održavanje kanalizacije	77.600,00	77.600,00	77.600,00
Održavanje i uređenje plaža	665.000,00	1.070.000,00	1.170.000,00
Održavanje i uređenje groblja	110.000,00	210.000,00	260.000,00
Usluge komunalnog poduzeća	0,00	1.700.000,00	1.700.000,00
Nabava komunalne opreme	340.000,00	430.000,00	430.000,00
Nabava urbane opreme	215.000,00	400.000,00	400.000,00
Nabava medicinske opreme	80.000,00	0,00	0,00
Deratizacija i dezinfekcija	150.000,00	150.000,00	200.000,00
Održavanje građevinskih objekata	120.000,00	0,00	0,00
IZGRADNJA OBJEKATA I UREĐAJA KOMUNALNE INFRASTRUKTURE	4.220.000,00	4.541.500,00	4.389.000,00
Kanalizacija Gradac-Brist-Podaca	0,00	500.000,00	500.000,00
Izgradnja cesta i šetnica	0,00	1.700.000,00	1.747.500,00

Ostali građevinski objekti	0,00	441.500,00	441.500,00
Izgradnja javne rasvjete Gradac	170.000,00	300.000,00	300.000,00
Zaobilaznica Gornja vala Drvenik	170.000,00	0,00	0,00
Izgradnja kanalizacije u Zaostrogu	40.000,00	0,00	0,00
Izgradnja javne rasvjete u Zaostrogu	50.000,00	100.000,00	100.000,00
Izgradnja javne rasvjete u Podaci	160.000,00	100.000,00	100.000,00
Izgradnja javne rasvjete u Drveniku	100.000,00	100.000,00	100.000,00
Izgradnja javne rasvjete u Bristu	130.000,00	100.000,00	100.000,00
Izgradnja dijela kanalizacije u Gradcu	200.000,00	0,00	0,00
Izgradnja lungo mare Vodice-Gospica u Gradacu	220.000,00	0,00	0,00
Izgradnja lungo mare Gornja vala-Lučica Drvenik	170.000,00	0,00	0,00
Izgradnja ostalih građevinskih objekata	390.000,00	200.000,00	500.000,00
LED rasvjeta	0,00	1.000.000,00	500.000,00
Uređenje Šetnice Bošac-postavljanje dodatnih sadržaja i elemenata pristupačnosti	700.000,00	0,00	0,00
Rekonstrukcija igrališta u Drveniku	510.000,00	0,00	0,00
Izgradnja trga Soline u Gradcu	510.000,00	0,00	0,00
Izgradnja nogostupa od centra Zaostroga do Kapeći	160.000,00	0,00	0,00
Izgradnja nogostupa od Studenca do Vodica	170.000,00	0,00	0,00
Produljenje lungo mare Lučki brig-Dubravice	90.000,00	0,00	0,00
Izgradnja protupožarnih puteva	120.000,00	0,00	0,00
Izgradnja parkinga istočno od Studenca u Bristu	160.000,00	0,00	0,00
PROSTORNO PLANIRANJE	200.000,00	300.000,00	300.000,00
Izrada urbanističkog plana ⁴	100.000,00	300.000,00	300.000,00
Izmjene Prostornog plana ⁵	100.000,00	0,00	0,00

IZVOR | Proračun, Općina Gradac, dostupno na: <https://opcinagradac.hr/proracun>

Temeljem navedenih informacija pristupilo se i planiranju proračuna u sklopu ove strategije, a na period od pet godina, koliko je predviđeno za provedbu same strategije. Ovdje valja napomenuti kako je iz aktualnog proračuna vidljivo da su ulaganja u projektnu dokumentaciju trenutno zanemariva u odnosu na stvarne potrebe, a što će se svakako rebalansom proračuna ispraviti.

⁴ Urbanistički plan je "prostorni plan u kojemu su točno određeni ustroj i namjena gradskoga prostora. Urbanističkim planom određuje se način uporabe zemljišta i njegove izgrađenosti utvrđujući namjenu pojedinih gradskih područja, mrežu prometnica i komunalnu opremljenost te stvarajući osnovni model stambenih i gospodarskih objekata, zelenih površina te predjela za rekreaciju i odmor" (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, dostupno na <http://struna.ihjj.hr/>).

⁵ Prostorni plan je "dio općega društvenog plana na temelju kojega se ostvaruje politika urbanizacije i prostornoga uređenja u skladu s razvojem, gospodarskom i socijalnom politikom države i buduće iskorištavanje zemljišta" (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, dostupno na <http://struna.ihjj.hr/>).

2.2.3. Imovina i vlasnički udjeli

Jedan od ključnih problema Općine Gradac jest mali broj građevina i zemljišta u vlasništvu općine, što onemogućava buduća ulaganja od strane općinske uprave i usporava razvoj. Naime, gotovo uvijek, uvjet pri aplikaciji projekata na natječajne Europske Unije jest vlasništvo, odnosno uređenost pitanja vlasništva objekata u koje se planira ulagati, čak i ako se ne ulaže u opremanje/rekonstrukciju, već primjerice u razvoj određenih usluga koje će se nuditi/razvijati u određenom prostoru. Ovaj uvjet primjenjuje se i na niže razine projektnog financiranja, primjerice na natječajne lokalnih akcijskih grupa pa tako i LAG-a Adrion čiji član je i Općina Gradac. U tablicama koje slijede donosimo pregled zemljišta i nekretnina na području Općine Gradac, isključujući one koje će biti zasebno navedene u narednim poglavljima.

Tablica 9 | Građevinska zemljišta

RBR	Šifra	Naziv jedinice imovine	Status vlasništva
1	8	K.č.698 k.o.Podaca	Potvrđeno vlasništvo Općine Gradac
2	9	K.č. 18 k.o.Podaca	Potvrđeno vlasništvo Općine Gradac
3	306	k.č.4822/6 dio Drvenik	Izvanknjižno vlasništvo
4	307	K.č. 4064/2 dio Drvenik	Izvanknjižno vlasništvo
5	311	k.č. 4066/4 Drvenik	Izvanknjižno vlasništvo
6	312	k.č. 2851/1 dio Gradac	Izvanknjižno vlasništvo
7	333	k.č.2245/3 dio Podaca	Društveno vlasništvo

Tablica 10 | Zgrade

RBR	Šifra	Naziv jedinice imovine	Status vlasništva
1	1	Zgrada Općine	Vlasništvo RH
2	3	DOM U BRISTU	Vlasništvo RH
3	6	Zgrada Mjesnog odbora Podaca	Izvanknjižno vlasništvo
4	334	Jurića Zidina i stara ambulanta	Potvrđeno vlasništvo Općine Gradac
5	335	Robno turistički centar, Drvenik	Potvrđeno vlasništvo Općine Gradac
6	336	Stara pošta, Drvenik	Potvrđeno vlasništvo Općine Gradac

Trenutno su u procesu knjiženja sljedeće čestice:

K.o. Gradac zk. ulošci br. 1, 563, 1810, 1816, 2348, 2359, 10144, 2936

K.o. Brist zk. ulošci 155

K.o. Podaca zk. ulošci 74, 75, 916, 3752, 832

K.o. Zaostrog zk. ulošci 665, 666, 1521, 2784, 2790

k.o. Drvenik zk. ulošci 628, 1663, 631, 2655

2.3. Demografska obilježja

2.3.1. Stanovništvo

Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine, Općina Gradac imala je 3.261 stanovnika, raspoređenih u 5 naselja koja su brojala redom:

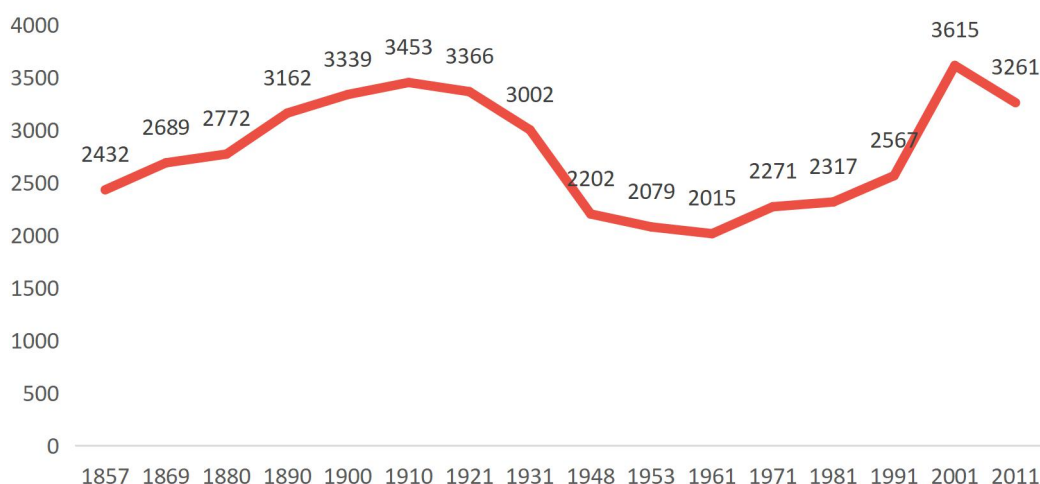
Tablica 11 | Prikaz broja stanovnika prema naseljima

NASELJE	BRIST	DRVENIK	GRADAC	PODACAC	ZAOSTROG
BROJ STANOVNIKA	400	494	1308	729	330
UKUPNO	3261 stanovnik				

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

Kretanje broja stanovnika u Općini Gradac kroz povijest prikazano je na grafičkom prikazu u produžetku. Općina Gradac je imala kontinuiran porast broja stanovnika do kraja I svjetskog rata, i od tada pa do 60-ih godina prošlog stoljeća bilježi kontinuiran pad. Tu je kod Općine Gradac isti slučaj depopulacije kao i kod susjedne općine Podgore te Tučepa, odnosno cijelog dijela Makarskog primorja. U 50 godina broj stanovnika je opao za 41,5%.

Grafikon 1 | Kretanje broja stanovnika od 1857. do 2001. godine

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

Visoki izravni demografski gubici mlađe fertile populacije zbog II svjetskog rata, zatim nastavljena prekomorska emigracija u Australiju, Novi Zeland i Sjedinjene Američke Države, što je trend još iz međuratnog razdoblja te iseljavanje zbog poratne kolonizacije (Slavonija, Vojvodina, Istra) umanjili su reprodukcijски potencijal stanovništva navedenih općina i naselja. Nakon 1961. dolazi do progresije broja stanovnika iz više razloga – dolazi do doseljavanja stanovništva iz biokovskih naselja i dalje u unutrašnjosti u gospodarski favoriziranija i prometno povezanija područja, čemu su dodatno pridonijeli razorni potresi 1962. godine koji su ubrzali preseljenje i gradnju novih stambenih jedinica.

Širenjem prometne infrastrukture izgradnjom Jadranske magistrale (1964.) i smještajnih kapaciteta nastaju osnove za ubrzani razvoj turizma, dolazi do rasta broja sezonskih radnika od kojih se jedan dio stalno naselio u mjestu rada. U daljnjih 40 godina broj stanovnika raste za 1600 ili za 79%. Pozitivna kretanja traju do razdoblja nakon 2000, kada migracijski saldo stanovništva ne uspijeva pokriti negativan prirodni prirast.

Kontingenti stanovništva prema dobi i spolu su na području Općine Gradac 2011. izgledali kako slijedi.

Tablica 12 | Kontingenti stanovništva na području Općine Gradac

Spol	Total	0 – 6 godina	0 -14 godina	0 -17 godina	0 -19 godina	Žene u fertilnoj dobi		Radno sposobno stanovništvo (15 – 64 godine)	60 i više godina	65 i više godina	75 i više godina	Prosječna starost
						Svega (15 – 49 godina)	od toga 20 -29 godina					
m	1.543	104	231	282	316	-	-	989	430	323	136	43,3
ž	1.718	106	240	297	339	684	162	1.062	569	416	186	45,4
SVI	3.261	210	471	579	655	-	-	2.051	999	739	322	44,4

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

Žene čine 52,7% od ukupnog broja stanovnika općine, a u svakoj promatranoj dobnoj skupini imale su veći udio nego muškarci, pri čemu je to osobito izraženo u dobnoj skupini 60 i više godina. Nešto veći broj žena od muškaraca posljedica je nešto dužeg životnog vijeka žena (žene dominiraju u starijim dobnim skupinama), kao što je to slučaj i na razini Hrvatske u

cjelini, kao i Splitsko-dalmatinske županije. Radno sposobno stanovništvo obuhvaća 62,9% od ukupnog broja, pri čemu je udio radno sposobnih muškaraca za 3 pp veći od broja radno sposobnih žena, čemu je razlog i radno zakonodavstvo koje je davalo mogućnost ranijeg umirovljenja osobama ženskog spola.

Od ukupnog broja stanovnika u Općini Gradac iz prethodne tablice u 2011. godine je bilo 1.242 osobe koje od rođenja stanuju na području iste jedinice lokalne uprave ili 38,1 % od ukupnog broja stanovnika u općini. S područja Republike Hrvatske je na područje Općine Gradac bilo 709 osoba ili 21,7 %, 986 stanovnika ili 30,2% od ukupnog broja je došlo s područja Bosne i Hercegovine, a iz ostalih zemalja se doselilo 179 osoba ili 9,9 % stanovnika od ukupnog broja popisanih 2011. godine.

Struktura stanovništva prema stečenom stupnju obrazovanja i spolu pokazuje kako je dominantan udio stanovnika sa završenom srednjom školom, konkretno njih 59,7%.

Tablica 13 | Stanovništvo prema stupnju obrazovanja i spolu

Spol	Ukupno	Bez škole	Osnovna škola			Srednja škola			Visoka škola			
			1-3 razreda osnovne škole	4-7 razreda osnovne škole	Osnovna škola	industrijske i obrtničke strukovne škole, škole za zanimanje u trajanju od 1-3 godine i škole za KV i VKV radnike	tehničke i srodne strukovne škole, škole za zanimanje u trajanju od 4 i više godina	gimnazija	viša škola, I. (VI.) stupanj fakulteta i stručni studiji	fakulteti, umjetničke akademije i sveučilišni studiji	magisterij (znanstveni, stručni, umjetnički)	doktorat
m	1.312	4	1	41	155	518	291	59	109	121	4	9
ž	1.478	19	10	129	267	341	328	129	109	138	6	2
sv.	2.790	23	11	170	422	859	619	188	218	259	10	11

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

Od ukupnog broja radno sposobnog stanovništva 17,8% je imalo diplome neke od visokih obrazovnih institucija, dok je 21,6% ili 201 stanovnik imao završen bar 1 razred osnovne škole.

Nacionalno se najviše stanovnika opredijelilo kao Hrvati, 3.096 ili 94,11%, dok su preostale najbrojnije nacionalne zajednice na području općine Srbi kojih je 2011. prema popisu bilo 66 ili 2,02% te Bošnjaci koji su brojali 43 predstavnika ili 1,32%.

Što se tiče vjerske opredijeljenosti, iz popisa stanovništva 2011 godine vidljivo je da se od ukupnog broja stanovnika u Općini Gradac, najveći broj izjašnjavao kao katolici, točnije 2.758 osoba ili 84,58%, zatim 57 osoba ili 1,75% stanovnika se izjasnilo kao muslimani te 54 osoba ili 1,66% kao pravoslavci. 244 stanovnika ili 7,48% od ukupnog broja su se izjasnili kao ateisti dok je neizjašnjenih po ovom pitanju bilo 80 ili 2,54%.

2.3.2. Stanovanje

Posljednji popis stanovništva objavljen 2011. godine pokazao je da na području Općine Gradac na evidentirana 2 172 kućna broja postoji 3.738 stambenih jedinica, od kojih je 1.918 stanova za stalno stanovanje ili 51,3%, 1.035 je stanova za privremeno stanovanje ili 27,7% dok je preostalih 21,0%, odnosno 785 stambenih jedinica u isključivoj funkciji iznajmljivanja turistima.

Tablica 14 | Stambene jedinice na području Općine Gradac prema namjeni korištenja

Mjerna jedinica	Stanovi za stalno stanovanje						
	Ukupno	Ukupno	Nastanjeni	privremeno nenastanjeni	Napušteni	Stanovi za privremeno stanovanje (za odmor i rekreaciju)	Stanovi za iznajmljivanje turistima
Broj	3738	1918	1237	637	44	1035	785
m ²	272669	150836	103615	44996	2225	67878	53955

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

Prosječna veličina stana za stalno stanovanje iznosi 78,64 m², onih za privremeno stanovanje 65,58 m² dok je prosječna površina stana za turistički najam 68,73 m². Navedeni stanovi za stalno stanovanje su u najvećem dijelu opremljeni priključkom na javnu vodovodnu mrežu, dok je po pitanju kanalizacijskih instalacija situacija raznolika.

Tablica 15 | Stambene jedinice na području Općine Gradac i instalacije u njima

Vrsta stana	Vodovodne instalacije					Kanalizacijske instalacije				
	Ukupno	javna mreža	hidrofor i sl.	nema	nepoznato	javna mreža	septička, crna jama i sl.	ispust u okoliš	nema	nepoznato
Stalno	1918	1712	3	10	193	881	821	0	10	199
Povremeno	1035	635	3	0	397	526	196	0	0	408

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

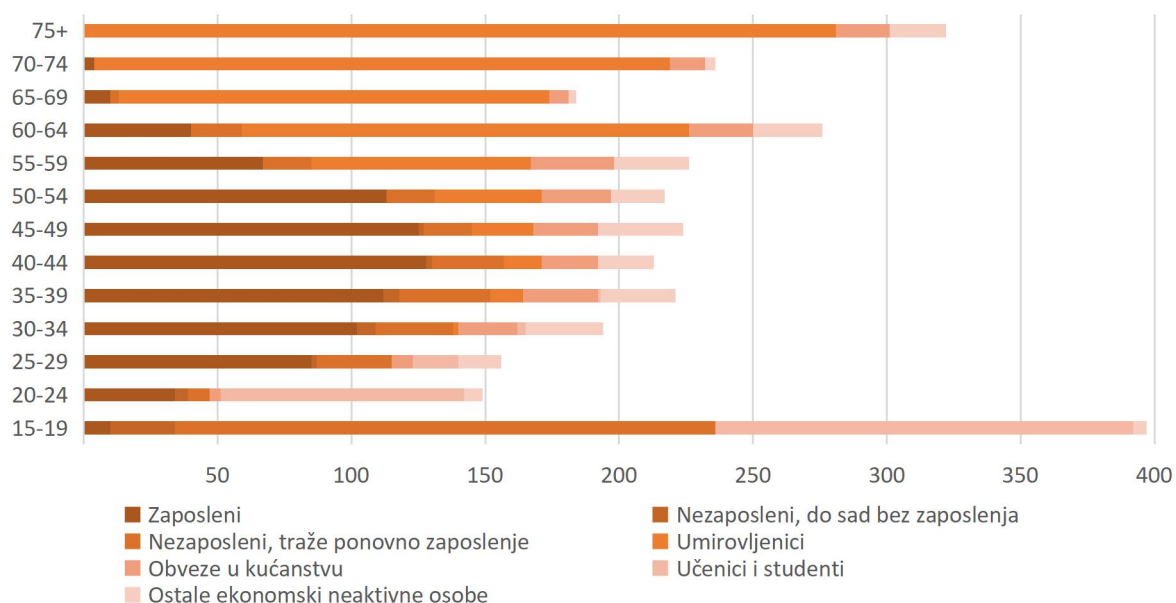
1712 stana za stalno stanovanje ili 89,3% od ukupnog udjela ima priključak na javnu mrežu, isti nema samo 10 od njih dok je nepoznata situacija s 10,1% stambenog fonda za stalno stanovanje a marginalnih 0,2% ima hidrofonu instalaciju. Što se tiče odvodnje otpadnih voda, od obuhvaćene 1911 stambene jedinice s priključkom, 881 stan ili 46,2% ima priključak na kanalizacijsku mrežu, 821 stan ili 43,0% ima septičke jame za istu namjenu dok je nepoznata situacija kod 10,4% te je isti broj onih koji nisu priključeni, kao i kod vodovodnih instalacija.

Što se tiče stanova za turistički najam, njih 1.035 ili 61,3% ima priključak na javnu mrežu, 0,3% ili tek 3 njih hidrofonu instalaciju, dok je ostali dio od 397 stanova za najam u statusu nepoznato po pitanju vodovodne instalacije, što se pripisuje nedostupnosti vlasnika prilikom popisa stanovništva, pogotovo ukoliko su samo vlasnici navedene nekretnine, a žive na drugim lokacijama. Ista okolnost je imala utjecaj i na status kanalizacijskih instalacija kod kojih je evidentirano 1.130 priključaka od kojih je 526 ili 46,6% priključeno na kanalizacijsku mrežu, 196 njih ili 17,3% ima ispust u septičku jamu, dok je preostalih 408 ili 36,1% u statusu nepoznato.

2.3.3. Tržište rada

Referirajući se na već navedeni broj radno sposobnih stanovnika koji na području Općine Gradac, a koji iznosi 2.051 stanovnika, tržište rada sačinjavaju svi njegovi dionici sadržani unutar toga broja neovisno o statusu zaposlenja.

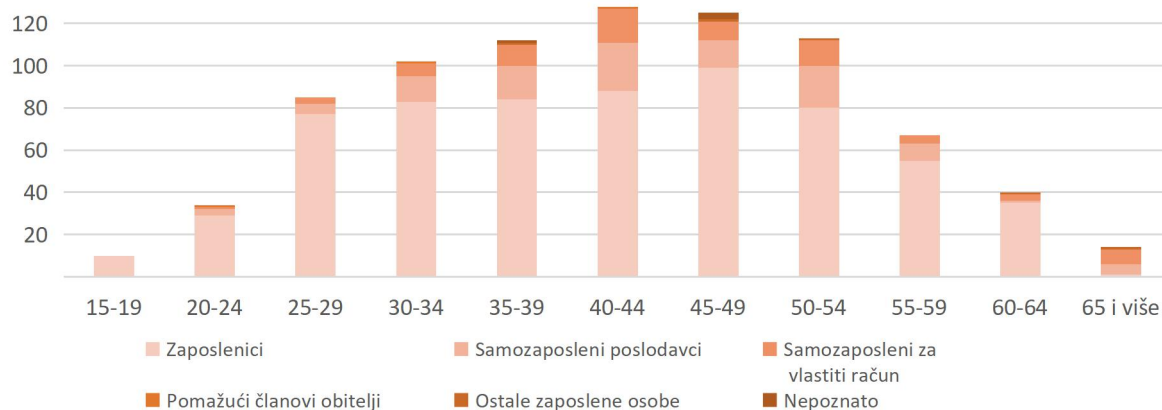
Grafikon 2 | Stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti, starosti i spolu, popis 2011.

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

Nezaposlenih je bilo 226 ili 8,1% a učenika i studenata 268 ili 9,6%. Područje općine karakterizira dominantan udio ekonomski neaktivnog stanovništva – kojeg pored umirovljenika i učenika i studenata čine i osobe s obvezama u kućanstvu te ostale kategorije – koje u odnosu na zaposlene imaju koeficijent 2,1:1 tj. dvostruko ih je više od broja zaposlenih.

Grafikon 3 | Zaposleni prema položaju u zaposlenju i dobnoj skupini, Popis 2011.

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

Nadalje, kada se promatra struktura 830 zaposlenih prema položaju u zaposlenju i dobi, prevladavaju zaposlenici u nesamostalnom radu kojih je bilo 641 ili 77,2% od svih u radnom odnosu, poslodavaca je bilo 106 ili 12,8% dok je samozaposlenih za vlastiti račun bilo 71 ili 8,6%.

Tablica 16 | Zaposleni prema zanimanju i starosti, Popis 2011.

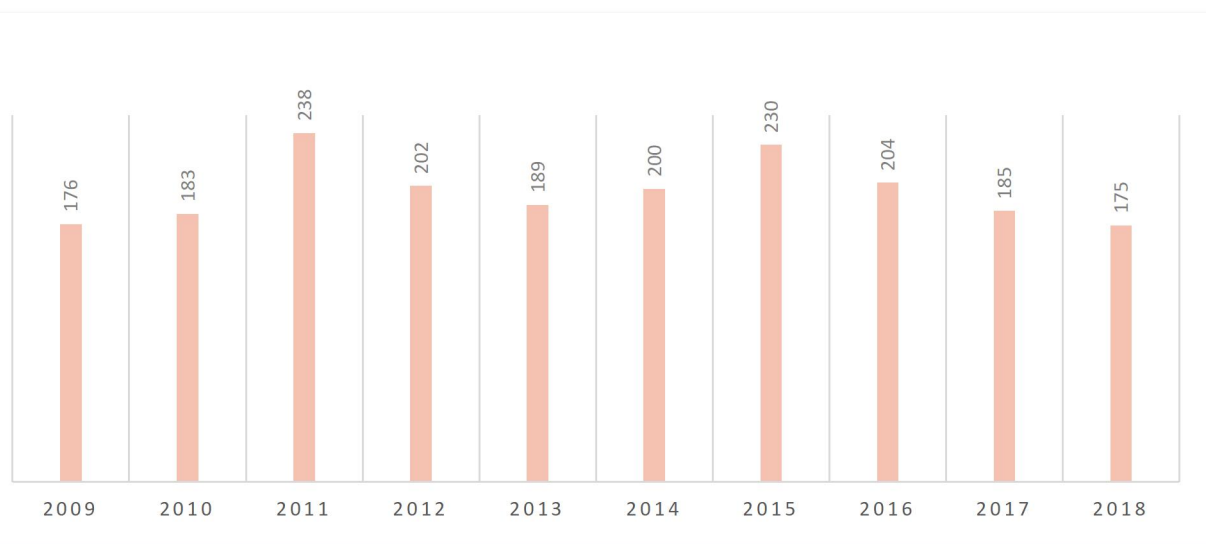
Zanimanje	SVE	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65 i više
Zakonodavci, dužnosnici i direktori	80	-	3	5	9	10	13	11	12	6	7	4
Znanstvenici, inženjeri i stručnjaci	106	-	2	16	8	17	9	15	13	13	11	2
Tehničari i stručni suradnici	110	1	5	8	14	16	18	11	15	12	10	-
Administrativni službenici	78	1	3	8	10	6	12	14	8	12	4	-
Uslužna i trgovačka zanimanja	292	4	17	29	43	42	44	50	35	15	5	8
Poljoprivrednici, šumari, ribari i lovci	11	-	-	-	-	1	4	1	5	-	-	-
Zanimanja u obrtu i pojedinačnoj proizvodnji	43	2	3	6	4	3	7	6	7	4	1	-
Rukovatelji postrojenjima i strojevima, industrijski proizvođači i sastavljači proizvoda	34	1	1	5	5	5	8	4	5	-	-	-

Jednostavna zanimanja	58	-	-	8	8	10	8	8	10	4	2	-
Vojna zanimanja	6	-	-	-	-	1	4	-	-	1	-	-
Nepoznato	12	1	-	-	1	1	1	5	3	-	-	-

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

Što se tiče distribucije 830 zaposlenih mještana naselja Općine Gradac po zanimanju i starosti, s 61,2% udjela od svih zaposlenih prevladavaju tri skupine zanimanja – djelatnici uslužnih i trgovačkih zanimanja koji su imali 35,2% udjela, tehničari i stručni suradnici na koje je otpadalo 13,3% od ukupnog broja te znanstvenici, inženjeri i stručnjaci s 12,8% udjela.

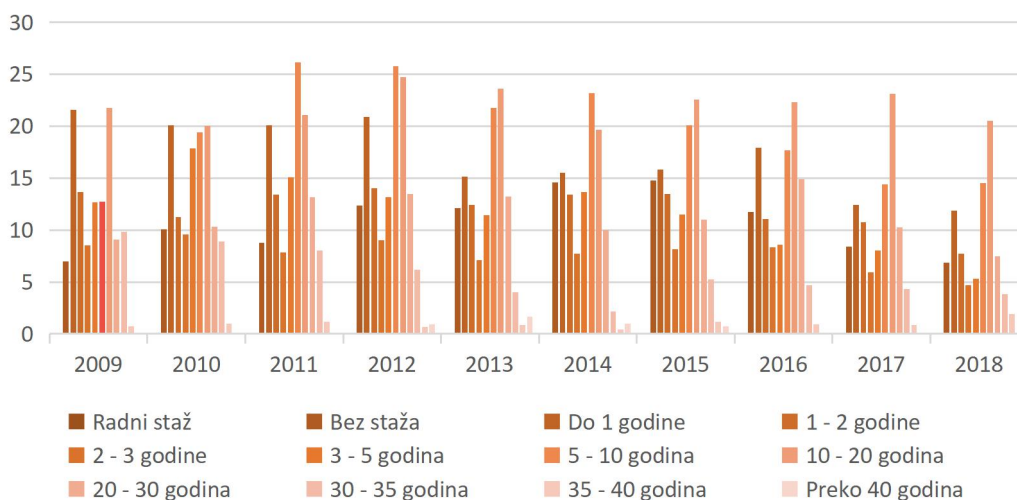
Grafikon 4 | Broj nezaposlenih na području Gradca u evidenciji Zavoda za zapošljavanje

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Hrvatski zavod za zapošljavanje, www.hzz.hr, datum pristupa: 11.1.2019.

Promatrajući broj nezaposlenih u evidenciji Zavoda za zapošljavanje – kod kojeg je brojka za 2011 nezaposlenih za nijansu veća od one prilikom Popisa stanovništva čemu je osnovni razlog vrijeme dobivanja podatka krajem godine u odnosu na Popis koji se dogodio u 04 mjesecu – vidljivo je da je se nezaposlenost u evidentiranih posljednjih 10 godina kretala u rasponu od 175 osoba do maksimalnih 238 osoba. U razdoblju od 2015 nadalje došlo je do trenda pada broja nezaposlenih. Prosječan broj nezaposlenih u evidenciji tijekom razdoblja 2009-2018 je iznosio 198 osoba. Ovdje valja napomenuti kako je ovo stanje svakako posljedica migracije, a ne povećanog zapošljavanja.

Grafikon 5 | Broj godina radnog staža pri ulasku u evidenciju Zavoda za zapošljavanje

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Hrvatski zavod za zapošljavanje, www.hzz.hr, datum pristupa: 11.1.2019.

Što se tiče strukture broja nezaposlenih po prethodnom radnom stažu, uočljivo je da prevladavaju tri skupine – osobe koje su prije razdoblja nezaposlenosti imale do 1 godine radnog staža koje tijekom promatranih godina imaju prosječan udio od 13,3%, zatim osobe s 5-10 godina radnog staža koje su imale prosječan udio od 18,6% i oni s radnim stažem prije nezaposlenosti 10-20 godina kojih je bilo 19,7% od ukupnog broja u prosjeku godišnje. Sveukupno su te tri skupine sačinjavale prosječno 51,5% od broja nezaposlenih.

Tablica 17 | Distribucija zapošljavanja po godinama prema vrsti radnog odnosa

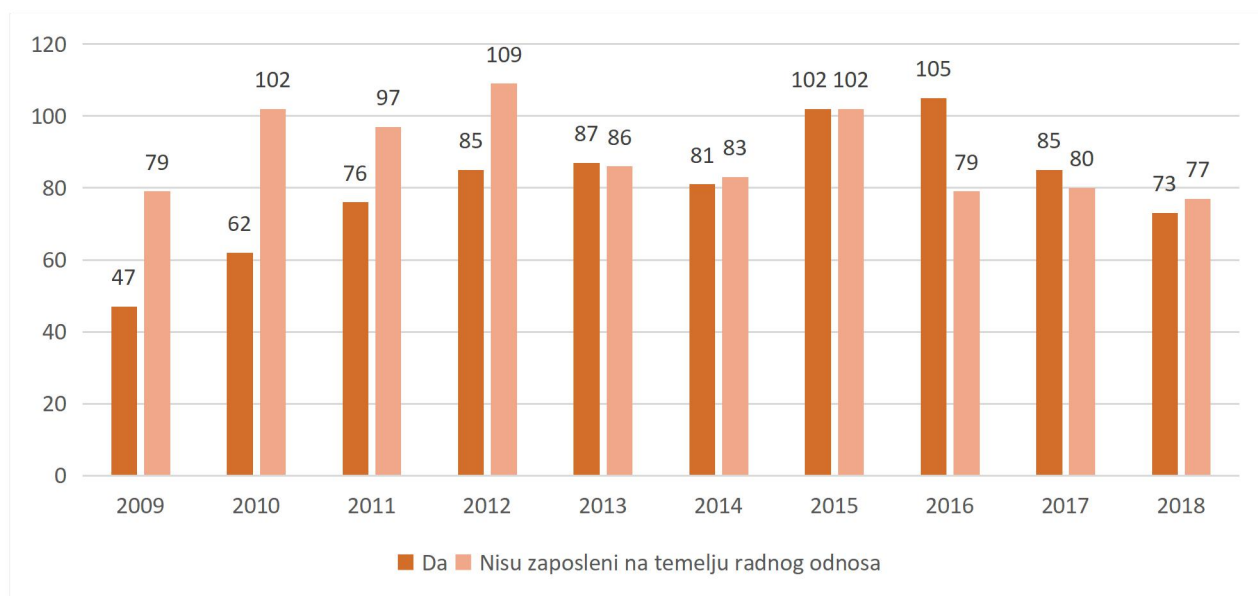
Vrsta zaposlenja	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Na neodređeno	0	0	2	0	3	2	1	2	4	4
Na određeno	76	89	100	112	116	115	128	125	130	103
Nisu zaposleni na temelju radnog odnosa	79	102	97	109	86	83	102	79	80	77
Ukupno	155	191	199	221	205	200	231	206	214	184

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Hrvatski zavod za zapošljavanje, www.hzz.hr, datum pristupa: 11.1.2019.

Prosječno je tijekom posljednjih 10 godina godišnje zapošljavana 201 osoba iz evidencije Zavoda za zapošljavanje, pri čemu je vršna brojka zabilježena 2015. kada je zaposlena 231 osoba a najmanje 2009. kada je zaposleno 155 osoba. Zbog položaja naselja općine na Makarskom primorju, poznatom turističkom odredištu, turizam je generator zapošljavanja kroz sezonska zaposlenja i u Općini Gradac.

U prosjeku se tijekom posljednjih 10 ljetnih sezona na području općine zapošljavalo sezonski 80 osoba iz evidencije Zavoda za zapošljavanje. Osim posljednje dvije godine, radi se o rastućem trendu zapošljavanja, koji je imao kratki zastoj 2014. godine. Najmanji broj sezonski zaposlenih osoba iz evidencije je bio 2009. kada je zaposleno njih 45, dok je najviše bilo 2016. kada je zaposleno njih 105. Druga komponenta sezonskog zapošljavanja je ono koje nije utemeljeno na radnom odnosu – studentski ugovori, ugovori o djelu i slični ugovori kod kojih se ne evidentira radni staž – gdje je u promatranom razdoblju godišnje prosječno zapošljavano 89 osoba iz evidencije. Pritom je u prve 4 promatrane godine broj tako zaposlenih osoba značajno premašivao broj regularno sezonski zaposlenih.

Grafikon 6 | Broj sezonski zaposlenih djelatnika s evidencije Zavoda za zapošljavanje

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Hrvatski zavod za zapošljavanje, www.hzz.hr, datum pristupa: 11.1.2019.

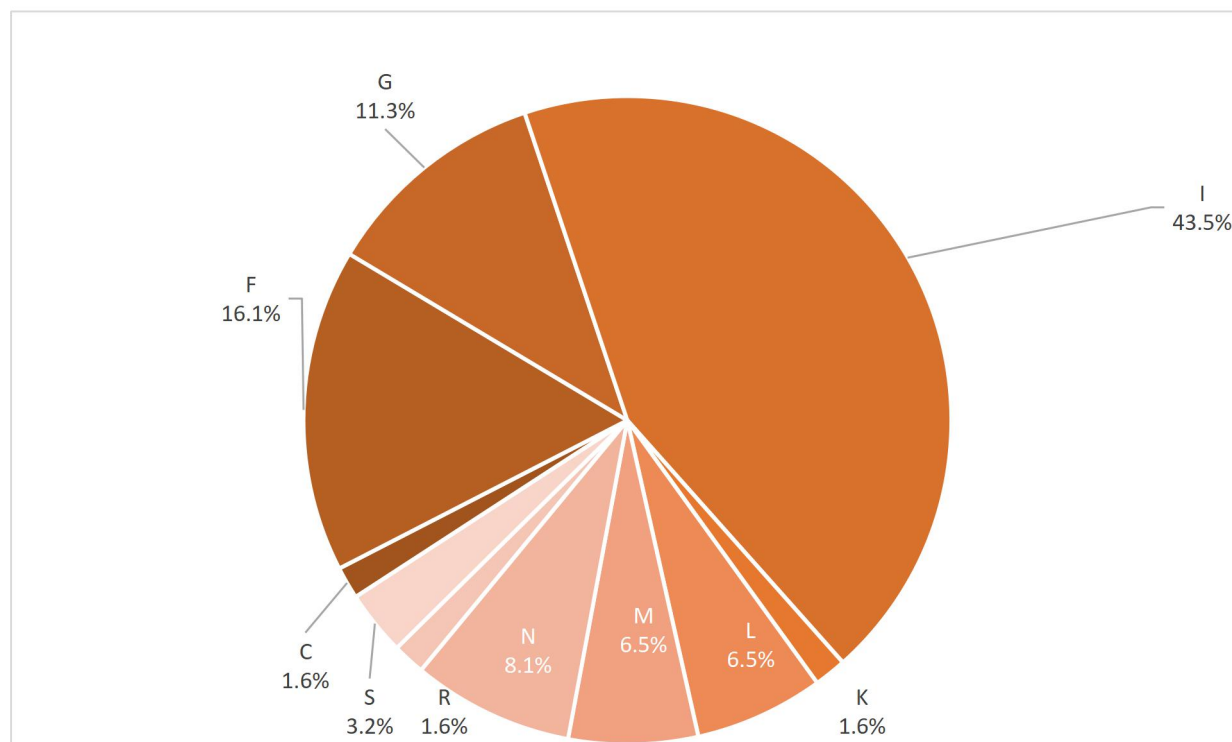
2.4. Gospodarstvo

2.4.1. Opći pokazatelji

Prema vrijednosti indeksa razvijenosti za razdoblje 2014-2016, Općina Gradac spada u VI. skupinu jedinica lokalne samouprave koje se nalaze u prvoj trećini iznadprosječno rangiranih jedinica lokalne samouprave s indeksom razvijenosti 102,639%. Sveukupno je po indeksu razvijenosti Gradac 181. najbolja jedinica lokalne uprave od ukupno 556 na području Republike Hrvatske. Prosječan dohodak po stanovniku iznosio je 19.440,68 HRK ili 43,46% od vrijednosti zabilježene u gradu Zagrebu, te s druge strane je bio veći za 2,17 puta u odnosu na po ovom kriteriju najsiromašniju općinu u Hrvatskoj, općinu Kistanje u kojoj je prosječan dohodak po stanovniku iznosio 8.947,59 HRK.

U udjelu registriranih djelatnosti dominiraju djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane s 43,5%, na što se nastavlja trgovina na veliko i malo s 11,3%, iz čega proizlazi da je gotovo 55% djelujućih pravnih osoba registrirano za obavljanje s turizmom usko povezanih djelatnosti.

Grafikon 7 | Broj poduzeća po djelatnostima u Općini Gradac u 2017. godini

Šifra djelatnosti: C – prerađivačka industrija, F – građevinarstvo, G – trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala, I – djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, K - Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja, L – poslovanje nekretninama, M – stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti, N – administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti, R – Umjetnost, zabava i rekreacija, S – Ostale uslužne djelatnosti

Izvor | HGK – Registar poslovnih subjekata, dostupno na:

<http://www1.biznet.hr/HgkWeb/do/fullSearchPost>, datum pristupa: 20.01.2019.

Što se tiče usporedbe poduzetnika prema predanim izvještajima, Općina Gradac je zabilježila sljedeće pokazatelje:

Tablica 18 | Broj poduzetnika u Općini Gradac, udjeli i rang

Jedinica uprave	Broj poduzetnika		Broj zaposlenih		Ukupan prihod		Dobit razdoblja HRK		Gubitak razdoblja HRK		Neto dobit HRK	
	Broj	Rang	Broj	Rang	Broj	Rang	Broj	Rang	Broj	Rang	Broj	Rang
Gradac	68	174	223	254	106.119	256	25.690	108	1.842	271	23.848	74
% županije	0,57%	--	0,32%	--	0,26%	--	0,96%	--	0,10%	--	2,89%	--
SD županija	11.957	2	70.498	2	40.558.959	3	2.665.350	3	1.840.596	2	824.754	4
RH	106.569	--	838.584	--	639.647.947	--	35.925.884	--	18.786.380	--	17.139.504	--

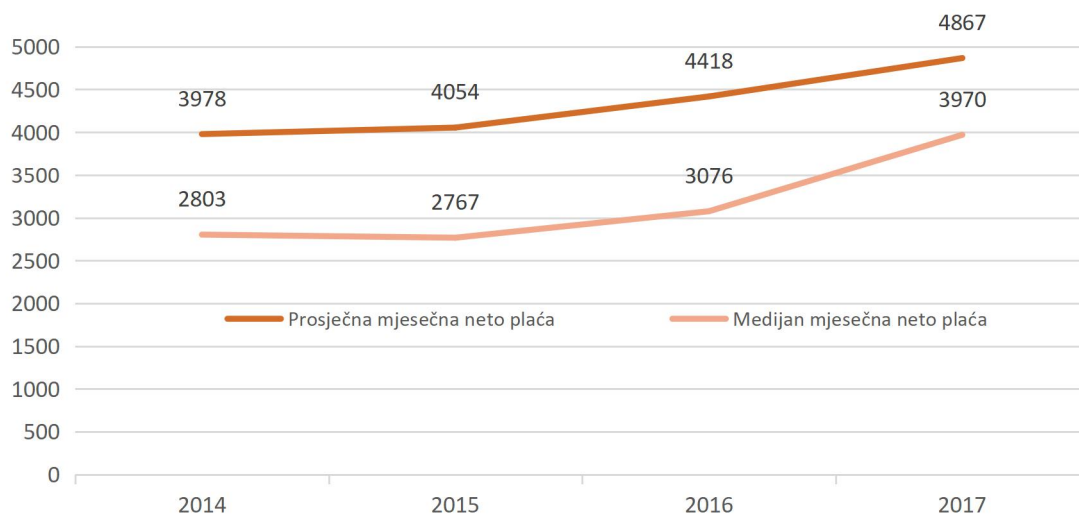
Izvor | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

Na području Općine Gradac nalazilo se 0,57% svih poduzetnika, te 0,32% svih zaposlenika od ukupnog broja u Splitsko-dalmatinskoj županije. U dobiti razdoblja su poduzetnici s područja Općine Gradac sudjelovali s 0,96%, u gubitku razdoblja s 0,10% te u konačnici u neto dobiti s 2,89% što je pozitivan rezultat u kontekstu udjela u broju poduzetnika, broju zaposlenika te udjela u ukupnom prihodu poduzetnika županije. Te vrijednosti se ogledaju i u rangovima u odnosu na druge općine i gradove, gdje Općina Gradac bilježi značajno više rangove u kategorijama dobiti razdoblja i neto dobiti, a niže u kategoriji gubitka razdoblja u odnosu na rang po broju poduzetnika, broju zaposlenih i ukupnom prihodu.

Poduzetnici s područja Općine Gradac zapošljavali su u svojim pravnim osobama u prosjeku 3,5 djelatnika, što je manje od vrijednosti pokazatelja za županijsku razinu koja iznosi 5,9 djelatnika po poduzetniku te više nego dvostruko manje od državnog prosjeka koji je iznosio 7,9 djelatnika po poduzetniku.

Promatrajući prosječne prijavljene plaće iz evidencije obveznika podnošenja izvještaja FINI, primjetan je trend porasta kako prosječne vrijednosti neto plaće, tako i statističkog medijana plaće.

Grafikon 8 | Prosjek i medijan neto plaće u pravnim osobama u Općini Gradac

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: FINA, www.fina.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

Posljednjih dvije godine uz porast vrijednosti neto plaće primjetan je trend približavanja medijana vrijednosti neto plaće vrijednosti prosječne plaće, što govori o približavanju ponude i potražnje na tržištu rada te smanjenju varijacije u neto plaćama zaposlenika na području Općine Gradac.

Kod djelatnosti prema NKD klasifikaciji pravnih osoba obveznika podnošenja godišnjih financijskih izvještaja, promatrano po ostvarenom prihodu, turizam je i dalje okosnica gospodarskog razvoja Općine Gradac.

Tablica 19 | Udio djelatnosti u tvrtkama u % na području Općine Gradac – obveznici financijskih izvještaja

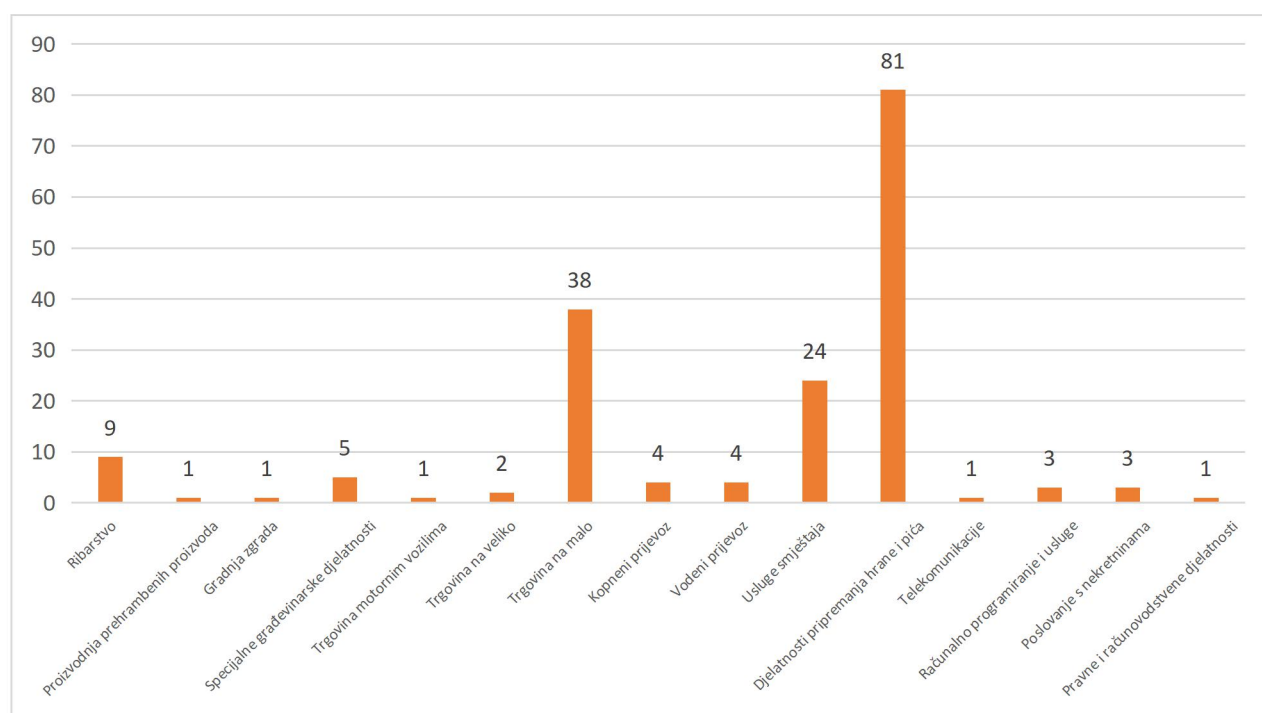
DJELATNOST PREMA NKD KLASIFIKACIJI	2014	2015	2016	2017
Hoteli i sličan smještaj	77,28	84,42	82,39	82,01
Ostale pomoćne djelatnosti kod financijskih usluga	4,07	3,05	3,57	4,06
Trgovina automobilima i motornim vozilima lake kategorije	4,24	2,92	2,09	1,64
Popravak aparata za kućanstvo te opreme za kuću i vrt	2,29	1,74	2,02	2,57

Posredovanje u trgovini raznim proizvodima	2,33	1,71	2,06	2,30
Ostale djelatnosti	9,79	6,16	7,87	7,42

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: FINA, www.fina.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

Što se tiče stanja obrtništva, na području 5 naselja koja pripadaju Općini Gradac trenutno je aktivno 178 obrta, s time da se ta vrijednost u sezoni poveća za određen broj novootvorenih obrta usmjerenih na sezonsko djelovanje.

Grafikon 9 | Obrti na području Općine Gradac

I ovdje turizam i srodne djelatnosti imaju svoju vodeću ulogu. Djelatnosti pripremanja hrane i pića su okosnica poslovanja 45,5% obrta, trgovina na malo njih 21,3% a pružanje usluga smještaja 13,5%. Sveukupno je 80,3% od svih obrta usko vezano uz turizam i svoje prihode u najvećem postotku ostvaruje tijekom sezone.

Promatrajući cjelokupnu gospodarsku sliku, zaključak je uočljiv i svodi se na sljedeće - najvažnija gospodarska grana na području općine je turizam, aktivnost koja je utjecala na razvoj mjesta i tijekom posljednjih 50 godina uz manje prekida bila i jest zamašnjak ostvarenja prihoda stanovništva. Orijentacija ka turizmu uz stalni razvoj pratećih djelatnosti trgovine i ugostiteljstva, omogućavali su cjelokupnom stanovništvu ovog područja

sudjelovanje u gospodarskim aktivnostima, odnosno u ostvarenju prihoda, kao temeljnom uvjetu opstanka.

Regionalna funkcija središnjeg naselja Gradac u vidu agencijskih, financijskih, obrazovnih i na poseban način kulturnih i sportskih usluga, još uvijek nije razvijena. Razvojni potencijal tu itekako postoji.

2.4.2. Analiza pojedinih sektora

2.4.2.1. Turizam

Turizam se na području Općine Gradac odvija kroz privatni smještaj te putem 11 hotela, 7 hostela, 4 kampa, 13 pansiona i vila i putem 4 djelujuće agencije, uz naravno druge agencije i turooperatore iz drugih mjesta i država koje aktivno sudjeluju u dovođenju turista. Postojeći hotelski kapaciteti nalaze se u transformaciji u cilju poboljšanja kvalitete turističkog smještaja i turističke ponude uopće, a radi se i na obnovi starih odmarališta.

Današnje stanje u oblasti turizma karakterizira:

- × Osim jednog objekta, kvaliteta opremljenosti hotela u funkciji je dosegla kategorizaciju od tri zvjezdice naviše,
- × pomoci učinjeni na poboljšanju turističke infrastrukture u naselju (odvodnja), uređenje javnih prostora i sl.
- × ograničenja razvoja turizma: spora privatizacija odmarališnih kapaciteta, nedostatak parking mjesta, jednolična ugostiteljska ponuda, zanemarene ruralne ambijentalne cjeline
- × nositelj turističkog razvoja – Općina Gradac i Turističke zajednice - trebaju dati odgovor na pitanje kakav turizam razvijati uz postojeći orijentiran na ljetni, odnosno sezonski, utjecati na promjenu već ustaljenih promišljanja o masovnom, pretežno odmorišnom turizmu, utjecati na obogaćivanje turističke ponude aktiviranjem neiskorištenih turističkih kapaciteta i resursa naselja i produženje sezone boravka gostiju.

Što se tiče posljednjih dostupnih cjelovitih turističkih brojki i informacija, one se odnose na 2017. godinu i ovdje ćemo ih navesti po ključnim stavkama.

Tablica 20 | Smještajni kapaciteti u Općini Gradac

Smještajni kapaciteti	Ukupno u 2017	Od toga u		
		hotelima i sličnom smještaju	odmaralištima i sličnim objektima za kraći odmor	kampovima i prostoru za kampiranje
Sobe	4786	1060	3390	336
Ležajevi	12496	2626	9312	1008
Prosječno ležajeva po sobi	2,6	2,5	2,7	3,0

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

Na području općine bilo je 4.786 soba u turističkoj funkciji koje su u prosjeku imale 2,6 ležajeva. Blago ispod tog prosjeka je iznosio prosjek po hotelima na koje je otpadalo 21,01% svih ležajeva, dok je za 0,1 ležaj navedeni pokazatelj bio bolji za odmarališta i slične objekte na koje je otpadalo 74,52% svih ležajeva te 70,83% svih soba. 336 soba u kampovima je imalo prosječnih 3,0 ležajeva po smještajnoj jedinici.

Tablica 21 | Dolasci i noćenja turista u 2017. godini

Kategorija	Ukupno u 2017	Od ukupnog prometa u		
		hotelima i sličnom smještaju	odmaralištima i sličnim objektima za kraći odmor	kampovima i prostoru za kampiranje
Turista	143.114	44.783	87.967	10.364
Noćenja	918.459	255.585	601.661	61.213
Prosječno noćenja po vrsti smještaja	6,4	5,7	6,8	5,9

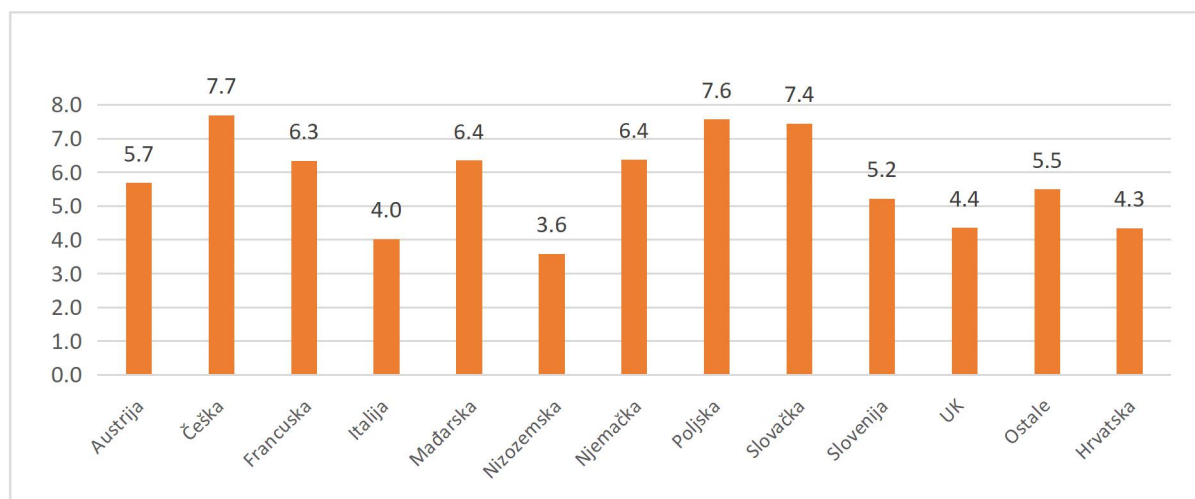
IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

Turisti su u prosjeku ostvarivali 6,4 noćenja po dolasku, s time da je taj pokazatelj veći za broj noćenja u odmaralištima i sličnim objektima za kraći odmor.

U strukturi dolazaka prema zemlji porijekla, Češka je država čiji su građani ostvarili 22,67% svih dolazaka ali i 27,15% svih noćenja na području Općine Gradac, dok veći omjer udjela u noćenjima u odnosu na udjele u ukupnom broju dolazaka imaju državljani Poljske koji su ostvarili 14,59% svih dolazaka te 17,19% noćenja te Slovaci koji su ostvarili 7,33% dolazaka i

8,49% noćenja. Turisti iz ostalih zemalja, uključujući i Hrvatsku, su u pravilu ostvarivali udio noćenja jednak ili manji od udjela dolazaka. obzirom na to da je udio domaćih turista u dolascima iznosio 5,93%, može se navesti da je rivijera Općine Gradac ona koja privlači strane goste i to većinom iz srednjoeuropskih država na koje se odnosi 50,48% svih zabilježenih dolazaka te 57,94% svih noćenja.

Grafikon 10 | Prosječan broj noćenja ovisno o zemlji porijekla turista

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

Po duljini boravka dominiraju gosti iz srednje Europe. Državljeni Češke, Poljske i Slovačke redom borave na području Općine Gradac više od 7 dana. Preko 6 dana u prosjeku su boravili turisti iz Mađarske, Francuske i Njemačke, a preko 5 oni iz Slovenije, Austrije. Domaći turisti borave u Općini Gradac nešto više od 4 dana u prosjeku, što je jednako onima iz Ujedinjenog Kraljevstva, a marginalno bolje od turista iz Italije i Nizozemske.

Tablica 22 | Dolasci i noćenja turista u razdoblju od 2014. godine do 2018. godine

Godina	DOLASCI TURISTA			NOĆENJA TURISTA		
	ukupno	domaći	strani	ukupno	domaći	strani
2014	132.172	8.877	123.295	812.791	40.804	771.987
2015	148.422	9.159	139.263	899.090	43.288	855.802
2016	136.062	8.181	127.881	870.751	37.676	833.075
2017	143.114	8.482	134.632	918.459	36.826	881.633
2018	148.570	5.145	143.425	970.071	26.348	943.723

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

Što se tiče trenda u posljednjih 5 promatranih godina za koje postoji konsolidirana evidencija, promatrane vrijednosti ukazuju na blagi porast ukupnog broja dolazaka turista koji godišnje prosječno rastu stopom od 3% te noćenja koji imaju i veću stopu rasta od 4% godišnje. Rastu najviše pridonosi interes stranih gostiju čiji dolasci rastu prosječnom stopom 3% godišnje dok je prosječan porast njihovih noćenja još bolji i iznosi 5% godišnje. S druge strane bilježi se i pad noćenja domaćih gostiju za 3% u prosjeku godišnje te dolazaka za 1% prosječno godišnje. Sveukupno gledajući, najbolje godina po broju turističkih dolazaka je bila 2015. u kojoj je zabilježeno više od 148 tisuća istih, no ujedno to nije i godina s najvećim brojem noćenja već taj pridjevak pripada 2017. godini kada je prvi put zabilježeno više od 900 tisuća turističkih noćenja. Rivijera Gradac je u ovom trenutku četvrta najveća destinacija u županiji, s preko 900 tisuća noćenja u sezoni. Dvije turističke zajednice, TZ mjesta Gradac i TZ mjesta Drvenik, garancija su napora u pravcu rezultata i u budućnosti, pri čemu će brendiranje biti jedan je od preduvjeta daljnjeg rasta i turističkog razvoja.

2.4.2.2 Poljoprivreda

Na području Općine Gradac, na dan 31.12.2018. godine registrirano je ukupno 91 obiteljsko poljoprivrednog gospodarstvo te jedan nedefinirani tip poslovanja, raspoređeno po naseljima na sljedeći način:

Tablica 23 | Broj OPG-ova na području Općine Gradac

	BRIST	DRVENIK	GRADAC	PODACA	ZAOSTROG	UKUPNO
OPG	18	24	37	5	6	90
OSTALO					1	1
UKUPNO	18	24	37	5	7	91

IZVOR | Upisnik poljoprivrednika, dostupno na: <https://www.aprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/>

U dobnoj strukturi nositelja OPG-ova dominiraju oni stariji od 65 godina, što je karakteristično za cijelu Splitsko-dalmatinsku županiju, koja i na razini države prednjači u broju nositelja OPG-a starijih od 65 godina.

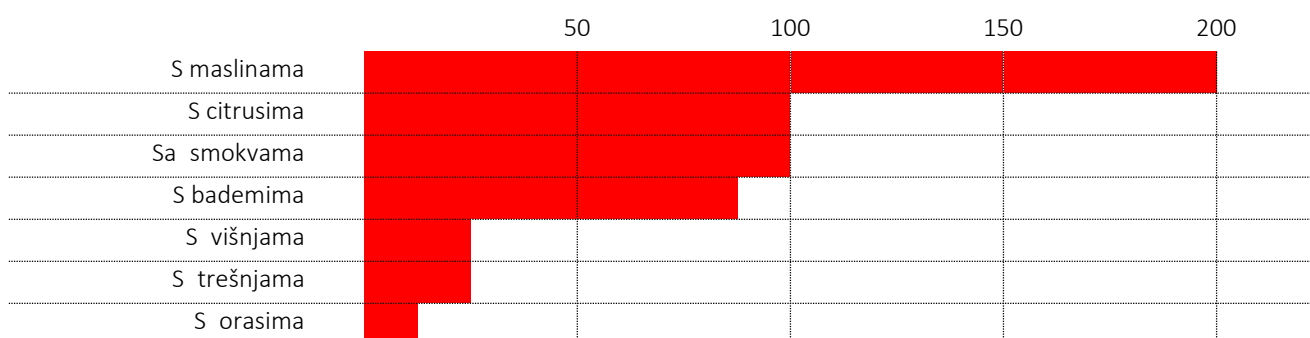
Tablica 24 | Dobna struktura nositelja OPG-ova na području Općine Gradac

<40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-64	>65
3	4	6	9	9	13	47

IZVOR | Upisnik poljoprivrednika, dostupno na: <https://www.aprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/>

Različitim aktivnostima, koje su dijelom dio i ovog dokumenta, valjalo bi motivirati lokalno stanovništvo mlađe dobi, na pojačani angažman u poljoprivredi, osnivanje obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, ali i reanimiranje postojećih. Naime, u 90 OPG-ova na području Općine Gradac postoji tek 47 članova (isključujući nositelje OPG-a, naravno).

Grafikon 11 | Broj poljoprivrednih kućanstava prema vrstama voćnih stabala

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

U strukturi broja domaćinstava prema vrstama voćnih stabala prevladavaju ona s uzgojem maslina, kojih je bilo 31,7%, dok je onih sa smokvama te novijom kulturom citrusima bilo po 16,3%, a s bademima 14,5%.

Tablica 25 | Površine zemljišta prema korištenju

KATEGORIJA	POVRŠINA U HEKTARIMA
Ukupno poljoprivredno zemljište	66,66
Korišteno poljoprivredno zemljište, oranice i vrtovi	1,59
Korišteno poljoprivredno zemljište, povrtnjaci	1,94
Korišteno poljoprivredno zemljište, pašnjaci	6
Korišteno poljoprivredno zemljište, voćnjaci ukupno	52,87
Korišteno poljoprivredno zemljište, vinogradi ukupno	4,26
Korišteno poljoprivredno zemljište, plantažni vinogradi	0,15
Korišteno poljoprivredno zemljište, vinogradi ukupno	4,26
Ostalo zemljište, ukupno	172,86
Ostalo zemljište, od toga neobrađeno poljoprivredno zemljište	139,32
Ostalo zemljište, od toga šumsko zemljište	27,54

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

Ukupno poljoprivredno zemljište je sačinjavalo 21,5% od ukupne površine zemljišta. Na voćnjake je otpadalo 17,0%, dok je površinom najviše zauzimalo neobrađeno poljoprivredno zemljište s 44,9% od ukupne površine dok je na šumsko zemljište otpadalo 8,9%.

Što se tiče strukture poljoprivrednih kućanstava s korištenim poljoprivrednim zemljištem prema kategorijama, s neobrađenim i šumskim zemljištem, njihova je struktura kako slijedi:

Tablica 26 | Poljoprivredna kućanstva prema kategorijama zemljišta

KATEGORIJE	BROJ
S korištenim poljoprivrednim zemljištem	199
S oranicama i vrtovima	31
S povrtnjacima	95

S pašnjacima	5
S voćnjacima, ukupno	196
S vinogradima, ukupno	25
S plantažnim vinogradima	1
S neobrađenim poljoprivrednim zemljištem	145
Sa šumskim zemljištem	20

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

Kako bi se potaknuo razvoj poljoprivrede, potrebno je uložiti značajne napore i sredstva u revitalizaciju podbiokovskog prostora i površina pogodnih za poljoprivredu. Dodatan problem predstavlja i slab plasman poljoprivrednih proizvoda, odnosno manjak dobro opremljenih i funkcionirajućih tržnica.

Tablica 27 | Popis tržnica na području Općine Gradac

RBR	Šifra	Naziv jedinice imovine
1	432	Tržnica u Drveniku
2	433	Tržnica u Zaostrogu (ulaz u mjesto)
3	434	Tržnica u Bristu

Kao što je vidljivo, ne postoji stalna tržnica u najvećem naselju u Općini Gradac, odnosno u mjestu Gradac, kao ni u Podaci.

2.4.2.3. Ribarstvo

Općina Gradac pripada makarskoj ribolovnoj zoni koja se proteže od uvale Vrulje na sjeveru do Gradca na jugoistoku. Karakterizira je većinom pješčano podmorje koje udaljavanjem od obale prelazi u muljevito. "Uvala Klokun, mjesto gdje se slatke ponornice miješaju sa slanom vodom sabiralište je brancina, orade, šarga i pica bliže obali te udaljenije, korištenjem parangala, oslići i arbuni"⁶.

Na području Općine Gradac ne postoje tvrtke koje su registrirane za obavljanje djelatnosti morskog ribolova ili morske akvakulture (prema Registru godišnjih financijskih izvještaja pri FINA-i). Međutim, postoji nekoliko obrta koji u svojim djelatnostima imaju i morski ribolov, te njihov popis prikazan je u tablici u nastavku:

⁶ IZVOR | <http://sportskiribolov.hr/more/ribolov/ribolovne-zone/>

Tablica 28 | Registar obrtnika koji se bave morskim ribarstvom na području Općine Gradac

RB	NAZIV OBRTA	STANJE OBRTA
1.	BRACERA, obrt za ugostiteljstvo i ribarstvo, vl. Josip Kosović, Zaostrog, Obala hrvatskih domoljuba 14	U radu
2.	FISH & CHIPS, obrt za ugostiteljstvo i ribarstvo, vl. Stipe Gojun, Drvenik, Donja Vala 57A	U radu
3.	PEKO, obrt za ugostiteljstvo, turizam, ribarstvo i obalni prijevoz, vl. Marija Peko, Gradac, Obala Bošac 8	U radu
4.	Ribarski obrt "DARIO", VL. Željko Peko, Gradac, Pekića obor 2	U radu
5.	Ribarski obrt "KOSTA", VL. Damir Kostanić, Drvenik, Donja vala 122	U radu
6.	TRAMPA, obrt za ribarstvo i trgovinu, vl. Ernesto Trampa, Gradac, Andrije Kačića Miošića 2/A	U radu
7.	Ugostiteljsko ribarski obrt "MARINERO", VL. Petromila Delić, Drvenik, Gornja Vala 79	U radu
8.	Ugostiteljsko-ribarski obrt "BONACA", VL. Jure Martičić, Podaca, Ravanje 37	U radu
9.	Ugostiteljsko-ribarski obrt "STELLA MATUTINA" VL. Lidija Matutinović, Zaostrog, Hrvatskih domoljuba bb	U radu

IZVOR | Registar obrtnika, dostupno na: <https://or.portor.hr/pretraga.htm>

Kako je vidljivo iz tablice 28., na području Općine Gradac aktivno je 9 obrta koji se bave morskim ribarstvom, no gotovo svi ribarstvom se bave kao dodatnom djelatnošću, uglavnom uz pružanje ugostiteljskih usluga.

Ribari s područja Općine Gradac sudjeluju i u radu zadruge Friška riba, koja je osnovana 2007. godine, na inicijativu profesionalnih ribara iz Splita i okolice. Ova ribarska zadruga danas okuplja "27 profesionalnih ribara koji svojim brodovima i ribolovnim alatima osiguravaju cjelokupni asortiman proizvoda - od male plave ribe, školjaka do svih vrsta bijele ribe"⁷. Zadruga između ostalog obavlja djelatnosti otkupa i prodaje ribe, posredovanja na domaćem i stranom tržištu, nabavlja opremu i alate, pruža stručnu pomoć oko prijave na natječaje i slično, a cilj zadruge je u skoroj budućnosti osigurati vlastitu infrastrukturu s pogonom za preradu ribe koja će i ribarima s područja Općine Gradac omogućiti zbrinjavanje tržišnih viškova i povećanje profitabilnosti.

U ribarstvu Općine Gradac važnu ulogu ima i Pomorsko športsko ribolovno društvo Lignja Gradac, osnovano 2003. godine, s ulogom stvaranja uvjeta za "organizirano bavljenje športskim ribolovom na moru i podvodnim aktivnostima, sudjelovanje na športskim natjecanjima i rekreativnim skupovima, a u cilju bavljenja svojih članova sportom i rekreacijom"⁸. Društvo djeluje u smislu "sprječavanja i onemogućavanja ribolova zabranjenim

⁷ IZVOR: <http://www.friska-riba.hr/o-nama/o-nama-1.php>

⁸ IZVOR: <https://www.sportilus.com/klubovi/pomorsko-sportsko-ribolovno-drustvo-lignja-gradac/>

sredstvima i na zabranjenim mjestima, programira, organizira i gradi nove sadržaje radi proširenja i modernizacije starog i novog porta u Gradcu, brine se o njihovom održavanju i čuvanju, a sve u skladu s potrebama i mogućnostima”⁹. Jednako tako, obavlja čitav niz drugih aktivnosti i djelatnosti kojima potiče amaterizam i pomaže u razvoju ribarstva na području Gradca, a posebno u zaštiti okoliša, morske flore i faune.

Veliki potencijal u razvoju ribarstva na području Općine Gradac proizlazi iz mogućnosti apliciranja za potpore Splitsko-dalmatinske županije, u sklopu Programa potpore razvoju ribarstva na području Splitsko-dalmatinske županije. Ribarima i drugim dionicima u području morskog ribarstva i marikulture dostupno je ukupno 6 mjera, kako slijedi:

Tablica 29 | Popis mjera u sklopu Programa potpore ribarstvu

MJERA	NAZIV MJERE
Mjera 1.	Izrada projektne dokumentacije za objekte namijenjene uzgoju, preradi i konzerviranju riba, rakova i školjki
Mjera 2.	Certifikacija i razvoj proizvodnje - uvođenje i održavanje HACCP sustava, Global Gap standarda, ISO 22000:2005, IFS standarda i drugih sustava kvalitete u objekte uključene u uzgoj i/ili preradu morskih i slatkovodnih organizama
Mjera 3.	Osiguranja u akvakulturi
Mjera 4.	Edukacija i stručno osposobljavanje
Mjera 5.	Provedba EU projekata od strane strukovnih udruženja u ribarstvu
Mjera 6.	Ulaganja u fizičku imovinu riječnih ribogojilišta

IZVOR | Program potpore razvoju ribarstva na području Splitsko-dalmatinske županije (2017.-2020.)

Osim toga, ribari i drugi dionici u ovom području ostvaruju pravo na korištenje potpore iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo (EFPR), financijskog instrumenta Europske unije za pomoć u ostvarivanju ciljeva iz Zajedničke ribarstvene politike (ZRP) za programsko razdoblje od 2014. do 2020. godine. Ukupna financijska alokacija za ovaj program iznosi oko 350 milijuna eura, te obuhvaća preko 36 mjera usmjerenih na cjelokupni sektor ribarstva, od slatkovodnog i morskog uzgoja, slatkovodnog i morskog ulova, ribarske infrastrukture pa do razvoja zajednica i područja ovisnih o ribarstvu.

Tablica 30 | Popis mjera u sklopu Operativnog programa za pomorstvo i ribarstvo

MJERA	NAZIV MJERE
MJERA I.1.	Inovacije
MJERA I.2.	Savjetodavne usluge

⁹ Ibid.

- MJERA I.3.** Partnerstva između znanstvenika i ribara
- MJERA I.6.** Diversifikacija i novi oblici prihoda
- MJERA I.8.** Zaštita zdravlja i sigurnost
- MJERA I.9.** Privremeni prestanak ribolovnih aktivnosti
- MJERA I.10.** Trajni prestanak ribolovnih aktivnosti
- MJERA I.13.** Potpora sustavima dodjeljivanja ribolovnih mogućnosti
- MJERA I.15.** Ograničavanje utjecaja ribolova na morski okoliš i prilagođavanje ribolova zaštiti vrsta
- MJERA I.17./ I.18./ I.19.** Zaštita i obnova morske bioraznolikosti i ekosustava i režima kompenzacija u okviru održivih ribolovnih aktivnosti
- MJERA I.20./ I.21.** Energetska učinkovitost i ublažavanje klimatskih promjena
- MJERA I.22.** Dodana vrijednost, kvaliteta proizvoda i korištenje neželjenog ulova
- MJERA I.23/ I.24.** Ribarske luke, iskrcajna mjesta, burze ribe i zakloništa
- MJERA II.1.** Inovacije
- MJERA I.2.** Produktivna ulaganja u akvakulturu
- MJERA II.2./ II.3./ II.4.** Službe upravljanja, pružanja pomoći i savjetovanja za uzgajališta u akvakulturi
- MJERA II.5.**
- MJERA II.7.** Povećanje potencijala lokaliteta za akvakulturu
- MJERA II.9.** Prijelaz na sustave za okolišno upravljanje i reviziju te na ekološku akvakulturu
- MJERA II.10.** Akvakultura koja osigurava zaštitu
- MJERA II.11.** Mjere zaštite javnog zdravlja
- MJERA II.12.** Mjere zaštite zdravlja i dobrobiti životinja
- MJERA II.13.** Osiguranje stokova u akvakulturi
- MJERA III.1.** Pripremna potpora
- MJERA III.2./ III.3.** Provedba lokalnih strategija razvoja u ribarstvu
- MJERA IV.1.** Planovi proizvodnje i stavljanja na tržište
- MJERA IV.2.** Potpora za skladištenje
- MJERA IV.3.** Stavljanje na tržište proizvoda ribarstva i akvakulture
- MJERA IV.4.** Prerada proizvoda ribarstva i akvakulture
- MJERA VI.2.** Prikupljanje podataka
- MJERA VI.1.** Kontrola i provedba
- MJERA VII.1.** Tehnička pomoć
- MJERA VIII.2./ VIII.3.** Zaštita morskog okoliša, održivo korištenje resursa i unaprjeđenje znanja

IZVOR | Operativni program za pomorstvo i ribarstvo, <https://euribarstvo.hr/mjere/>

Tijekom 2018. godine Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju je u okviru provedbe tehničkih i ekonomskih analiza izvršila ukupno 158 analiza zaprimljenih zahtjeva u sklopu programa potpore ribarstvu. Najviše potpora dodijeljeno je za Mjeru I.22 “Dodana vrijednost, kvaliteta proizvoda i korištenje neželjenog ulova”, njih čak 95, a sveukupna isplata potpora u prošloj godini iznosila je 244.337.832,89 HRK. U ovom leži veliki potencijal koji ribari i drugi dionici s područja Općine Gradac tek trebaju osvijestiti.

Ovdje valja nadodati kako se trenutno radi na projektu u sklopu mjere I.3. “Partnerstva između znanstvenika i ribara” čija je namjena poticanje prijenosa znanja između znanstvenika i ribara te podrazumijeva stvaranje mreža, partnerskih sporazuma, ugovora ili udruženja između jednog ili više neovisnih znanstvenih tijela i ribara ili jedne ili više organizacija ribara. Prihvatljive aktivnosti u sklopu projekta jesu one koje se provode u okviru mreža, partnerskih sporazuma, ugovora ili udruženja, uključujući aktivnosti prikupljanja i upravljanja podacima, studije, pilot-projekte, širenje znanja i rezultata istraživanja, seminare i najbolje prakse¹⁰.

Razvoju ribarstva i marikulture na području Općine Gradac može koristiti i potencijalno osnivanje Lokalne akcijske grupe u ribarstvu (LAGUR). Naime, LAGUR označava “partnerstvo između nositelja ribarskog sektora i ostalih lokalnih dionika iz privatnog i javnog sektora s ciljem održivog razvoja ribarstva i marikulture sa zadatkom izrade i provedba zajedničke strategije za svoje područje”¹¹. LAGUR-i također koriste sredstva potpore iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo namijenjenih ribarstvenim i akvakulturnim područjima, međutim fokusiraju se na specifične geografske lokacije te uzimaju u obzir sve relevantne podatke o potencijalnim korisnicima na tom području, koje najčešće obuhvaća nekoliko susjednih jedinica lokalne samouprave. Područje Općine Gradac pod nadležnošću je LAG-a Adrion i može inicirati i razvoj lokalne akcijske grupe u ribarstvu.

Konačno, potrebno je dodati i kako prostorni plan uređenja Općine Gradac predviđa sljedeće zone marikulture i ribarske infrastrukture prema položaju, vrsti i kapacitetu:

Tablica 31 | Zone marikulture i ribarske infrastrukture na području Općine Gradac

Vrsta zone	Ime zone	Glavna uzgojna vrsta	Maksimalni kapacitet (t)	Vrsta u polikulturi	Maksimalni kapacitet vrste u polikulturi (t)	Površina okvirnog prostornog obuhvata (ha)
1	Gradac	Bijela riba	2400	Školjkaši	6000	1500

Dodatno, Prijedlogom III. Izmjena i dopuna Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije (koji je u trenutku izrade ovog dokumenta na javnom uvidu) predviđene su dvije lokacije za marikulturu na području Općine Gradac (jedna površine 200 ha za bijelu ribu i školjkaše i druga od 1000 ha za školjkaše). Međutim, Općina Gradac se očitovala protiv takvog plana zbog čega ovim strateškim dokumentom nisu predviđeni projekti, odnosno mjere koje se odnose na razvoj marikulture.

¹⁰ IZVOR | Operativni program za pomorstvo i ribarstvo, dostupno na:

<https://euribarstvo.hr/mjera-i-3-partnerstva-izmedu-znanstvenika-i-ribara/>

¹¹ IZVOR | Hrvatska mreža za ruralni razvoj, dostupno na <http://www.hmrr.hr/hr/leader/hrvatski-flag-ovi/>

2.5. Prostorno planiranje i infrastruktura

2.5.1. Prostorno planiranje

2.5.1.1. Prostorni plan Splitsko-dalmatinske županije

Prostorni plan Splitsko-dalmatinske županije (u nastavku PPSDŽ) je donesen u listopadu 2002. g. (Službeni glasnik SDŽ br. 01/03, 8/04 - ispravak Odluke), nakon čega su slijedile Izmjene i dopune Prostornog plana Splitsko-dalmatinske županije (Službeni glasnik SDŽ 5/05 i 5/06 – ispravak Usklađenja) kao rezultat usklađenja Plana s Uredbom o uređenju i zaštiti zaštićenog obalnog područja mora (NN 128/04) te Izmjene i dopune Plana (Službeni glasnik SDŽ br. 13/07) donesene temeljem Zakona o prostornom uređenju (NN 30/94, 68/98, 61/00, 32/02. i 100/04) i Zakona o gradnji (NN 175/03 i 100/04).

Sukladno navedenom planu izrađeni su i doneseni Prostorni planovi uređenja svih jedinica lokalne samouprave na području Splitsko-dalmatinske županije te izgrađen dio infrastrukturnih sustava od važnosti za Državu i Županiju, a za dio istih osigurani svi preduvjeti za njihovu realizaciju. Također, konstatirano je da se nisu ostvarile planske pretpostavke u realizaciji zona izdvojene ugostiteljsko turističke namjene, kao planske kategorije PPSDŽa.

Ciljevi razvoja u prostoru Županije su usklađenje razvitka i razmještaja uslužnih funkcija, javnih djelatnosti, ostvarenje funkcija regionalne i lokalne uprave i samouprave, gospodarski razvoj primjeren društvenoj i gospodarskoj razvijenosti i ciljevima ovog područja, razvoj turizma integriran s revitalizacijom kulturnog nasljeđa, osiguranje prostornih uvjeta za ravnomjerniji gospodarski razvoj i razmještaj stanovništva te zaštita i oplemenjivanje okoline uz očuvanje prirodne i ekološke ravnoteže.

Prostornim planom Splitsko-dalmatinske županije (Službeni glasnik Splitsko-dalmatinske županije br. 1/03, 8/04, 5/05, 5/06, 13/07 i 9/13) u odnosu na prostorne sustave Županije, prostor Općine Gradac ističe se:

- × **“kao važno turističko središte Županije i Makarskog priobalja, koje zahtijeva povećanje kvalitete turističke ponude i smještajnih kapaciteta (boravišni, kongresni,**

zdravstveno rekreacijski, rehabilitacijski (klimatski), seoski, izletnički, turizam prirodnih atrakcija, i sl.).

- × **kao veće lokalno, područno (malo razvojno središte)**, koje zahtijeva kompletiranje funkcijama uprave, školstva, kulture, zdravstva, financijskih usluga, opskrbe i športa.
- × **kao specifično malo (poticajno) gospodarsko središte** u kojem će se pored turizma, kao osnovne gospodarske grane, poticati malo poduzetništvo, poljoprivreda vezana uz maslinarstvo i ostale tradicijske grane, ribolov i slično.
- × **kao prepoznatljiv urbani i ruralni prostor** tj. prostor jedinstvenih krajobraznih karakteristika i specifičnog identiteta; longitudinalno naselje uz JTC te ambijentalne ruralne cjeline u Podbiokovlju¹².

Prostornim planom županije određeni su osnovni ciljevi razvitka, a u nastavku donosimo one relevantne za Općinu Gradac:

- × Poticati pozitivne procese litoralizacije,
- × Uspostaviti razvojnu ravnotežu svih područja Županije,
- × Razvitak graditi na načelima održivog razvitka, kao stalno i potpuno, gospodarski, ekološki, tehnološki i društveno održivo korištenje svih potencijala Splitsko-dalmatinske županije¹³.

Uzimajući u obzir specifičnost prostorne pozicije Općine Gradac, prostorni plan Splitsko-dalmatinske županije definira sljedeće smjernice kojih se treba pridržavati kod planiranja razvoja i uređenja prostora općine:

- × “Ublažiti pritisak na usku obalnu crtu, preusmjeravajući migracijske tokove prema bližem zaleđu implicitne migracijske mjere čime bi se polučio dvostruki pozitivni učinak;
- × Provesti disperziju radnih mjesta i povezati ih s postojećim i planiranim područjima stanovanja;
- × Obalne prostore planirati isključivo za litoralne sadržaje;
- × Uspostaviti mrežu javnog prijevoza putnika Županije na kopnu, integrirajući sve prometne kapacitete¹⁴.

¹² Prostorni plan Splitsko-dalmatinske županije

¹³ IBID.

¹⁴ IBID.

Temeljem ovih smjernica izrađen je i ovaj strateški dokument.

2.5.1.2. Prostorni plan Općine Gradac

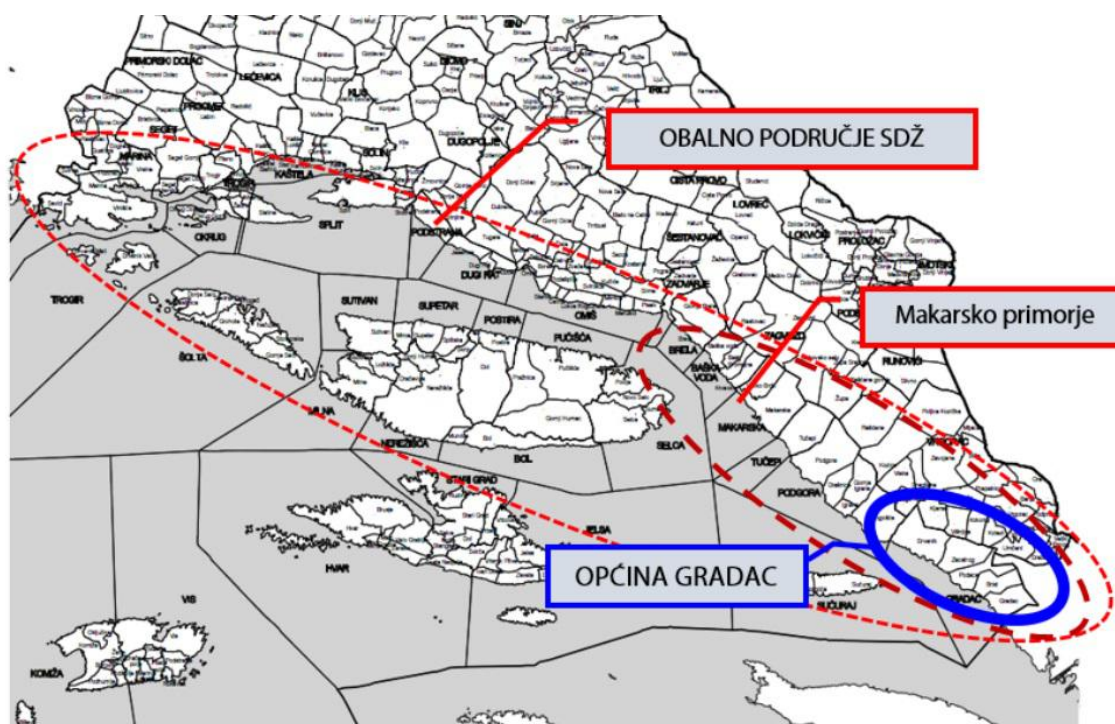
Prostorni plan uređenja Općine Gradac najvažniji je dokument prostornoga uređenja općine, a temeljni dokument donesen je 2007. godine, te se odnosi na administrativno područje Općine Gradac s pripadajućim akvatorijem. Posljednja izmjena plana izrađena je u srpnju 2016. godine, radi usklađivanja sa zakonskim odrednicama, Prostornim planom Splitsko-dalmatinske županije, lokalnim potrebama te ispravaka manjih pogrešaka. Prostornim planom se, u skladu sa Strategijom i Programom prostornog uređivanja Republike Hrvatske i Prostornim planom Splitsko-dalmatinske županije utvrđuje temeljna organizacija prostora, zaštita prirodnih, kulturnih i povijesnih vrijednosti, korištenje i namjena površina s prijedlogom uvjeta i mjera njihovog uređivanja.

Prostorni plan sadrži i uvjete i smjernice za uređivanje i zaštitu prostora, mjere za unapređivanje i zaštitu okoliša, područja s posebnim i drugim istaknutim obilježjima, te granice građevinskih područja naselja i izdvojenih građevinskih područja izvan naselja. Ovim dokumentom treba osigurati uvjete za samostalni razvoj područja općine, iskoristiti prirodne kvalitete i resurse prostora uz maksimalno očuvanje prirodnih i povijesnih vrijednosti. U svrhu toga potrebno je usmjeriti prostorno-razvojne prioritete u prvom redu na poboljšanje učinkovitosti već izgrađenog i korištenog prostora te na stvaranje uvjeta za nove programe radi pokretanja gospodarskih aktivnosti i poboljšanja kvalitete života na ovom prostoru.

Na ovom mjestu, čitatelja upućujemo na dokumente dostupne na službenoj internetskoj stranici Općine Gradac¹⁵, u rubrici “Prostorno planiranje”, gdje se mogu detaljnije upoznati s urbanističkim i prostornim planovima Općine Gradac.

¹⁵ Prostorno planiranje, dostupno na: <https://opcinagradac.hr/urbanisticki-planovi>

Slika 1 | Prostorne cjeline

IZVOR | *Izmjene i dopune prostornog plana uređenja Općine Gradac, URBOS d.o.o., 2016.*

Ono što je relevantno za ovaj dokument jesu javne površine koje se može oplemeniti dodatnim sadržajima te tako ne samo obogatiti kulturnu, turističku, sportsku i zabavnu ponudu Općine Gradac, već i njene prihode.

Naravno, pritom valja paziti na održivost korištenja javnih površina kao i ograničiti komercijalizaciju sadržaja, a općinska se uprava u planiranju prostora ne smije voditi samo kriterijem povećanja prihoda, već u obzir mora uzeti čitav niz drugih faktora, kao što su uklopljenost u okoliš, raznovrsnost ponude i slično. U nastavku donosimo prikaze prostornih i urbanističkih planova za sva naselja na području Općine Gradac. Radi lakšeg razumijevanja prikaza, prvo donosimo tumač za čitanje prikaza iz prostornog plana.

Slika 2 | Tumač za čitanje prikaza iz prostornog plana

I. RAZVOJ I UREĐENJA POVRŠINA NASELJA

GRANICA GRAĐEVINSKOG PODRUČJA NASELJA

NAMJENA POVRŠINA

neizgrađeno
izgrađ. uređeno neuređeno

MJEŠOVITA NAMJENA
pretežito stanovanje

JAVNA I DRUŠTVENA NAMJENA
D - javna namjena, D4 - školska, D7 - vjerska

GOSPODARSKA NAMJENA

neizgrađeno
izgrađ. uređeno neuređeno

POSLOVNA NAMJENA
K2 - pretežito trgovačka, K3 - komunalno servisna

UGOSTITELJSKO TURISTIČKA NAMJENA
T1 - hotel, T2 - turističko naselje

LUKA OTVORENA ZA JAVNI PROMET
lokalni značaj
ukrajno mjesto za prihvat ribe

NAMJENA OSTALIH POVRŠINA

LUKA POSEBNE NAMJENE
sportska luka

neizgrađeno
izgrađ. uređeno neuređeno

ŠPORTSKO REKREACIJSKA NAMJENA
R2 - sport i rekreacija, R3-1 - uređena plaža

JAVNE ZELENE POVRŠINE
Z1 - javni park

GROBLJE

IZDVOJENI DIO GRAĐEVINSKOG PODRUČJA NASELJA

GRANICA IZDVOJENOG DIJELA GRAD. PODR. NASELJA

NAMJENA POVRŠINA

MJEŠOVITA NAMJENA
pretežito stanovanje - IZGRAĐENO

NAMJENA OSTALIH POVRŠINA

GROBLJE

II. RAZVOJ I UREĐENJA POVRŠINA IZVAN NASELJA

GRANICA IZDVOJENOG GRAĐEVINSKOG PODRUČJA

GOSPODARSKA NAMJENA

izgrađeno neizgrađeno

UGOSTITELJSKO TURISTIČKA NAMJENA
T3 - kamp

LUKA OTVORENA ZA JAVNI PROMET
županijski značaj

GRANICE

OBUHVAAT PROSTORNOG PLANA

KATASTARSKE OPĆINA

NASELJA

PROSTOR OGRANIČENJA
(Zakon o prostornom uređenju NN 153/13)
1000 m od obalne crte
300 m od obalne crte (u moru)

OBUHVAAT OBAVEZNE IZRADU URBANISTIČKIH
PLANOVA UREĐENJA

OBUHVAAT DONESENH URBANISTIČKIH
PLANOVA UREĐENJA

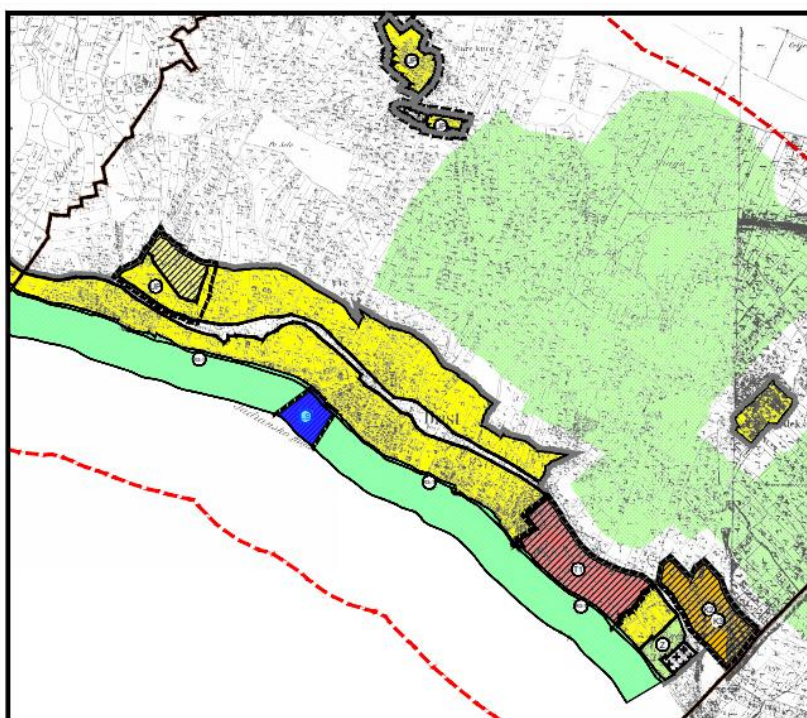
URBANA PREOBRAZBA

RECIKLAŽNO DVORIŠTE

POVRŠINE ZA GRADNJU STAMBENIH I GOSPODARSKIH GRAĐEVINA
U FUNKCIJI OBAVLJANJA POLJOPRIVREDNE DJELATNOSTI

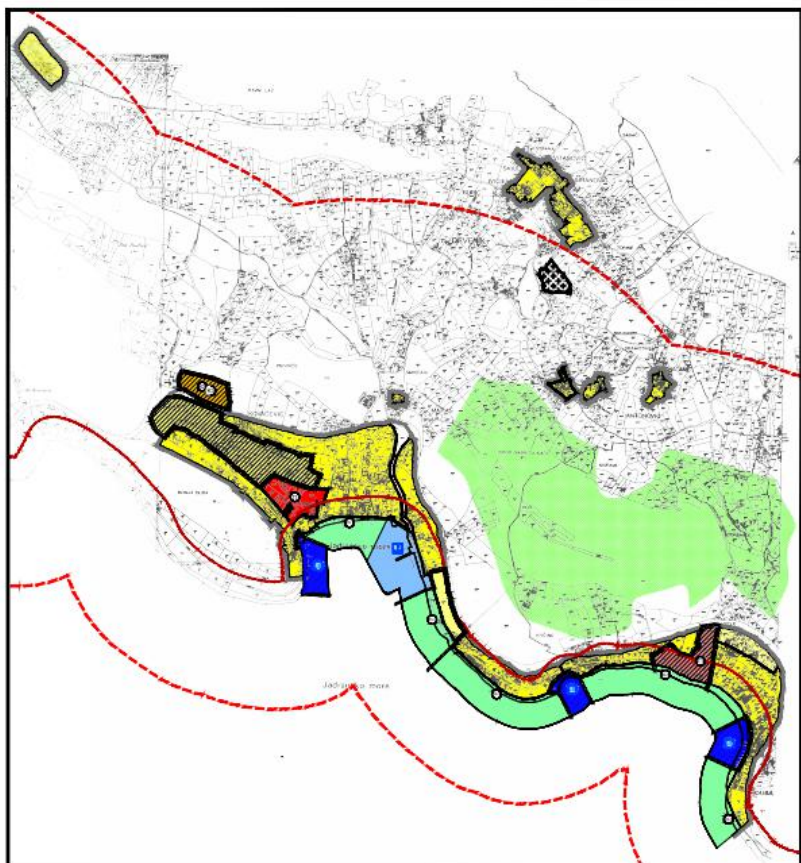
IZVOR | Izmjene i dopune prostornog plana uređenja Općine Gradac, URBOS d.o.o., 2016.

Slika 3 | Građevinska područja - Brist

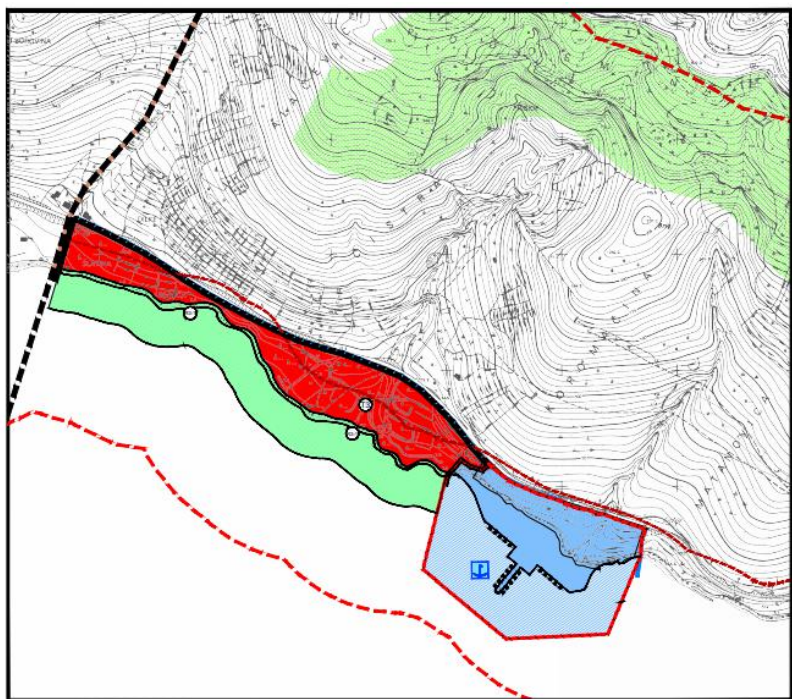
IZVOR | Izmjene i dopune prostornog plana uređenja Općine Gradac, URBOS d.o.o., 2016.

Slika 4 | Građevinska područja - Drvenik 1

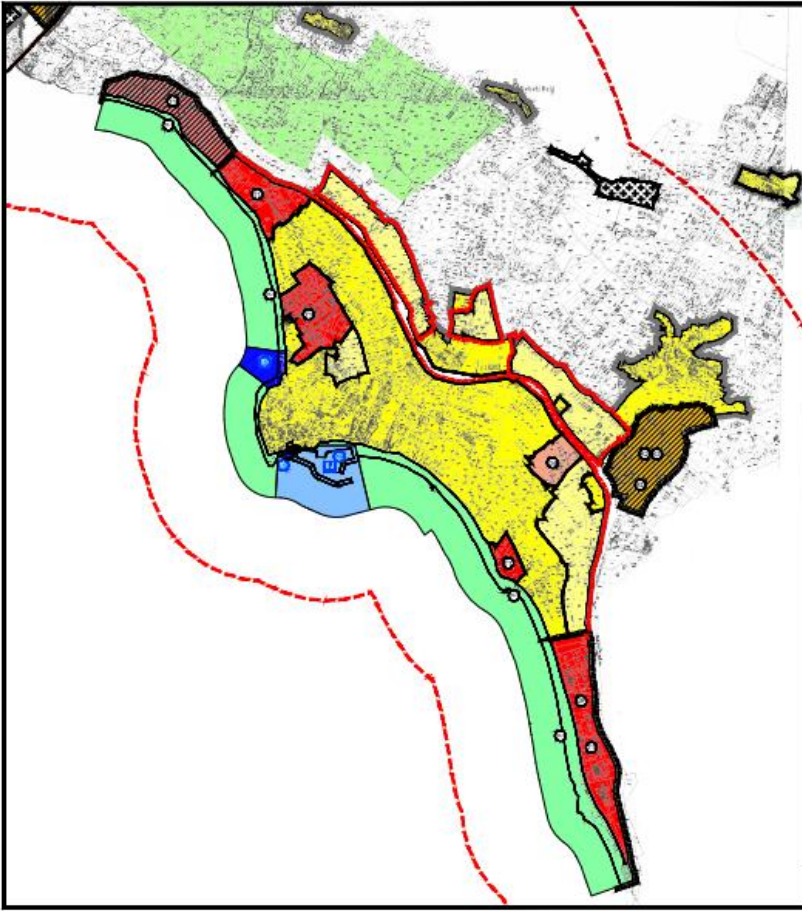
IZVOR | Izmjene i dopune prostornog plana uređenja Općine Gradac, URBOS d.o.o., 2016.

Slika 5 | Građevinska područja - Drvenik, 2

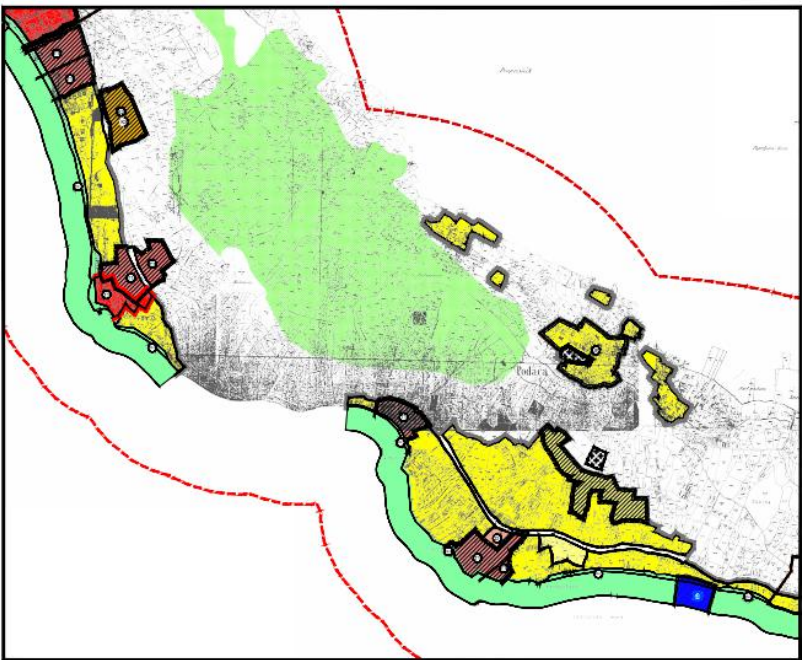
IZVOR | Izmjene i dopune prostornog plana uređenja Općine Gradac, URBOS d.o.o., 2016.

Slika 6 | Građevinska područja - Gradac

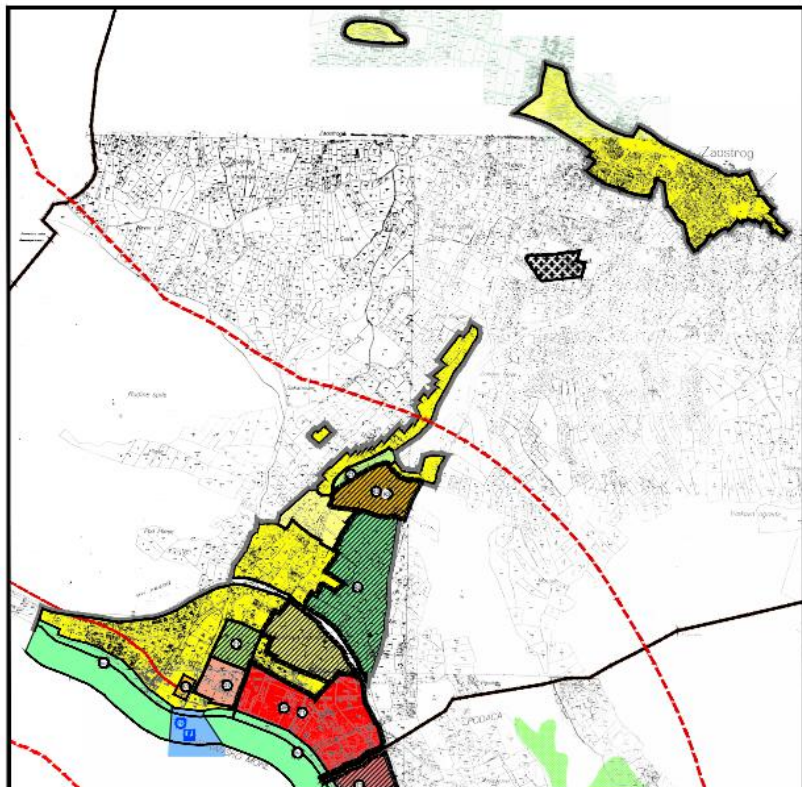
IZVOR | Izmjene i dopune prostornog plana uređenja Općine Gradac, URBOS d.o.o., 2016.

Slika 7 | Građevinska područja - Podaca

IZVOR | Izmjene i dopune prostornog plana uređenja Općine Gradac, URBOS d.o.o., 2016.

Slika 8 | Građevinska područja - Zaostrog

IZVOR | *Izmjene i dopune prostornog plana uređenja Općine Gradac, URBOS d.o.o., 2016.*

Od ukupno 73 lokacije na kojima se nalaze ugostiteljski prostori sa stolovima i stolicama na otvorenom, na području Općine Gradac, 13 je u vlasništvu Republike Hrvatske, 10 je općih dobara (primjerice pomorsko dobro i slično), 39 ih je javno dobro u općoj upotrebi, a ostalih 11 vodi se kao općenarodna imovina.

Na području Općine Gradac trenutno su aktualna 32 koncesijska odobrenja. Koncesijsko odobrenje je “akt na temelju kojeg se fizičkim i pravnim osobama daje na korištenje pomorsko dobro za obavljanje djelatnosti koje ne isključuju opću upotrebu pomorskog dobra” (Zakon o pomorskom dobru i morskim lukama, NN 158/03, 100/04, 141/06, 38/09, 123/11, 56/16). Daje se u pravilu na godinu dana, a podrazumijeva obavljanje sljedećih djelatnosti na lokaciji odobrenja:

- × iznajmljivanje sredstava (brodica na motorni pogon, jedrilica i brodica na vesla, skuter, sredstvo za vuču, pribor i oprema za ronjenje i kupanje i drugo);
- × ugostiteljstvo i trgovina (kiosk, prikolica, montažni objekt do 12 m², pripadajuća terasa objekta, štand, aparati za sladoled i sl.);

- × Komercijalno rekreacijski sadržaji (jumping, aqua park, zabavni sadržaji, suncobrani, ležaljke, štand za masažu i sl. djelatnosti)¹⁶

2.5.2. Prometna infrastruktura

U nastavku donosimo pregled nerazvrstanih cesta na području Općine Gradac. Sukladno Zakonu o cestama, nerazvrstane ceste su one koje se koriste za promet vozilima, koje svatko može slobodno koristiti na način i pod uvjetima određenim Zakonom o cestama, a koje nisu razvrstane kao javne ceste u smislu istog zakona.

Tablica 32 | Nerazvrstane ceste

RBR	Šifra	Naziv jedinice imovine	RBR	Šifra	Naziv jedinice imovine
1	4	Ulica Stjepana Radića	49	190	Zaborke
2	57	Šetalište dr. Nike Andrijaševića	50	191	Litnoga
3	59	Vranjačka ulica	51	192	Miošići
4	61	Gornjo primorska ulica	52	193	Pakline
5	62	Prolaz Ratac	53	194	Somine
6	63	Ulica Vladimira Nazora	54	195	Marušići
7	115	Obala Bošac	55	196	Jurevike
8	116	Trg Soline	56	197	Peča
9	117	Obala	57	198	Blatnice
10	138	Ulica Hrvatske mladeži	58	199	Slakovac
11	139	Ulica Mlatinje	59	200	Donja vala
12	140	Ulica svetog Roka	60	201	Gornja vala
13	141	Ulica fra Andrije Kačića Mošića	61	202	Čmilje
14	142	Uz kvartir	62	203	Puntin
15	143	Ulica Jedro	63	204	Barbirev brig
16	156	Ulica Biokovska	64	205	Zvirine
17	157	Ulica Konopljike	65	206	Ravanje
18	158	Ulica Dolac	66	207	Ulica Stjepana Radića
19	159	Ulica Vukovarska	67	208	Ulica Stari put
20	160	Ulica Laz	68	209	Ulica Put sela
21	161	Ulica Gnjile	69	210	Trg Ante Starčevića
22	162	Ulica Raićeva	70	211	Ulica palih hrvatskih boraca
23	163	Trg hrvatskog preporoda	71	212	Ulica Ivana Tomića
24	164	Viskićeva ulica	72	213	Biokovska ulica
25	165	Ulica Uz kuk	73	214	Ulica prvog svibnja
26	166	Korljanova ulica	74	215	Ribarska ulica
27	167	Ribarska ulica	75	216	Ulica Primorski put
28	168	Ulica Pod volat	76	217	Ulica Tina Ujevića

¹⁶IZVOR | Pomorsko je dobro, dostupno na:

<https://www.pomorskodobro.dalmacija.hr/u-fokusu/koncesijsko-odobrenje-sve-sto-trebate-znati/>

29	169	Ulica Stari porat	77	218	Ulica fra Andrije Kačića Miošića
30	170	Ulica Šarin prolaz	78	219	Dalmatinska ulica
31	171	Ulica Pekića obor	79	220	Guvno
32	172	Ulica Put sidara	80	221	Hercegovačka ulica
33	173	Ulica Kneza Domagoja	81	222	Viskovićeva vala
34	174	Ulica Gradina	82	223	Ulica Lučica
35	175	Ulica Lovorica	83	224	Ulica Kapeć
36	176	Ulica Ante Starčevića	84	225	Ulica Bilaje
37	177	Ulica Čikov potok	85	230	Ulica Vukovarska
38	178	Ulica Augusta Šenoa	86	231	Ulica Ostroška
39	179	Ulica Kralja Tomislava	87	232	Ulica Zagrebačka
40	180	Stinice	88	233	Ulica Stjepana Radića
41	181	Neretvanska ulica	89	234	Ulica Viterska
42	182	Ulica Tina Ujevića	90	235	Ulica Potplanje
43	183	Podgrmlje	91	236	Ulica Fra. Andrije K. M.
44	184	Grma	92	237	Ulica sv. Barbare
45	185	Ulica Lovora	93	238	Ulica Fra. Ivana Despota
46	186	Stipića prolaz	94	239	Ulica Put fontane
47	188	Ulica Žrtava fašizma	95	240	Staro selo
48	189	Debeli brig	96	241	Ulica Obala hrvatskih domoljuba

Lokalne ceste su javne ceste koje povezuju sjedište općine s naseljima, ceste u urbanom području koja povezuju gradske četvrti sa županijskim cestama, a koje su razvrstane kao lokalne ceste sukladno Zakonu o cestama. U nastavku donosimo popis lokalnih cesta na području Općine Gradac.

Tablica 33 | Popis lokalnih cesta na području Općine Gradac

RBR	Šifra	Naziv jedinice imovine
1	301	LC-67205 (D8 – Zaostrog)
2	302	LC-67204 (Podaca – D8)
3	303	LC-67219 (D8 – Gradac – D8)

Planirana mreža javnih cesta je, prema PPUO Gradac, razvrstana sukladno današnjem stanju i očekivanoj funkciji određenih cesta u budućem sustavu. S obzirom na to da će se “realizacija nekih navedenih prometnica dogoditi s određenim vremenskim otklonom, neophodno je mjerama rekonstrukcije i dogradnje postojeće cestovne mreže zadovoljiti rastuće prometne zahtjeve, te nastojati ostvariti kompatibilnosti navedenih radnji s konačnim rješenjem, te omogućiti etapnost realizacije”¹⁷.

¹⁷ Pročišćeni tekst odluke o donošenju prostornog plana uređenja Općine Gradac („Službeni glasnik“, službeno glasilo Općine Gradac“, br. 59/07., 61/07., 75/09., 08/14. i 06/16.)

PPUO Gradac definira sljedeće prioritete u izgradnji, a za postizanje razvijenosti cestovne mreže:

- × Tunel „Drvenik“ sa spojnom cestom Ravča - Drvenik
- × Rekonstrukcije trase i čvorišta te rasterećenja postojećeg dužobalnog pravca (državna cesta br. 8), osposobljavanjem jednog od zaobalnih alternativnih koridora.

Prostornim planom i člankom 95. predviđena je gradnja novih dionica javnih razvrstanih cesta, nerazvrstanih cesta i ulica u naselju te rekonstrukcija postojeće cestovne mreže u skladu s planskim značajem pojedinih cestovnih pravaca. Rekonstrukcijom postojećih državnih i drugih razvrstanih cesta potrebno je obuhvatiti cjelovito rješenje trase sa svom infrastrukturom, javno rasvjetom, uređenjem pješačkih nogostupa i dr. u naselju.

Posebno važno u kontekstu prometovanja u Općini Gradac jesu postojeća parkirališna mjesta. Od ukupno 23 parkirališta na području Općine Gradac, dva su u vlasništvu Republike Hrvatske, 13 su javna dobra u općoj uporabi, dok se 7 parkirališta vodi kao općenarodna imovina. Za jedno parkiralište vlasništvo nije definirano.

2.5.3. Vodovod i kanalizacija

Općina Gradac, kako je navedeno u PPUO Gradac, u članku 117., snabdijeva se pitkom vodom iz dva velika regionalna vodoopskrbna sustava koja pripadaju vodoopskrbnoj zoni VZ Imotski - Makarska - Vrgorac:

- × regionalni vodovod Makarska za naselja Drvenik i Zaostrog
- × regionalni vodovod izvorišta Klokun za naselja Podaca, Brist i Gradac

Sukladno Uredbi o uslužnim područjima iz 2014. (NN 67/2014), naselja Općine Gradac pripadaju dvama uslužnim područjima: uslužno područje 18 uključuje naselja Zaostrog i Drvenik, dok uslužno područje 19 uključuje naselja Brist, Podaca i Gradac. U Općini Gradac nalaze se 4 vodospreme (Drvenik, Zaostrog, Gradac i Grma) koje ju opskrbljuju. Na svim postojećim vodospremama moguća je dogradnja novih vodnih komora. S obzirom na to da postojeće vodospreme nisu dostatne za zadovoljenje potreba dosadašnjih, a posebice budućih potrošača, potrebno je nastaviti raditi na ispitivanju novih izvora i načina njihova

priključivanja na buduću vodoopskrbnu mrežu, planirajući 9 novih vodosprema: Drvenik II, Drvenik III, Drvenik 2 I, Drvenik 2 II, Zaostrog II, Vodosprema 1, Vodosprema 2, Gradac II, Grma II¹⁸.

Planirani sustav odvodnje, pročišćavanja i dispozicije otpadnih voda s područja aglomeracije¹⁹ Gradac (obuhvaća naselja Gradac, Podaca i Brist) u nadležnosti je tvrtke Izvor Ploče d.o.o. iz Ploča, a planirani sustav odvodnje, pročišćavanja i dispozicije otpadnih voda s područja aglomeracije Makarska²⁰ (obuhvaća naselja Drvenik i Zaostrog, a sukladno slici 9., odnosno Elaboratu zaštite okoliša za postupak ocjene o potrebi procjene utjecaja na okoliš za izgradnju vodno- komunalne infrastrukture aglomeracije Makarska) u nadležnosti je komunalne tvrtke Vodovod d.o.o. Makarska. Postojeća (trenutno važeća) dokumentacija povezana s pitanjem predmetnog vodoopskrbnog područja navodi kako naselja Drvenik i Zaostrog nisu dio makarske aglomeracije, no stanje na terenu i postojeći način funkcioniranja vodoopskrbnog sustava ukazuje na postojanje dva sustava, odnosno pripadnost dvama, već navedenim aglomeracijama.

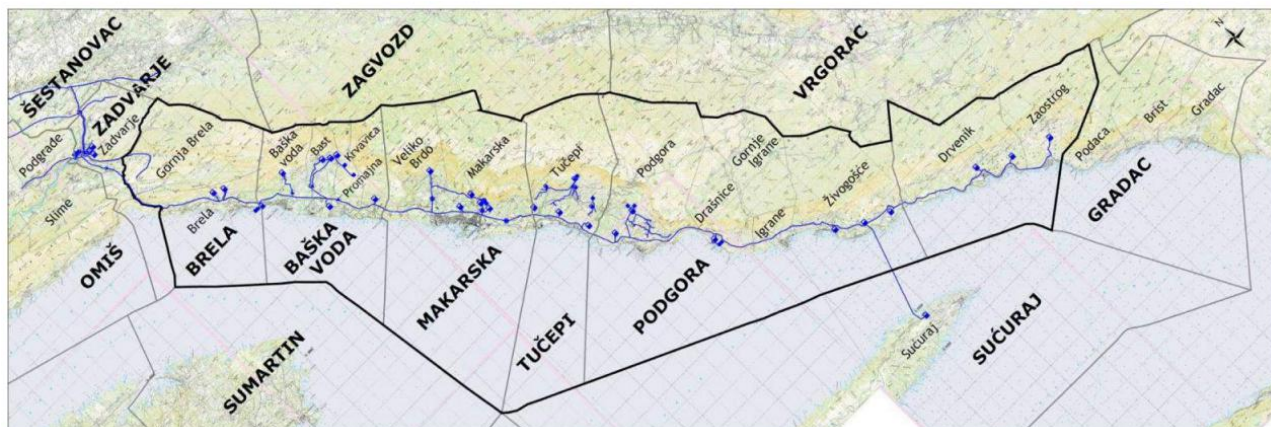
Višegodišnjim programom gradnje komunalnih građevina iz 2014. godine definirana je izgradnja, odnosno obnova građevina sustava prikupljanja i odvodnje otpadnih voda i individualnih odgovarajućih sustava u aglomeraciji Gradac, a i očekivani datum završetka pripremnih mjera za sabirni sustav planirana je veljača 2020. godine, dok je planirani završetak svih radova konac 2023. godine. Za ovaj postupak planirani troškovnik procijenjen je na 53.600.000,00 HRK. Istim programom predviđena su i ulaganja u aglomeraciju Makarska, u naselje Drvenik, a ukupni trošak procijenjen je na 5.500.000,00 HRK, s jednakim početkom i planiranim završetkom gradnje - ožujak 2021. do prosinca 2023. godine.

¹⁸ Urbanistički plan uređenja poslovne zone unutar građevinskog područja naselja - K2, K3, Drvenik

¹⁹ Aglomeracija je područje na kojem su stanovništvo i gospodarske djelatnosti dovoljno koncentrirani da se komunalne otpadne vode mogu prikupljati i odvesti do uređaja za pročišćavanje otpadnih voda ili do krajnje točke ispuštanja u prijemnik. Republika Hrvatska je odabrala koncept koji podrazumijeva da se područje jedne aglomeracije opslužuje s jednim sustavom za prikupljanje i jednim uređajem za pročišćavanje otpadnih voda (Višegodišnji program gradnje komunalnih vodnih građevina, 2014, 39).

²⁰ Sukladno Elaboratu zaštite okoliša za postupak ocjene o potrebi procjene utjecaja na okoliš za izgradnju vodno- komunalne infrastrukture aglomeracije Makarska, 2017., Dvokut Ecro d.o.o.

Slika 9 | Područje obuhvata vodoopskrbe aglomeracije Makarska

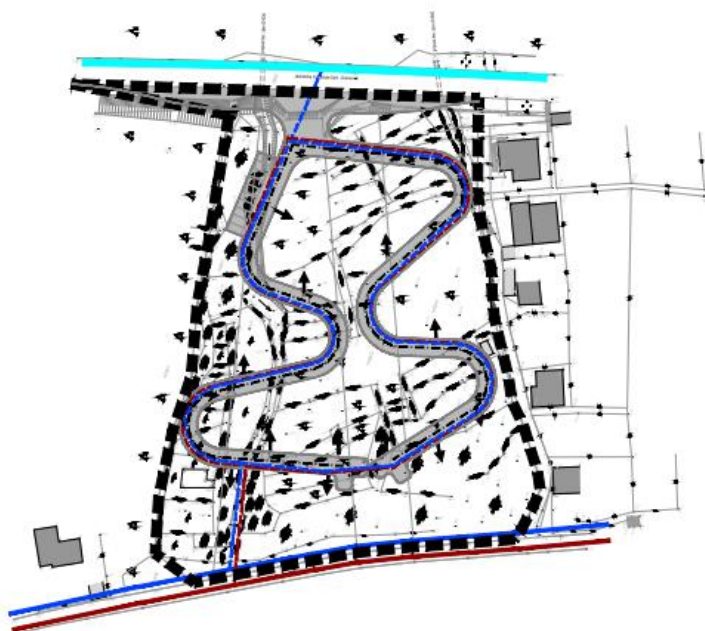
IZVOR | Elaborat zaštite okoliša za postupak ocjene o potrebi procjene utjecaja na okoliš za izgradnju vodno-komunalne infrastrukture aglomeracije Makarska, 2017., Dvokut Ecro d.o.o.

Kanalizacijski sustav planiran je kao razdjelni za tri odvojene cjeline²¹:

- × sustav Drvenik, za područje Gornje i Donje Vale (za 5.500 ekvivalentnih stanovnika) koji se sastoji od sustava kolektora tlačnih cjevovoda, crpnih stanica, uređaja za pročišćavanje i podmorskog ispusta
- × sustav Zaostrog za područje Zaostroga (za 5.500 ekvivalentnih stanovnika) koji se sastoji od sustava kolektora tlačnih cjevovoda, crpnih stanica, uređaja za pročišćavanje i podmorskog ispusta
- × sustav Gradac za područje Podaca, Brist i Gradac (za 19.500 ekvivalentnih stanovnika) koji se sastoji od sustava kolektora tlačnih cjevovoda, crpnih stanica, uređaja za pročišćavanje i podmorskog ispusta

²¹ Sukladno Elaboratu zaštite okoliša za postupak ocjene o potrebi procjene utjecaja na okoliš za izgradnju vodno-komunalne infrastrukture aglomeracije Makarska, 2017., Dvokut Ecro d.o.o.

Slika 10 | Vodoopskrba Zaostrog

Izvod iz ID PPUO Gradac (2.4. Vodnogospodarski sustavi)

LEGENDA

GRANICE

--- OBUHVAT IZMJENA I DOPUNA PPUO GRADAC

INFRASTRUKTURNI SUSTAVI I MREŽE

VODOOPSKRBA

- DOVODNI MAGISTRALNI KANAL
- POSTOJEĆI VODOVOD
- PLANIRANI VODOVOD

ODVODNJA

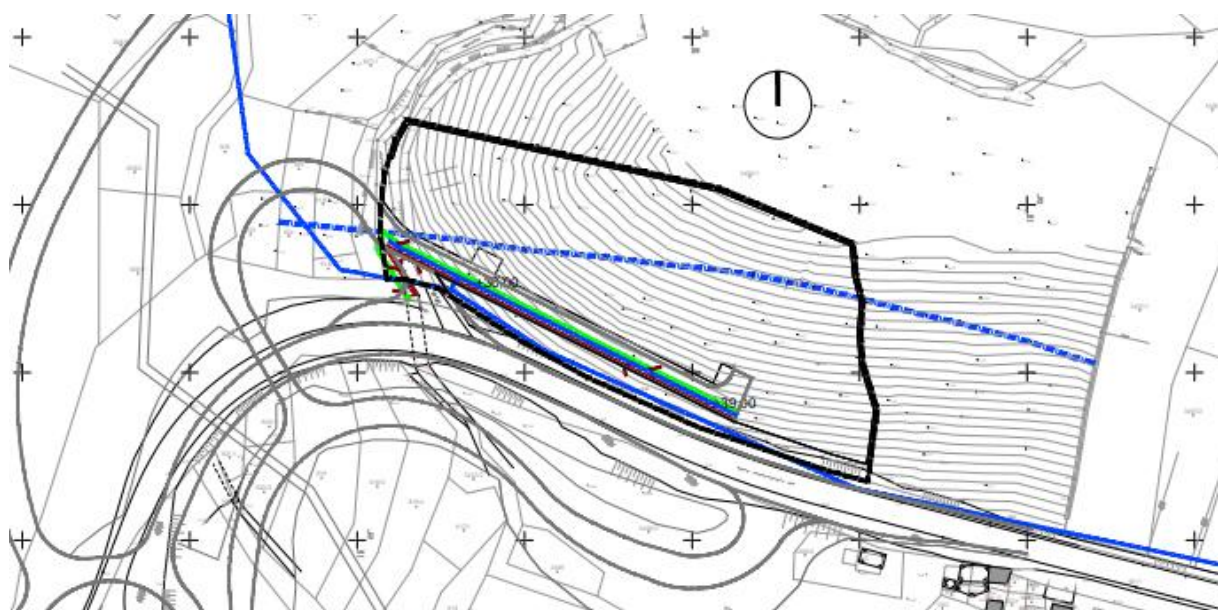
- ODVODNI KANAL
- KOLEKTOR OTPADNIH (FEKALNIH) VODA

PROMET

- PRISTUPNA PROMETNICA
- MOGUĆI PRIKLJUČAK NA PROMETNU I KOMUNALNU INFRASTRUKTURNU MREŽU (orijentacijski položaj)
- PARKIRALIŠTE

IZVOR | Izmjene i dopune prostornog plana uređenja Općine Gradac, Službeno glasilo Općine Gradac br. 09/18

Slika 11 | Vodnogospodarski sustav poslovne zone unutar građevinskog područja naselja - K2, K3, Drvenik

IZVOR | Urbanistički plan uređenja poslovne zone unutar građevinskog područja naselja - K2, K3, Drvenik

Dole	Čmilje	Sv. Margarita
Priside	Duršnice	Brist
Kačića potok	Kosirišće	Litnoge
Potok Vira	Donje Vode	Smokvica
Donja Duba	Voikovica	Pod Spilu
Privrice	Duboki Potok	Kuke
Dole	Gori	Božac
Plašice	Vala Jaruga	Vranjak
Mali potok	Vala	Ratac
Krčine	Blatnice	

Intenzivna izgradnja stambenih i drugih objekata, prometnica i infrastrukture, poremetila je prirodne trase pojedinih potoka i bujica, a pojedini vodotoci su u cjelini ili djelomično suženi i/ili zatrpani. Prostorni plan uređenja propisuje da je postojeća neregulirana korita povremenih bujičnih vodotoka i oborinskih kanala potrebno regulacijskim radovima povezati i urediti tako da se u kontinuitetu sprovedu oborinske i druge površinske vode do ulijeva u more, a sve u skladu s vodopravnim uvjetima i ostalim aktima i planovima predviđenim Zakonom o vodama (NN 66/19)²⁴.

S obzirom na to da se ovdje radi o slivu osjetljivog područja, a radi zaštite voda i vodnoga okoliša, potrebno je provesti dodatne mjere zaštite čija će uspješnost uvelike ovisiti o “suradnji više sektora i to u svim fazama planiranja od razmjene podataka preko izbora primjerenog programa mjera pa do primjene i praćenja rezultata provedenih aktivnosti”²⁵.

Prema Programu provedbe vodno-komunalnih direktiva iz 2010. godine, osnovne mjere kontrole i smanjenja onečišćenja voda iz točkastih izvora onečišćenja propisane su Zakonom o vodama (NN 66/19), prema načelima (1) otklanjanja štete na izvoru nastanka, (2) kombiniranog pristupa i (3) onečišćivač plaća. Program mjera kontrole točkastih izvora onečišćenja komunalnim otpadnim vodama obuhvaća izgradnju/proširenje sustava za prikupljanje komunalnih otpadnih voda te izgradnju/dogradnju odgovarajućih uređaja za pročišćavanje komunalnih otpadnih voda za sve aglomeracije veće od 2.000 ES.

Programom se ističe kako je prioritetno “riješiti prikupljanje i pročišćavanje otpadnih voda iz aglomeracija većih od 15.000 ES, bez obzira na osjetljivost prijarnika. (...) Preduvjet za održivi razvoj i funkcioniranje planiranoga sustava javne odvodnje je reorganizacija

²⁴ IZVOR | Pročišćeni tekst odluke o donošenju prostornog plana uređenja Općine Gradac („Službeni glasnik“, službeno glasilo Općine Gradac“, br. 59/07., 61/07., 75/09., 08/14. i 06/16.)

²⁵ IZVOR | Plan provedbe vodno-komunalnih direktiva, Hrvatske vode, 2010.

(okrupnjavanje i specijalizacija) isporučitelja vodno-komunalnih usluga”²⁶. Stoga u razdoblju koje slijedi, Općina Gradac mora poduzeti konkretne korake koji će osigurati održivo funkcioniranje sustava odvodnje.

2.5.4. Zaštita okoliša i gospodarenje otpadom

Na području Općine Gradac nema područja zaštićenog temeljem Zakona o zaštiti prirode (NN 80/13). Na području općine nalaze se područje očuvanja ekološke mreže značajno za vrste i stanišne tipove (POVS) HR 3000131 Uvale Vira donja i Vira gornja, te područje očuvanja značajno za ptice (POP) HR 1000030 Biokovo i Rilić, sve sukladno Uredbi o ekološkoj mreži i nadležnostima javnih ustanova za upravljanje područjima ekološke mreže (NN 80/19)²⁷.

Plan gospodarenja otpadom Općine Gradac za razdoblje od 2018-2023. godine temeljni je dokument kojemu je cilj uspostava cjelovitog sustava održivog gospodarenja otpadom na području Općine Gradac, a njegov sadržaj propisuje Zakon o održivom gospodarenju otpadom („Narodne Novine“ broj 94/13, 73/17), kojim se utvrđuju mjere za sprječavanje ili smanjenje štetnog djelovanja otpada na ljudsko zdravlje i okoliš na način smanjenja količina otpada u nastanku i/ili proizvodnji te se uređuje gospodarenje otpadom bez uporabe rizičnih postupaka po ljudsko zdravlje i okoliš, uz korištenje vrijednih svojstava otpada.

Na području općine miješani komunalni otpad se sakuplja i odvozi organizirano. Početkom 2017. godine sklopljen je Ugovor o koncesiji za sakupljanje, odvoz i odlaganje komunalnog otpada s područja Općine Gradac, s tvrtkom KOMUNALNO ODRŽAVANJE d.o.o., Ploče, te vrijedi do početka 2021. godine. Njime je definirana sljedeća dinamika i način sakupljanja i odvoza otpada na području Općine Gradac:

- × sakupljanje i odvoz komunalnog otpada tijekom ljetnog perioda (15.06.- 15.09.) - svaki dan,
- × sakupljanje i odvoz komunalnog otpada tijekom 5. i 10. mjeseca - tri puta tjedno (ponedjeljkom, srijedom i petkom),
- × sakupljanje i odvoz komunalnog otpada u preostalom periodu - dva puta tjedno (ponedjeljkom i petkom);
- × odvoz glomaznog otpada - najmanje dva puta mjesečno;

²⁶ IZVOR | Plan provedbe vodno-komunalnih direktiva, Hrvatske vode, 2010.

²⁷ Internet stranica Ministarstva zaštite okoliša i energetike (preglednik Web portala informacijskog sustava zaštite prirode Bioportal <http://www.bioportal.hr/gis/>)

- × odvoz sekundarnih sirovina – periodično, putem odgovarajućih posuda zapremine 1.100 l postavljenih na zelenim otocima na lokacijama: Gradac (3), Drvenik (2), Zaostrog (1), Podaca (1) i Brist (1)
- × odvoz kartonske ambalaže od poslovnih objekata.

Općina Gradac prelazi na sustav kućanskih posuda (kanti) te da će se iz upotrebe izbaciti kontejneri. Plan gospodarenja otpadom u prosincu 2017. navodi kako će svako kućanstvo imati posudu za prikupljanje komunalnog otpada i posudu za reciklažni otpad (staklo, plastiku i papir). Projekt obuhvaća i sve vlasnike kuća za odmor, dok će hotelski objekti i dalje koristiti kontejnere. Za sva mjesta u općini nabavit će se ukupno 4050 spremnika, od toga 2075 za reciklabilni otpad, 1975 za bio otpad, a preko Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost, u ukupnoj vrijednosti od 1.350.000,00 HRK.

Otpad prikupljen na području Općine Gradac odlaže se na odlagalištu Lovornik koje se nalazi na području Dubrovačko-neretvanske županije, u katastarskoj općini Baćina. Prema informacijama dostupnim na službenoj internet stranici tvrtke Komunalno održavanje d.o.o., na odlagalištu postoji čuvarska kućica i rampa, te je odlagalište djelomično ograđeno. Ukupna površina odlagališta iznosi otprilike 3,6 ha. Proces razvrstavanja i privremenog skladištenja otpada odvija se u skladišnom prostoru koje je društvo unajmilo, a ukupne površine od 1.000 m². Društvo još ne raspolaže linijom za sortiranje otpada pa se isti ručno prebire na podu skladišta²⁸.

U kontekstu gospodarenja otpadom na području Općine Gradac važno je napomenuti kako Općina Gradac sudjeluje u provedbi projekta “Zeleni val”, zajedno s Gradom Ploče. Projektom se planira educirati i informirati lokalno stanovništvo, s ciljem smanjenja količine odloženog otpada. Ukupna vrijednost projekta iznosi 587.600,66 HRK, a EU sufinancira projekt iz Kohezijskog fonda u iznosu od 85%. “U sklopu projekta će se provesti razne izobrazne informativne aktivnosti, s ciljem podizanja razine svijesti o otpadu: letci za sprječavanje nastanka otpada, ponovnu uporabu i pravilno odvajanje otpada, plakati o kompostiranju i odgovornom postupanju s otpadom, mrežna stranica “Zeleni val” o održivom gospodarenju otpadom, javna i edukativna završna tribina, radionice o kompostiranju za odrasle i radionice za vrtićku i školsku djecu, lutkarska predstava za vrtićku djecu, izrada bojanke za vrtićku

²⁸ Službena internet stranica društva Komunalno održavanje d.o.o., dostupno na: <https://komunalno.ploce.hr/2019/07/26/gdje-završava-selektivno-prikupljeni-otpad-s-podrucja-grad-ploce-i-opcine-gradac/> (posjećeno 7. kolovoza 2019.)

djecu, brošura za školsku djecu, radijski spotovi, aplikacija za pametne telefone o održivom gospodarenju otpadom, edukativni video oglasi na društvenim mrežama, edukativna slikovnica za osobe s intelektualnim poteškoćama te osmišljavanje izobrazno informativne kampanje “Zeleni val” jedinstvenog vizualnog identiteta”²⁹.

2.5.5. Energetski sustavi

Sukladno PPUO Gradac, a s obzirom na planirani koncept izgradnje prostora planirani sustav elektroopskrbe se sastoji od 3 temeljne skupine elektroprivrednih objekata i to:

- × Proizvodno prijenosni objekti
- × Srednje naponske mreže 35 (110) i 10 (20) kV
- × Mjesnih mreža 0,4 kV

Proizvodno prijenosni objekti su DV 110 kV Opuzen - Makarska, na Fe rešetkastim stupovima, presjeka 240 Al+50 Č mm²³⁰.

2.6. Društvena infrastruktura

2.6.1 Odgoj i školstvo

Dječji vrtić “Gradac” sastoji se od centralnog vrtića u Gradcu i jedne skupine u područnom odjelu Drvenik, smještene u sklopu OŠ Drvenik. Ova odgojno-obrazovna ustanova skrbi o predškolskom odgoju i naobrazbi za djecu od tri godine života do polaska u školu. Vrtić je suvremeno opremljen, prati i koristi najnovije pedagoške i didaktičke metode. Posljednje dvije godine vrtić je upisao 38 djece.

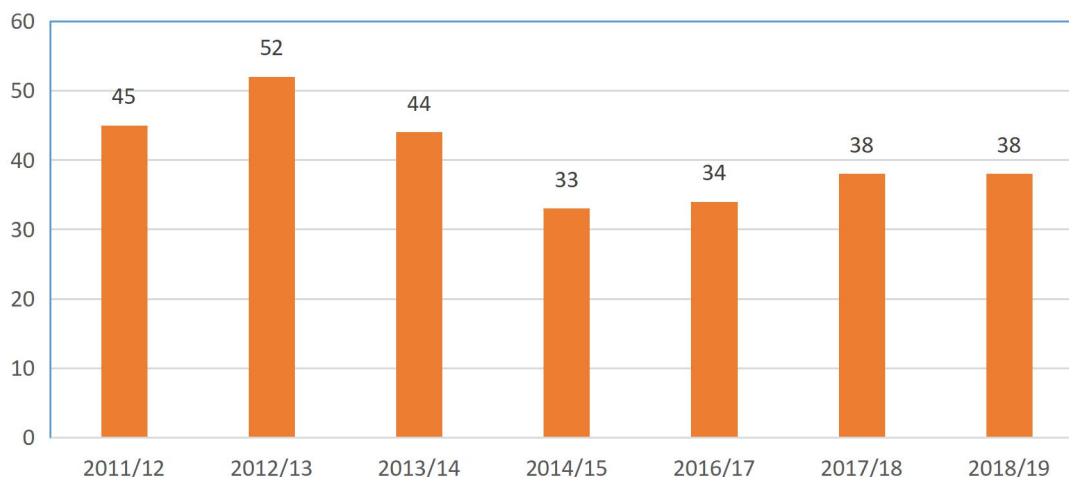
Od ukupnog broja zaposlenika vrtića (8) njih 4 su odgojitelji, 1 je uz ravnateljsku dužnost i pedagog, a osigurana je i pomoć medicinskog osoblja.

²⁹ Odobreni Projekt “Zeleni val” vrijedan pola milijuna kuna: Što točno donosi građanima Ploča?, dostupno na:

<https://ploce.com.hr/ekologija/odobreni-projekt-zeleni-val-vrijedan-pola-milijuna-kuna-sto-tocno-donosi-gradanima-ploca/>

³⁰ IZVOR | Pročišćeni tekst odluke o donošenju prostornog plana uređenja Općine Gradac („Službeni glasnik“, službeno glasilo Općine Gradac“, br. 59/07., 61/07., 75/09., 08/14. i 06/16.)

Grafikon 12 | Broj upisane djece u vrtičke programe na području Općine Gradac

IZVOR | Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o., prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 12.1.2019.

Ova ustanova predškolskog odgoja je smještena u Gradcu u zgradi s tri etaže u kojoj je treća etaža adaptirana za organizaciju 10-satnog programa od nove pedagoške 2018./19. godine, čime je uz ured ujedno dobivena polivalentna dvorana za dječje aktivnosti kao i adekvatan sanitarni čvor i pomoćne prostorije.

S obzirom na različite potrebe djece i zahtjeve roditelja, djeci su ponuđeni i dodatni obrazovni programi:

- × Program ranog učenja engleskog jezika,
- × Sportski program,
- × Glazbeni program.

Vrtić sudjeluje u projektu „Gradac za mlade obitelji“ koji je u stopostotnom iznosu financiran sredstvima Europske unije iz Europskog socijalnog fonda, programa „Učinkoviti ljudski potencijali“ u ukupnom iznosu od 1.183.690,70 HRK. Projekt traje ukupno 30 mjeseci, od 17. srpnja 2018. do 17. siječnja 2021. g. te je putem projekta omogućen spomenuti 10-satni boravak djece u vrtiću uz uvođenje dodatnih programa koji su besplatni za svu djecu. Projektne aktivnosti uključuju i opremanje vrtića didaktičkim igračkama, namještajem, opremom za kuhinju i drugom opremom.

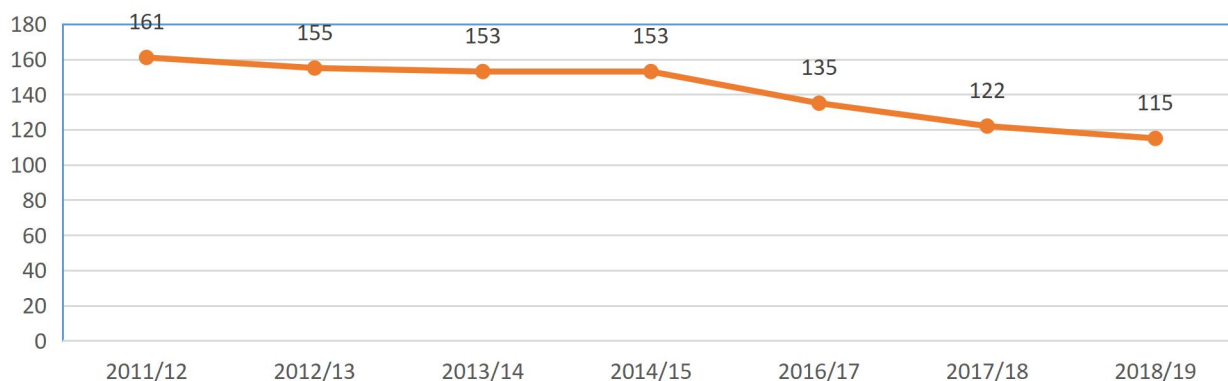
Od obrazovnih ustanova na području Općine Gradac egzistiraju one osnovnoškolske. Stanovnici potrebe za realizacijom usmjerenog srednjoškolskog obrazovanja realiziraju u većim središtima Makarskoj i Pločama, u slučajevima specijaliziranih zanimanja i drugdje diljem županije. Na području Općine Gradac nema visokoškolskih obrazovnih ustanova. Najbliže ustanove takvog profila su u županijskom središtu Splitu.

Osnovna škola Gradac djeluje na četiri lokacije i odgaja i obrazuje djecu iz Gradca, Brista, Zaostroga i Drvenika. Uz osmogodišnje škole u Gradcu i Drveniku tu su i četverogodišnje područne škole u Bristu i Zaostrogu. Upis učenika vrši se u skladu s odlukom o mreži osnovnih škola Splitsko-dalmatinske županije i to po naseljima:

- × PO Brist – za učenike od I. do IV. razreda
- × PO Zaostrog – za učenike od III. razreda
- × PŠ Drvenik – za učenike od I. do IV. razreda i za učenike od V., VI., VII. i VIII. razreda
- × OŠ Gradac – za učenike od I. do IV. razreda iz Gradca, Brista i Podace te za učenike od V. do VIII. razreda iz Gradca, Brista i Podace.

Upis učenika je u stalnom padu, što prati trendove smanjenja broja stanovnika na području općine. Nastavu u OŠ Gradac pohađaju školski obveznici s cijelog područja općine, odnosno iz mjesta Gradac, Brist, Podaca, Zaostrog i Drvenik³¹. Sveukupno u OŠ Gradac radi: 8 učitelja razredne nastave, 15 predmetnih nastavnika, 3 radnika ravnateljstva i stručnih suradnika te 10 ostalih djelatnika. Ove godine, 2019., radi se na prijavi projekta za popodnevi boravak u školi (unaprjeđenje usluga osnovnoškolskog obrazovanja).

Grafikon 13 | Broj upisane djece u školske programe na području Općine Gradac

³¹ IZVOR: <http://os-gradac.skole.hr/skola>

Nastava u centralnoj školi izvodi se u klasičnim učionicama koje nisu opremljene nastavnim sredstvima i pomagalicama u skladu sa suvremenim zahtjevima i obrazovnim standardima. Škola posjeduje i knjižnicu, učionicu informatike, zbornicu za učitelje, uredske prostore, sanitarne čvorove i učeničku kuhinju. Školi pripada i sportski teren. Instalirana je Internet mreža.

Područna škola Drvenik radi u klasičnim učionicama. Posjeduje zbornicu, predvorje u kojem su u nedostatku adekvatnijeg prostora prinuđeni izvoditi nastavu TZK-a, školsku kuhinju i sanitarne čvorove. Školi također pripada i sportski teren koji se nalazi pored škole. Uz njega je smješteno manje dječje igralište koje preko odmora koriste učenici nižih razreda. Oko škole se nalazi i vrt s mandarinama koje se na jesen beru i daju učenicima za konzumaciju. Iznad škole se nalaze dva stana u kojima se mogu urediti dodatni sadržaji. Također je uveden Internet u sve razredne odjele.

PO Brist djeluje u zgradi staroj preko sto trideset godina, nerazriješenog vlasništva. PO Zaostrog je početkom 2017. godine nakon poplavlivanja učionice uslijed dugotrajnih i obilnih kiša, preseljena u susjedne prostorije koje je ustupila Općina Gradac.

Kao što se vidi iz navedenog, kako bi se postigli obrazovni i životni standardi, potrebno je osim redovitog održavanja i popravaka osuvremeniti objekte u kojima se nalaze škole, izvršiti radove na poboljšanju energetske učinkovitosti, pronaći u pojedinim slučajevima prostor za igrališta i sportske sadržaje kao i vlasnički raščistiti situaciju u Bristu. To jesu zahvati koji imaju financijsku vrijednost, ali treba ih promatrati kao investiciju u buduće naraštaje te kao prevenciju zdravstvenih i drugih razvojnih problema. Jednako tako, treba raditi na unapređenju dodatnih sadržaja za djecu, kao što su dječja igrališta, što je razvidno i iz tablice koja slijedi.

Tablica 34 | Dječja igrališta

RBR	Šifra	Naziv jedinice imovine
1	340	Dječje igralište u Gradcu
2	429	Dječje igralište u Drveniku

Uređena su sportska igrališta koja su u sklopu škole u Drveniku i Gradcu te će se ispred škole u Drveniku u ovoj, 2019. godini urediti i dječje igralište.

2.6.2. Zdravstvo i socijalna skrb

U kontekstu zdravstvene i socijalne skrbi, stanovnici s područja Općine Gradac gravitiraju ili Pločama ili Makarskoj, ovisno u kojem naselju Općine Gradac stanuju, a za zadovoljenje potreba u području zdravstva i socijalne skrbi. Na području Općine Gradac djeluje ispostava Doma zdravlja Ploče, ordinacija obiteljske medicine dr. Krtalić te stomatološka ordinacija u istom mjestu, uz ljekarnu u privatnom vlasništvu. Pored zdravstvene skrbi u gradu je organizirana i socijalna skrb koja djeluje preko Centra za socijalnu skrb Split – podružnica Makarska. Međutim, na području općine nema niti jedna ustanova za smještaj starijih i nemoćnih osoba.

Tijekom ljetne sezone uočljiva je potreba rješavanja problema kvalitetne zdravstvene skrbi kada je na samom području prisutno znatno više ljudi u odnosu na ostatak godine, a tiče se zdravstvene sigurnosti turista i pružanja adekvatne medicinske skrbi. Trenutno, tijekom turističke sezone, na području Općine Gradac djeluju dva tima hitne pomoći.

Jedno od rješenja ovog problema moguće je tražiti i u razvoju zdravstvenog turizma. Perspektiva strateškog razvoja općine s osvrtom na pravac djelovanja prema razvitku zdravstvenog turizma ostavlja brojne mogućnosti, ali zahtijeva ozbiljniju stratešku procjenu postojećih kapaciteta (potrebnog medicinskog osoblja, postojeće infrastrukture, adekvatnog bolničkog prostora), te njegovo povezivanje s preporukama za razvoj Europe 2020. koje zagovaraju pametan, održiv i siguran rast. Brojne su mogućnosti suradnje unutar sektora i realizacije projekata kroz model javno privatnog partnerstva, koji bi mogli osigurati suradnju lokalne zajednice s poduzetničkim inicijativama, a one se temelje između ostalog na prirodnim resursima, mediteranskoj prehrani kao jednoj od najzdravijih na svijetu, proizvodnji ljekovitog bilja, ekološkoj proizvodnji, aromaterapiji, proizvodnji meda, vina, maslina, smokava, badema, rogača te naposljetku na postojećim hotelskim kapacitetima koji bi na taj način mogli produžiti sezonu odnosno biti operativni tijekom cijele godine.

Potražnja za zdravstvenim (rekreacijskim i wellness) turističkim uslugama, tijekom cijele godine, u Europi i u svijetu progresivno raste. Jedinice lokalne uprave na priobalnom prostoru

mogu ostvariti svoje probitke utemeljujući turističko lječilišna središta koristeći prirodne resurse kojima raspolažu.

2.6.3. Civilno društvo

Rad civilnog društva se ogleda kroz udruge građana, koje su na području Gradca najviše orijentirane na domenu kulturnog života, njegovanja baštine te tradicijskog pjevanja i izražavanja kao i one koje se bave sportskim aktivnostima i promicanjem zdravog načina života.

U tablici koja slijedi donosimo popis svih aktivnih udruga na području Općine Gradac, prema Registru udruga Ministarstva uprave Republike Hrvatske.

Tablica 35 | Popis udruga građana na području Općine Gradac

1. Sportski borilački klub "STINICE"GRADAC
2. Građanska udruga "ANĐELI PRAVDE"
3. Airsoft udruga GLADIATOR GRADAC
4. Športsko društvo "Drvenik"
5. Kolping obitelj "Drvenik"
6. Udruga "SVETI JURAJ" DRVENIK
7. Pikado klub "DRVENIK"
8. Dobrovoljno vatrogasno društvo Drvenik
9. "PALAMIDA", udruga za zaštitu prirode, zaštitu obnovljivih izvora energije i za osobe s invaliditetom
10. Pčelarska udruga "GRADAC"
11. Ronilački klub "FELUN"
12. "BASKET-GRADAC"
13. Karate klub KUMITE
14. ŽENSKA KLAPA VIOLE DRVENIK
15. Športsko društvo "Gradac"
16. Sportska udruga za trčanje i brzo hodanje "SUN RUN"
17. Muška klapa "KAČIĆ"
18. Šahovski klub "Gradac"
19. "MANUFAKTURA - GRADAC"
20. Dobrovoljno vatrogasno društvo Općine Gradac
21. Športska udruga "Lapčenj"
22. Udruga za očuvanje i promicanje prirodne i kulturne baštine "URESNO DRUŠTVO"
23. Ženski pjevački zbor "GRADAC"
24. "NAŠE STARO SELO"
25. Kartaška udruga "GLADIATOR"

26. Matica Hrvatska Gradac
27. Pomorsko športsko ribolovno društvo "LIGNJA"
28. Udruga za očuvanje tradicijskih rukotvorina "DEBELI BRIG"
29. Ekološko-roniteljski klub TIMUN
30. Pikado klub "FLASTER"
31. Športsko ribolovna udruga "DRVENIK - GORNJA VALA"
32. Udruga za promicanje i zaštitu starina sela podace "ŠTRADA"
33. Kulturno-zabavna i humorističko - satirično - karnevalska udruga "KRNJEVAL"
34. Klub dragovoljnih davalaca krvi Općine Gradac
35. Boćarski klub "GRADAC"
36. Hrvatsko planinarsko društvo "ADRION"
37. Udruga Mladi svijet
38. Lovačka udruga Kamenjarka Zaostrog
39. Boćarski klub "Podaca"

IZVOR | Registar udruga, dostupno na: <https://uprava.gov.hr/registar-udruga/826>

Više od djelovanju nekih od aktivnijih organizacije civilnog društva bit će riječi u sljedećem potpoglavlju.

2.6.3.1. Kultura

Na području Općine Gradac evidentirana su sljedeća kulturna dobra:

Tablica 36 | Popis kulturnih dobara na području Općine Gradac

RBR	Šifra	Naziv jedinice imovine
1	341	Memorijalni spomenik - Gradac, spomenik slobodi, na Gradini
2	342	Memorijalni spomenik - Zaostrog, spomenik palim borcima
3	435	Spomen ploča - Gradac, poginulim - 1941-1945
4	436	Ruralno naselje Brist
5	437	Ruralno naselje Drvenik
6	438	Ruralno naselje Kostanići
7	439	Ruralno naselje Gradac
8	440	Ruralno naselje Grma
9	441	Ruralno naselje Podaca
10	442	Ruralno naselje Zaostrog
11	443	Fortifikacija - Drvenik-Kostanići, tvrđava
12	444	Fortifikacija - Drvenik-Kostanići, kula
13	445	Fortifikacija - Gradac - Čista, kula
14	446	Fortifikacija - Gradac, zid u starom portu
15	447	Fortifikacija - Podaca, kula

16	448	Fortifikacija - Gradac, kula
17	449	Arheološka zona - Gradac, Bošac i Crkvina
18	450	Arheološka zona - Gradac
19	451	Arheološka zona - Drvenik, Donja vala
20	452	Arheološka zona - Drvenik, Mirine
21	453	Arheološka zona - Podviter
22	454	Arheološka zona - Gradac, uvala Lapčanj
23	455	Arheološki lokalitet - Brist, Briške stine, gomile
24	457	Arheološki lokalitet - Brist, stećak, "Turski greb"
25	458	Arheološki lokalitet - Drvenik, stećci na groblju
26	459	Arheološki lokalitet - Drvenik, gradina
27	460	Arheološki lokalitet - Drvenik, uzvisina Pliševac
28	461	Arheološki lokalitet - Drvenik, uzvisina Križina
29	462	Arheološki lokalitet - Drvenik, uzvisina Kupa, gradina Kupa
30	463	Arheološki lokalitet - Drvenik, uzvisina Plana, gomila
31	465	Arheološki lokalitet - Drvenik, uzvisina Lučki brig, gomile
32	466	Arheološki lokalitet - Drvenik, gradina Kremenik
33	467	Arheološki lokalitet - Drvenik, Plane
34	468	Arheološki lokalitet - Drvenik, Kostanići, stećak
35	469	Arheološki lokalitet - Gradac, Grma, gomile
36	470	Arheološki lokalitet - Gradac, Gradina
37	471	Arheološki lokalitet - Podaca, stećak
38	472	Arheološki lokalitet - Zaostrog, prapovijesni lokalitet
39	473	Arheološki lokalitet - Zaostrog, antički lokalitet
40	474	Arheološki lokalitet - Zaostrog, selo, antički lokalitet
41	477	Memorijalni spomenik - Brist, fra A.K.Miošiću
42	478	Memorijalni spomenik - Brist, rodna kuća fra A.K.Miošića
43	479	Memorijalni spomenik - Brist, spomenik
44	480	Memorijalni spomenik - Drvenik, spomenik palim borcima
45	481	Memorijalni spomenik - Drvenik, spomen kosturnica
46	488	Memorijalni spomenik - Brist, tri glave
47	489	Spomen ploča - Brist, poginulim u NOB-u
48	490	Spomen ploča - Gradac, dr.N.Andrijaševiću
49	491	Spomen ploča - Gradac, na mulu, El Shatt
50	492	Spomen ploča - Gradac, uspomena na partizanske žrtve

IZVOR / Kartica imovine Općine Gradac

Kako je vidljivo iz popisa, Općina Gradac obiluje kulturnim dobrima, međutim veliki dio njih nije uopće, dovoljno ili na prikladan način uklopljeno u kulturnu i/ili turističku ponudu općine, što je svakako veliki propust s obzirom na to da kulturni turizam zauzima sve više udjela u suvremenim turističkim kretanjima te predstavlja plodan izvor prihoda lokalnim zajednicama i turističkim dionicima. Ovdje valja napomenuti i to kako na terenu postoji još objekata i

lokacija koje imaju izrazito kulturno i tradicijsko značenje za lokalnu zajednicu s područja Općine Gradac, no nisu obuhvaćene navedenim popisima.

Tablica 37 | Lista zaštićenih nepokretnih kulturnih dobara

Oznaka	Mjesto	Naziv	Vrsta kulturnog dobra
Z-5060	Brist	Crkva sv. Margarite	NKD- pojedinačno
Z-4875	Brist	Rodna kuća fra Andrije Kačića Miošića	NKD- pojedinačno
Z-5099	Brist	Sklop kuća na obali	NKD- pojedinačno
Z-5074	Brist	Zgrada osnovne škole	NKD- pojedinačno
Z-4877	Drvenik	Crkva sv. Jurja	NKD- pojedinačno
Z-5110	Drvenik	Ruralna cjelina Staro selo Drvenik	NKD- kulturno – povijesna cjelina
Z-5297	Drvenik	Sklop kuća Ivičević	NKD- pojedinačno
Z-5075	Drvenik	Utvrda na Gradini	NKD- pojedinačno
Z-4893	Podaca	Crkva sv. Ivana Krstitelja	NKD- pojedinačno
Z-5467	Podaca	Kula	NKD- pojedinačno
Z-5175	Podaca	Ruralna cjelina Podaca	NKD- kulturno – povijesna cjelina
Z-4894	Zaostrog	Crkva sv. Barbare	NKD- pojedinačno
Z-5930	Zaostrog	Franjevački samostan i župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije	NKD- pojedinačno

NKD | Nepokretno kulturno dobro

IZVOR | Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, dostupno na:

<https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=31>

Ova golema resursna baza mora biti temelj budućeg turističkog i kulturnog razvoja, a koji će se prije svega utkati u strategiju razvoja turizma Općine Gradac, koja će biti jedinstvena, odnosno obuhvatiti područje djelovanja obje postojeće turističke zajednice. Zbog toga, u ovom dokumentu nisu definirane konkretnije mjere turističke valorizacije kulturne, arheološke, povijesne i druge ponude Općine Gradac, već se njihova implementacija očekuje posredno, kroz strateške i druge planske dokumente proizašle iz ovog.

Što se tiče kulturnog života, posebice u kontekstu organizacija civilnog društva i aktivnosti postojećih institucija, on svakako čini jako dobre temelje za budući kulturni razvoj, što kroz razvoj postojećih aktivnosti, što kroz postojeće ljudske kapacitete u tom području, koji svakako nisu zanemarivi već su čak u velikoj prednosti u odnosu na mnoge veličinom i resursima slične općine u Dalmaciji. Financiranjem kroz europske fondove, Općina Gradac također planira podići kulturni i društveni život na višu razinu, a putem kulturnih,

umjetničkih i kreativnih radionica za djecu, mlade i osobe starije životne dobi te općinske prostore ustupiti upravo za razvoj kulturnih i društvenih aktivnosti kojima su nositelji OCD-ovi.

Nositelj kulturnog života na području Općine Gradac je Općinska knjižnica "Hrvatska sloga", koja u svom književnom fondu posjeduje preko 18 000 naslova. Prvi put je osnovana 1899. godine da bi tijekom vremena zbog raznih nepovoljnih aktivnosti bila zatvorena, da bi se 1999. godine ponovno reaktivirala s djelovanjem. Od početnih doniranih 3387 knjiga tijekom proteklih 20 godina djelovanja knjižni fond je povećan za više od 5 puta. Knjižnica djeluje na korisnoj površini od 76 m², a prema Standardima za narodne knjižnice pripada VII. razredu knjižnica odnosno djeluje na području manjem od 5 000 stanovnika.

Knjižnica pruža usluge članovima raznih dobnih skupina te svoj fond prilagođava interesu korisnika. Godišnje održi preko 25 kulturnih, edukativnih, zabavnih događanja za djecu i odrasle sa svrhom popularizacije knjige i čitanja, odnosno neformalnog cjeloživotnog obrazovanja te raspolaže s prosječnim budžetom od 240.000,00 HRK. Općinska knjižnica je provodila više manjih projekata: informatičko opismenjavanje za treću životnu dob (10.000,00 HRK); Čakulaonica, projekt koji provodi u suradnji s OŠ Gradac posljednje 4 godine s ciljem očuvanja identiteta zavičaja (financiran donacijama). Voditeljica knjižnice je mag. prim. edu. i dipl. knjiž. s dodatnim redovitim usavršavanjima na području struke.

Nadalje, važan kulturni segment zaštite baštine je i postojanje mjesne zavičajne zbirke Uresnog društva Gradac. Riječ je o udruzi kojoj je primarna namjena zaštita prirodne, kulturne i povijesne baštine ovog dijela Makarskog primorja, a njeni članovi organizatori su najmanje stotinu kulturnih događanja (Ponoćne serenade, Božićne promenade, prezentacije, izložbe, koncerti, okrugli stolovi, itd.), sajmovi i radionice izrade tradicionalnih uporabnih predmeta.

Ženski pjevački zbor Gradac u više od 11 godina postojanja broji preko 90 nastupa. Ostvarili su dugoročnu suradnju u uzajamnom promoviranju kultura i tradicije s Makedonsko-hrvatskim društvom i Hrvatski kulturni centar "Marko Marulić".

Muška klapa Kačić se bavi očuvanjem tradicijskog načina pjevanja koja je zaštićena od strane UNESCO-a kao nematerijalna kulturna baština. U prijateljskoj Općini Bruchmühlbach - Miesau,

u Njemačkoj, klapa je imala više zapaženih nastupa i vrlo posjećenih koncerata, zajedno sa ženskom klapom Viole i gradskim pjevačkim zborom Gradac. Klapa sudjeluje u programima Kulturnog ljeta, Adventskog i Božićnog sajma.

Ženska klapa Viole ima 9 aktivnih članica, a u više od 16 godina neprekidnog rada imala je preko 200 nastupa. Njeguje izvornu tradicijsku i komponiranu klapsku pjesmu, te tradicijske i popularne vokalne pjesme različitih glazbenih kultura. Sudjelovala je u organizaciji i realizaciji programa posjete Makedoniji i Njemačkoj, a članice imaju višegodišnje iskustvo u vođenju kulturnih programa.

Udruga Krnjeval ima 33 aktivna člana, a glavne aktivnosti su organizacija zimskih i ljetnih maškara i pripadajućih aktivnosti na području Općine Gradac, te sudjelovanje na drugim maškaranim povorkama diljem Hrvatske.

Osim navedenih, i brojne (u kontekstu veličine i broja stanovnika Općine Gradac) druge udruge važne su za kulturni i društveni razvoj Općine Gradac te se njihov angažman i ubuduće mora poticati, a sve s ciljem kulturno i društvenog oživljavanja cijele općine.

2.6.3.2. Sport i rekreacija

Sportsko-rekreativna aktivnost na području Gradca je razvijena u vidu amaterskog bavljenja sportom te kroz udruge građana. U samom općinskom sjedištu djeluju dva sportska kluba za karate i boćanje, dva sportska društva vezana svojim djelovanjem uz marikulture aktivnosti te dvije sportske udruge koje okupljaju ne samo individualne sportaše, nego i sportaše amatere koji se bave timskim sportovima i sportskim igrama kao što su nogomet, mali nogomet, košarka, aktivno vježbanje. U samom mjestu preko ljeta je organizirano igranje vaterpola, a tijekom cijele godine središte sportske aktivnosti je sportski centar pokraj škole s dva igrališta te pripadajućim dječjim igralištem. Također je moguće baviti se planinarenjem, trekingom, biciklizmom te jedrenjem i ronjenjem.

Danas postoje potencijali za razvoj turizma te produženje sezone na postojećim kapacitetima u smjeru sportskog turizma, što bi zahtijevalo dodatna ulaganja u proširenje sportskih sadržaja i izgradnju novih sportskih objekata. Biciklizam i *hiking* su neki od oblika sportskih sadržaja koje bi u širem opsegu trebalo ponuditi gostima zbog sve rastuće potražnje za takvim

sportskim sadržajima. Promatrajući širi kontekst razvoja sporta na području Makarskog primorja, trebalo bi ga povezati i uklopiti u cjelovitu turističku ponudu jer se u Europi uočava sve veća potreba za razvojem dodatnih sportsko-rekreativnih sadržaja koje traže ne samo mladi, već i ostale dobne skupine i društvene skupine.

U civilnom društvu posebnu ulogu ima vatrogastvo. U bližoj i daljnjoj prošlosti posebno tijekom ljetnih sezona događali su se i događaju požari raznih opsega na Makarskom primorju te na susjednom području, koji ugrožavaju život i imovinu stanovnika. Za ovaj prostor su karakteristični tzv burni požari, koji se posebno brzo šire kako zbog vjetra tako i zbog suhog raslinja te crnogoričnog šumskog pokrova u blizini naselja. Četinjače su posebno prikladne za rasplamsavanje buktinja zbog prirodnog udjela smole i izdanaka češera koji pod utjecajem temperature nekontrolirano lete i u pravilu prošire buktinju dalje od izvora. Kako bi se uspješno preventirale žrtve i štete većih razmjera, većina lokalnih jedinica uprave ima dobrovoljna vatrogasna društva u čijem radu aktivno sudjeluju mještani, u čemu nije iznimka ni Općina Gradac. Na području Općine Gradac djeluju dva dobrovoljna vatrogasna društva, DVD Gradac i DVD Drvenik.

2.6.4. Ostala javna infrastruktura

Tablica 38 | Groblja

RBR	Šifra	Naziv jedinice imovine
1	12	Mjesno groblje Brist
2	15	Mjesno groblje Zaostrog
3	16	Mjesno groblje Podaca
4	17	Mjesno groblje Gradac
5	18	Mjesno groblje Drvenik

Tablica 39 | Mrtvačnice

RBR	Šifra	Naziv jedinice imovine
1	13	Mrtvačnica Brist
2	19	Mrtvačnica Gradac
3	20	Mrtvačnica Drvenik

Tablica 40 | Plaže

RBR	Šifra	Naziv jedinice imovine
1	388	Plaže Općine Gradac

Tablica 41 | Trgovi

RBR	Šifra	Naziv jedinice imovine
-----	-------	------------------------

1	337	Trg Soline
---	-----	------------

Tablica 42 | Parkovi

RBR	Šifra	Naziv jedinice imovine
-----	-------	------------------------

1	338	Park u ul.Hrvatskih domoljuba
---	-----	-------------------------------

3 | ISPITIVANJA I ANALIZE

3.1. Rezultati anketnog ispitivanja

3.1.1. Svrha anketnog ispitivanja

S ciljem kreiranja slike općeg stanja razvoja Općine Gradac, definiranja ključnih problema, potencijala i prijedloga za unapređenje razvoja općine, a iz perspektive lokalne zajednice, kreiran je anketni upitnik koji se sastojao od ukupno 35 pitanja različitog tipa. Sudjelovanje u istraživanju je bilo anonimno i služilo je isključivo za analizu potreba i stavova lokalne zajednice o stanju i mogućnostima razvoja Općine Gradac.

Upitnik je bilo moguće ispuniti u digitalnoj i tiskanoj verziji. Digitalna verzija bila je distribuirana putem službene stranice i mailing liste Općine Gradac, kao i društvenih mreža Općine Gradac (naručitelja dokumenta) i povezanih subjekata, portala Poduzetničkog centra Aktiva (izrađivača strateškog dokumenta) i dr. Tiskanu verziju ankete bilo je moguće ispuniti u prostorijama Općine Gradac. Za prikupljanje informacija putem ankete bio je definiran period od 3. siječnja 2019. do 15. siječnja 2019. te je opća javnost nekoliko puta informirana i motivirana na popunjavanje ankete.

Svrha ovog istraživanja jest steći uvid u stanje razvoja Općine Gradac, percepciju lokalnog stanovništva te predložiti smjernice i preporuke za budući razvoj Općine Gradac koji će biti utemeljen u stavovima, potrebama i željama lokalne zajednice. Istraživanje je stanovnicima Općine Gradac dalo priliku da, anonimno, iznesu svoje prijedloge za unapređenje razvoja općine. Pojedine iznesene sugestije dio su konačnog prijedloga strateških projekata Općine Gradac u periodu na koji se odnosi ovaj strateški dokument.

3.1.2. Ispitanici

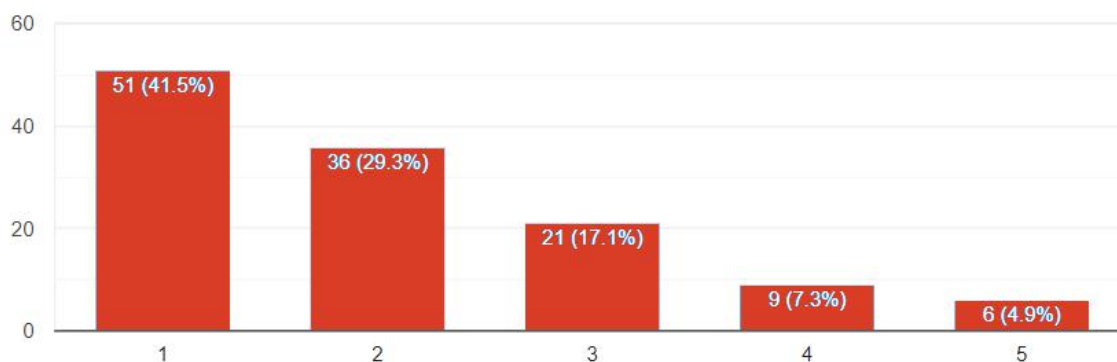
U anketnom ispitivanju sudjelovala su ukupno 123 ispitanika, od čega 62 muškarca (50,4%) te 61 žena (49,6%). Najviše ispitanika ima između 26 i 35 godina (28,5%), potom između 36 i 45 godina (24,4%). Većina ispitanika ima srednju stručnu spremu (42,3% ispitanika), a 29,3%

ispitanika visoko je obrazovano. Većina ispitanika je zaposlena stalno (51,2%), a za njima slijede umirovljenici s 15,4%.

3.1.3. Ocjena stanja razvoja Općine Gradac

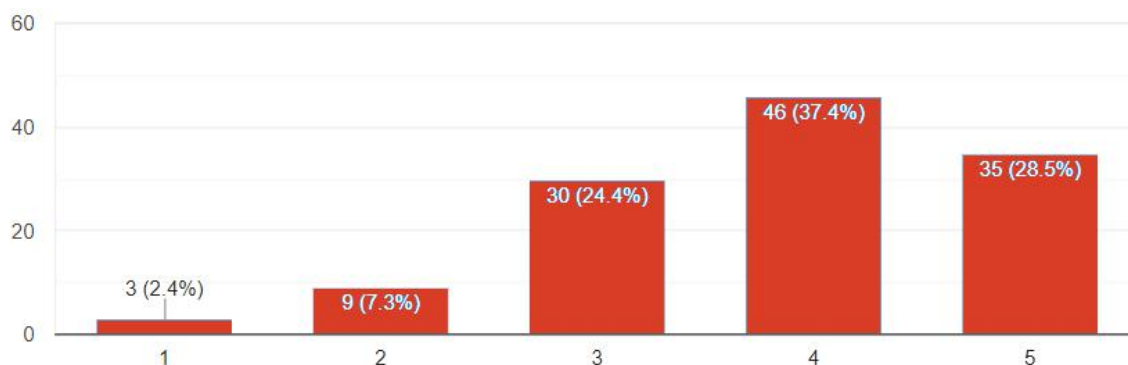
Upitani da na skali od 1 (*jako loše*) do 5 (*izvrsno*) ocijene stanje razvoja Općine Gradac, u dva razdoblja - do i od nove vlasti, ispitanici su dosadašnjem općem razvoju dali prosječnu ocjenu 2.00 što ukazuje na iznimno nezadovoljstvo načinom i smjerom u kojem se Općina Gradac razvijala do 2017. godine. Značajno bolju ocjenu ispitanici su dali stanju razvoja Općine Gradac od 2017. godine naovamo - prosječna ocjena je 3,80.

Grafikon 14 | Ocjena stanja razvoja Općine Gradac do 2017. godine

IZVOR | Istraživanje, Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o.

Grafikon 15 | Ocjena stanja razvoja Općine Gradac od 2017. godine

IZVOR | Istraživanje, Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o.

Kako bi se detaljnije razjasnilo i ustanovilo koji su to specifični elementi kojima ispitanici nisu ili jesu zadovoljni, postavljen je set pitanja fokusiranih na pojedina područja razvoja Općine Gradac - gospodarstvo, infrastruktura, poljoprivreda, turizam, kultura i sport, odgoj i

obrazovanje. Ocjenama od 1 (*iznimno sam nezadovoljan/a*) do 5 (*iznimno sam zadovoljan/a*), ispitanici su ocjenjivali sljedeće karakteristike:

Tablica 43 | Stavovi ispitanika o pružanju javnih usluga na području Općine Gradac

	PROSJEK
Zaštita okoliša	3.0
Održavanje komunalnog reda	3.3
Upravljanje općinskim vlasništvom	3.3
Prikupljanje i gospodarenje otpadom	2.8
Održavanje cesta i poljskih puteva	2.9
Održavanje javne infrastrukture	3.2
Održavanje plaža	3.4
Pružanje primarne zdravstvene zaštite	3.0
Pružanje zaštite od požara	3.7
Pružanje socijalne skrbi	3.2
Kulturni i društveni razvoj	3.1
Izdavanje potrebnih suglasnosti i dozvola (koje su pod nadležnošću općine)	3.3
Prostorno i urbanističko planiranje	3.1
Informiranje građana o aktualnostima	3.6

IZVOR | Istraživanje, Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o.

Ispitanici su najmanju prosječnu ocjenu dali kako slijedi - prikupljanju i gospodarenju otpadom (prosječna ocjena je 2,8) te održavanju cesta i poljskih puteva (2,9). Premda ocjene generalno ne ukazuju na opće zadovoljstvo građana pruženim uslugama (prosječna ocjena je 3,2), one ukazuju da su stanovnici Općine Gradac najviše zadovoljni pružanjem zaštite od požara (3,7) te informiranjem građana o aktualnostima (3,6).

Tablica 44 | Stavovi ispitanika o stanju gospodarstva na području Općine Gradac

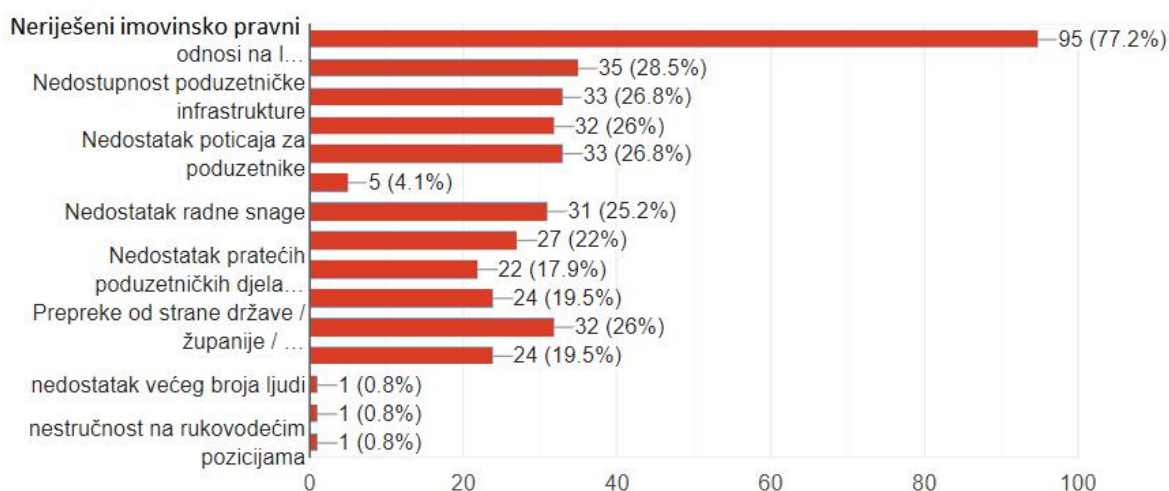
	PROSJEK
Razvijenost gospodarstva	2.3
Privlačenja stranih ulaganja	2.7
Prisustvo sive ekonomije	2.5
Razvijenost poduzetničke zone	2.2
Raspoloživost potrebne radne snage	2.4
Pružanje potpore poduzetništvu od strane lokalne samouprave	3.1
Strukovna i druga povezanost poduzeća i obrtnika	2.6

Suradnja gospodarskih subjekata s Obrtničkom komorom	2.6
Suradnja gospodarskih subjekata s Hrvatskom Gospodarskom Komorom	2.4
Angažiranost općine oko podrške investitorima	3.5
Infrastrukturna podrška razvoju gospodarstva (npr. postojanje prostora za najam)	3.1

IZVOR | Istraživanje, Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o.

Upitani da ocjene stanje gospodarskog razvoja na području Općine Gradac, ispitanici su najnižom ocjenom ocijenili razvijenost poduzetničke zone (2,2), a najvišom angažiranost općine oko podrške investitorima (3.5). Ovi rezultati ukazuju na to da je stanovništvo Općine Gradac upoznato i informirano o naporima općine da unaprijedi gospodarsku klimu na području općine, te u tom dijelu svakako postoji potencijal za značajne iskorake naprijed. Ispitanici također smatraju da neriješeni imovinsko pravni odnosi (77,2%), potom nedostatak dobro opremljenih investicijskih terena (28,5%) najviše koče razvoj gospodarstva.

Grafikon 16 | Ocjena najvećih prepreka za razvoj gospodarstva na području Općine Gradac

IZVOR | Istraživanje, Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o.

Tablica 45 | Stavovi ispitanika o stanju infrastrukture na području Općine Gradac

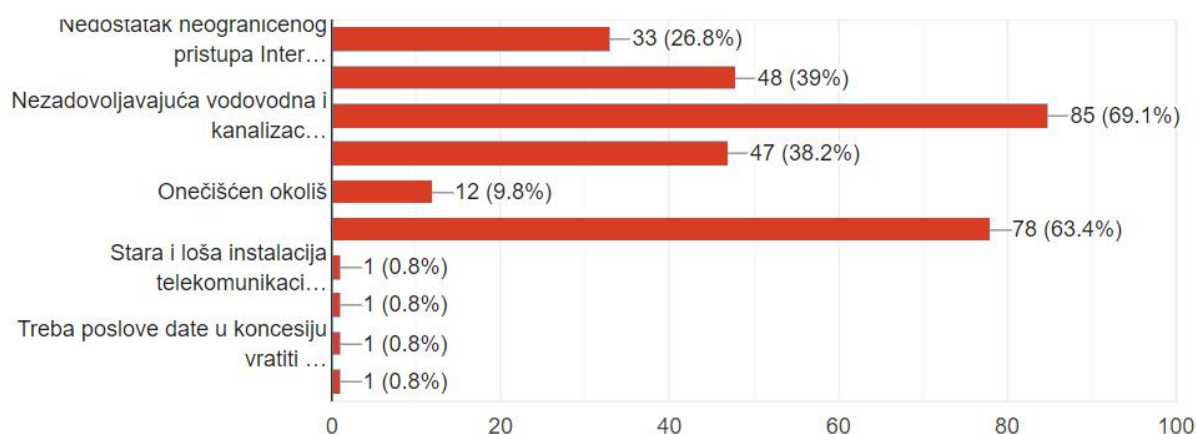
	PROSJEK
Kvaliteta nerazvrstanih cesta	2.6
Vodoopskrba	3.0
Kvaliteta vode u općini	3.3
Kvaliteta elektroenergetske mreže	2.9
Pokrivenost općine električnom mrežom	3.4

Telekomunikacijski sustav općine	3.1
Dostupnost interneta	3.0
Postojeći sustav odvodnje i kanalizacije	2.0
Sustav pročišćavanja otpadnih voda	2.0
Dostupnost plina	2.0
Korištenje alternativnih izvora energije u Općini	1.7
Prikupljanje i gospodarenje otpadom	2.4
Stanje i opremljenost odgojno-obrazovnih objekata	3.0
Stanje i opremljenost kulturno-društvenih objekata	2.4
Stanje i opremljenost zdravstvenih objekata	2.2
Korištenje EU fondova za financiranje infrastrukturnih projekata	3.1

IZVOR | Istraživanje, Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o.

Najvišom ocjenom, ispitanici su ocijenili pokrivenost općine električnom mrežom (3,4), a najnižim korištenje alternativnih izvora energije u općini (1,7). Nezadovoljavajuća vodovodna i kanalizacijska mreža općine većini ispitanika predstavlja najveću poteškoću u razvoju infrastrukture Općine Gradac (69,1%).

Grafikon 17 | Ocjena najvećih poteškoća u razvoju infrastrukture

IZVOR | Istraživanje, Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o.

Tablica 46 | Stavovi ispitanika o stanju poljoprivrede na području Općine Gradac

	PROSJEK
Kvaliteta poljoprivrednog zemljišta	3.1
Količina poljoprivrednog zemljišta	3.1
Razvijenost ekološke poljoprivrede	2.1

Razvijenost mreže otkupa poljoprivrednih proizvoda	1.9
Udruživanje poljoprivrednih proizvođača	2.0
Navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta	1.8
Povlačenje bespovratnih sredstava za OPG-ove	2.3
Stupanj obrazovanja poljoprivrednika	2.1
Dostupnost informacija o poljoprivredi (edukacije o natječajima, o sprečavanju bolesti i nametnika, i slično)	2.1

IZVOR | Istraživanje, Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o.

Razvijenost poljoprivrede ispitanici su općenito ocijenili najnižim ocjenama, odnosno prosječnom ocjenom od 2,3. Ispitanicima najveći problem predstavlja navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta (prosječna ocjena 1.8), a najvišim ocjenama, ali i dalje vrlo niskim, ispitanici su ocijenili kvalitetu poljoprivrednog zemljišta (3,1) te količinu poljoprivrednog zemljišta (3,1). Kao najveće probleme u pogledu poljoprivrednog razvoja na području Općine Gradac, ispitanici ističu nepristupačnost zemljišta (64,2%), potom usitnjenost zemljišta (56,1%) te nemogućnost plasiranja poljoprivrednih proizvoda na tržište (45,5%).

Tablica 47 | Stavovi ispitanika o stanju razvoja turizma na području Općine Gradac

	PROSJEK
Razvijenost turizma	2.8
Razvijenost seoskog turizma	1.9
Količina manifestacija u sezoni	2.6
Količina manifestacija van sezone	1.7
Kvaliteta manifestacija u sezoni	2.6
Kvaliteta manifestacija van sezone	1.8
Lokalna gastronomska ponuda	2.6
Kvaliteta smještajnih kapaciteta	2.8
Kvaliteta i uređenost plaža	3.3
Ponuda zabavnih sadržaja	2.2
Dostupnost turističkih informacija prije dolaska u destinaciju	2.7
Dostupnost turističkih informacija u destinaciji	2.7
Promocija destinacije	2.5
Rad turističkih zajednica i ureda	2.6
Sadržaji posebnih oblika turizma (seoski turizam, avanturizam, kulturni turizam...)	2.0
Implementiranost kulturne baštine u turizam	2.2
Korištenje bespovratnih sredstava za financiranje razvoja posebnih oblika turizma	2.1

Kvaliteta gostiju	2.6
Trajanje turističke sezone	2.2
Turistička signalizacija u destinaciji	2.5
Cjelogodišnja turistička ponuda	1.6

IZVOR | Istraživanje, Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o.

Ispitanici su najmanje zadovoljni cjelogodišnjom turističkom ponudom Općine Gradac te su je ocijenili prosječnom ocjenom od 1,6, a najviše ocjene dodijeli su prije svega kvaliteti i uređenosti plaža (3,3). Turizam je, nakon poljoprivrede, drugi aspekt razvoja Općine Gradac koji su ispitanici ocijenili najnižim ocjenama. U kontekstu budućeg razvoja turizma, ispitanici kao najveću prepreku vide u neatraktivnoj turističkoj ponudi (54,5%) i manjku stručnog kadra za upravljanjem turističkim razvojem (54,5%) te u nezadovoljavajućoj turističkoj viziji Općine Gradac (44,7%).

Tablica 48 | Stavovi ispitanika o stanju razvoja kulturne i sportske ponude i infrastrukture na području Općine Gradac

	PROSJEK
Ponuda kulturnih sadržaja i događaja u općini	2.4
Postojeća kulturno-društvena infrastruktura	2.2
Ponuda sportsko-rekreativnih sadržaja u općini	2.4
Postojeća sportska infrastruktura	2.5
Suradnja udruga s lokalnom javnom upravom	2.8
Financijska podrška općine razvoju organizacija civilnog društva	3.0
Povlačenje bespovratnih sredstava za aktivnosti udruga	2.7
Educiranost i osposobljenost predstavnika udruga	2.4

IZVOR | Istraživanje, Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o.

Prosječno zadovoljstvo stanjem razvoja kulture i sporta na području Općine Gradac ocijenjeno je ocjenom 2.6. Ispitanici su najmanje zadovoljni postojećom kulturno društvenom infrastrukturom (2,2), a najviše financijskom podrškom općine razvoju organizacija civilnog društva (3,0).

Tablica 49 | Stavovi ispitanika o stanju razvijenosti odgojno obrazovne infrastrukture na području Općine Gradac

	PROSJEK
Opremljenost postojeće odgojno-obrazovna infrastruktura	3.0
Kapaciteti postojeće odgojno-obrazovne infrastrukture	3.2
Mogućnosti neformalnog obrazovanja u općini	2.4
Korištenje EU fondova za financiranje edukacija	2.7
Razvijenost mjera poticanja ostanka mladih u općini	2.5
Usklađenost rada vrtića s radnim vremenom roditelja	3.8

IZVOR | Istraživanje, Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o.

Najveće zadovoljstvo, bez obzira na koji sektor se odnosilo, ispitanici su iskazali u vezi usklađenosti rada vrtića s radnim vremenom roditelja (3,8). S druge strane, ispitanici su, u kontekstu sektora odgoja i obrazovanja, najmanje zadovoljni mogućnošću neformalnog obrazovanja u općini (2,4).

Kako bi se definirali ključni problemi koji koče razvoj Općine Gradac, a koji možda nisu navedeni u prethodnom pitanju, ispitanicima je postavljeno otvoreno pitanje „*Molimo da u nastavku navedete ključne probleme pojedinih naselja u Općini Gradac*“. Ispitanici su odgovor mogli ponuditi za svako naselje u Općini Gradac, pojedinačno. Najčešći odgovori na navedeno pitanje bili su sljedeći:

GRADAC

komunalna infrastruktura (kanalizacija i dotrajalost vodovodne mreže), neadekvatna zdravstvena skrb, ruševne zgrade, neuređenost velikog dijela fasada, nedostatak parkirnih mjesta, posebice u sezoni, derutna odmarališta, nedostatak kulturnog i drugog sadržaja van sezone, kao i adekvatnog prostora za održavanje različitih događanja...

PODACI

Neplanska izgradnja, kanalizacija, nedostatak parkirnih mjesta, premalo sadržaja u sezoni, loša zdravstvena skrb i otežan pristup hitnoj pomoći, prijavljeno stanovništvo koje ne živi u naselju, neuređeni javni putevi, neuređene plaže, nedostataka gastronomska ponuda, gospodarenje otpadom, neadekvatna vodoopskrba, premalo iskorišteno staro selo u promotivne/izletničke svrhe, nepostojanje malog porta za brodice...

ZAOSTROG

Neuređena prometna infrastruktura. nedostatak zabavnih manifestacija za turiste, nedovoljan broj trgovina, prevelik pritisak prometa u centru u

BRIST DRVENIK

sezoni, neuređen sportski centar (privatno vlasništvo) i prostor bivšeg hostela koji se od prošle godine više ne koristi u turističke svrhe (Sisačko odmaralište), nedovoljan broj mladih i aktivnih, loša ponuda čak i u sezoni, neiskorištenost samostana...

Kanalizacija, malo trgovina, kratko trajanje sezone, manjak parkirnih mjesta, loša infrastruktura, manjak radne snage, sustav odvodnje,

Kanalizacija, komunalno održavanje, nedostatni kupališni kapaciteti, nepostojanje kvalitetne i uređene šetnice, apartmanizacija, blizina trajektnog pristaništa glavnoj mjesnoj plaži

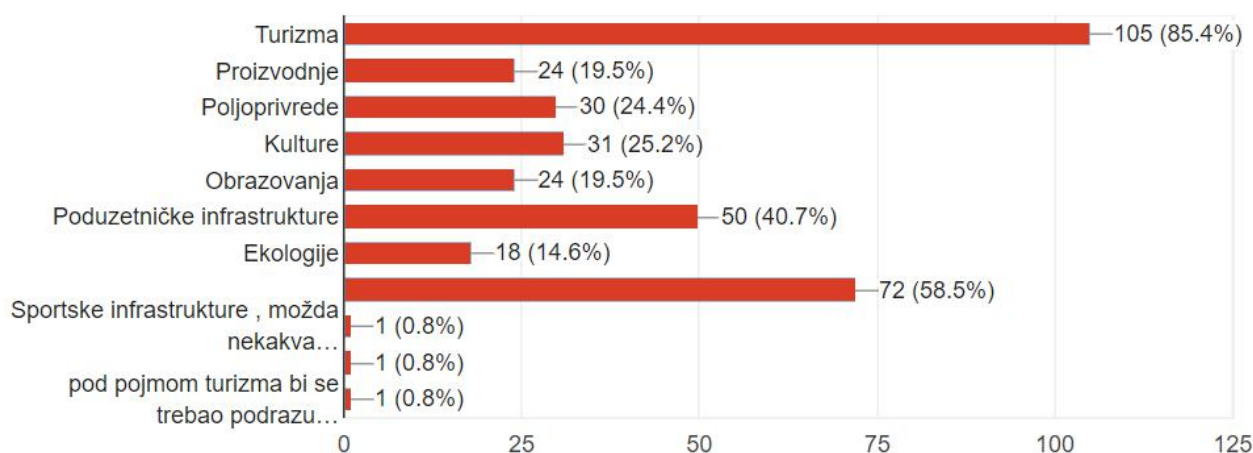
IZVOR | Istraživanje, Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o.

Rezultati provedenog anketnog ispitivanja uvelike se nadovezuju, odnosno dopunjuju komentarima prikupljenim tijekom ukupno 6 održanih fokus grupa.

3.1.4. Budući razvoj Općine Gradac

Upitani da definiraju na što bi se budući razvoj Općine Gradac trebao fokusirati, čak 85,4% ispitanika izabralo je turizam kao onaj aspekt na koji treba staviti najveći fokus. Slijede ga u značajno manjem postotku razvoj tehničke infrastrukture, odnosno vodovod i kanalizacija (58.5%) te poduzetnička infrastruktura (40,7%).

Grafikon 18 | Stavovi ispitanika o budućem fokusu Općine Gradac

IZVOR | Istraživanje, Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o.

Konačno, ispitanici smatraju kako bi Općina Gradac u budućnosti trebala biti sinonim za turističke atrakcije (60,2%) te sigurno i atraktivno mjesto za život (54,5%).

Ključni dio upitnika odnosi se na prijedloge ispitanika za unapređenje stanja razvoja Općine Gradac. Naime, ispitanicima je ponuđen prostor za 5 prijedloga, kao i mogućnost slanja dodatnih prijedloga putem elektroničke pošte. Svaki prijedlog sadrži kratki naslov i/ili opis te rok za izvršenje, odnosno rješenje navedenog problema (2019, 2020, 2021, 2022, 2023).

Upitnikom je pristigao ukupno 301 prijedlog za unapređenje razvoja Općine Gradac, no mnogi od prijedloga su istoznačni ili slični, zbog čega je ukupni broj jedinstvenih prijedloga 45. Najviše ih se odnosi na unapređenja tehničke infrastrukture, posebno vodovoda i kanalizacije, kao i izrazitog manjka parkirališnih mjesta. Ispitanici veliku pažnju pridaju i razvoju i unapređenju sportske i kulturne infrastrukture, a ono što je možda bilo najzanimljivije jest da se veliki broj ispitanika osvrnuo i na problem ekološkog onečišćenja, gospodarenje otpadom, korištenje obnovljivih izvora energije i s tim povezane teme. Mnogi ispitanici ističu potrebu uređenja zelenih javnih površina kao i općenito javnih prostora za kulturno, društveno i turistički orijentirane aktivnosti. Jednako tako, ističu i važnost kontinuiranog ulaganja u edukaciju te poticanje i nagrađivanje uspješnih učenika i studenata.

Tablica 50 | Popis prijedloga ispitanika za unapređenje razvoja Općine Gradac

RB	PRIJEDLOG	PRIORITET
1	Rješavanje problema vodovoda i kanalizacije	1.5.
2	Povećanje kapaciteta plaža	4.2.
3	Unapređenje kvalitete i količine turističkih manifestacija	4.2.
4	Razvoj turističke ponude u i van sezone	4.1., 4.2.
5	Proširenje luke i broja vezova	4.2.
6	Unificiranje turističkih/prodajnih štandova	4.2.
7	Uspostavljanje sustava veće kontrole iznajmljivača	4.3.
8	Uređenje javnog trga u Solinama	1.2.
9	Rasterećenje davanja malih poduzetnika i obrtnika	2.1.
10	Rješavanje problema manjka parkirnih mjesta u svim naseljima	1.1.
11	Smanjenje komunalne naknade	2.1.
12	Edukacije za mlade (strani jezik, fondovi, poticaji...)	3.2.

13	Razvoj i implementacija programa poticaja za ugostitelje	2.1.
14	Povezivanje šetnicom Ravanje - Viskovića vala	4.1.
15	Rješenje problema gospodarenja otpadom	1.4.
16	Izrada strateškog plana razvoja turizma Općine Gradac	4.3.
17	Uvođenje hot spotova u cijeloj općini	4.2.
18	Osiguranje uvjeta za cjelogodišnju sportsku aktivnost	3.1.
19	Osiguranje kvalitetnog pritiska vode za vrijeme ljetne sezone	1.5.
20	Postavljanje javnih toaleta u svakom naselju	4.2.
21	Iznajmljivanje neiskorištenih javnih prostora po povoljnim cijenama	2.2.
22	Rješavanje problema usitnjenosti zemljišta	2.1.
23	Izgradnja marine	4.1.
24	Uređenje i urbanizacija područja iznad magistrale	1.3.
25	Rješavanje imovinsko pravnih odnosa	1.3.
26	Uspostaviti sustav nagrađivanja učenika/studenata koji će poticati ostanak u općini po završetku školovanja	3.2.
27	Izgradnja i unapređenje sportske infrastrukture u svakom mjestu	3.1.
28	Subvencioniranje građevinskih dozvola	2.1.
29	Obnova odmarališta i podizanje kvalitete smještaja	4.2.
30	Stvaranje zdrave poduzetničke klime s naglaskom na proizvodnju	2.2.
31	Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije	2.1.
32	Obnavljanje i proširenje lučice za brodove	4.2.
33	Uređenje nerazvrstanih cesta	1.1.
34	Uređenje spomenika na Gradini u Gradcu	1.2.
35	Izmještanje trajektne luke u Drveniku	NU
36	Osnivanje jedinstvenog KUD Gradac	NU
37	Unapređenje povezanosti naselja javnim prijevozom	NU
38	Organiziranje cjelogodišnje zdravstvene zaštite	NU
39	Rješenje problema sive ekonomije	NU
40	Uređenje zelenog pojasa	NU
41	Redovito i generalno čišćenje javnih površina	NU
42	Izrada katastarske izmjere	NU
43	Turistička valorizacija starih sela	NU
44	Povećanje hotelskih zona	NU

Izvor | Istraživanje, Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o.

Kako je vidljivo iz tablice 50., većina prijedloga sudionika provedenih analiza uklopljena je u strateški odnosno akcijski plan te se planira realizirati u narednih pet godina. Ono što nije usvojeno bit će dio drugih planova i dokumenata, bilo u periodu nakon provedbe ove strategije ili tijekom narednih pet godina, ali u drugačijem obliku.

3.5. Rezultati fokus grupa

S ciljem dobivanja relevantnih i detaljnijih informacija o postojećem stanju razvoja Općine Gradac, ključnim problemima, ali i prilikama za razvoj, održano je ukupno 6 (tematskih) fokus grupa, kako slijedi:

- 30.01.** fokus grupa s Općinskim vijećem Općine Gradac
- 31.01.** fokus grupa za javnost
- 31.01.** fokus grupa s turističkim vijećem mjesta Gradac
- 31.01.** fokus grupa s gospodarstvenicima Općine Gradac
- 01.02.** fokus grupa s turističkim vijećem mjesta Drvenik
- 01.02.** fokus grupa s gospodarstvenicima mjesta Drvenik

U fokus grupama sudjelovalo je ukupno 35 sudionika, a svaka je trajala prosječno 2 sata. U nastavku donosimo sažetak održanih fokus grupa, sukladno tematskim područjima o kojima se raspravljalo.

3.2.1. Opće stanje gospodarstva

Na području Općine Gradac ne postoje gospodarske odnosno poslovne zone, a taj problem želi se riješiti s tunelom Drvenik sa spojom cestom Ravča - Drvenik, u budućnosti. Općina nema svoje zemljište na kojem bi mogla graditi takvu zonu. S druge strane, ne postoji ni značajan interes na terenu, na čemu se svakako mora raditi. Trenutno je zainteresirano samo nekoliko

obrtnika/poduzetnika: automehaničarska radionica, manja proizvodnja peleta, PVC stolarija, izrada drvenih predmeta, drvena stolarija.

Prema prostornom planu Općine Gradac, postoji industrijska zona, a u planu je 10 obrtničkih radionica. Sudionici fokus grupa ističu i veliki nesrazmjer u razvoju pojedinih naselja, a koji je rezultat postojanja, odnosno nepostojanja lokalne inicijative. Još veći problem od manjka inicijative, a što joj je vjerojatno i uzrok, jest problem vlasništva, odnosno nerješivost imovinskog pitanja. Sudionici smatraju kako se tom temom najviše treba baviti, općina treba utuživanjem pronaći prave vlasnike kuća. Sudionici smatraju također da je potrebno unaprijediti urbanističke planove te ograničiti što se gdje može graditi, kako se ne bi uništavali prirodni resursi.

Kako bi se potaknula poduzetnička inicijativa u manje razvijenim naseljima, potrebno je da općina, zajedno s turističkom zajednicom, osmisli paket mjera i poticaja kojima će stimulirati barem prva tri poduzetnika koji u, primjerice, gornjoj Podaci, otvore konobu, kušaonicu i slične sadržaje. Jednako tako, općina bi trebala naći rješenje za poduzetnike koji ne izvršavaju svoje obveze prema njoj ili prema drugim državnim tijelima. Mnogo se razgovaralo i o sezonskom radu, odnosno važnosti poticanja cjelogodišnjeg rada obrtnika koji je još uvijek neisplativ.

3.2.2. Korištenje općinskih poticaja sredstava i europskih fondova

Od otvaranja ureda za fondove Europske Unije pri općini, oko dvadeset zainteresiranih osoba kontaktiralo je voditeljicu ureda. Veliki problem predstavlja i needuciranost kao i strah od administracije i papirologije zbog čega se ne žele upustiti u projekte financirane sredstvima Europske Unije. Sudionici smatraju kako je važno raditi na edukaciji, unatoč tome što odaziv neće biti dobar. Postoji i nepovjerenje prema konzultantima.

Sudionici fokus grupa smatraju kako se općina treba fokusirati na poticanje korištenja obnovljivih izvora energije te dati poticaje onima koji rade takve kuće i slično. Ljudi nisu dovoljno educirani o njihovim mogućnostima, niti financijski sposobni da takve projekte samostalno iznesu, ili čak uz fondove Europske Unije. Nadalje, sudionici smatraju kako država ni na koji način ne olakšava poslovanje malih obrtnika i poduzetnika, već ga dapače otežava.

Zbog toga je potrebno proširiti poticaje na lokalnoj razini, da se dodatno motiviraju poduzetnici i obrtnici.

3.2.3. Prometna infrastruktura

Gradac je već došao do maksimuma s prometnicama i gužvama u središtu mjesta i za svoj razvoj mora graditi novu luku, proširiti rivu, kako bi dobili duplu prometnicu, nekoliko parking mjesta, nekoliko vezova pa bi automatski mogao veće brodove primati. Nema dovoljno vezova za lokalne brodove, koji su sad vezani na plutačama pa ugrožavaju kupaće. U svim naseljima problem je manjak parkirnih mjesta, no neki sudionici fokus grupa smatraju da nije potrebno raditi na povećanju broja parkirnih mjesta, već na većoj kontroli onih koji ih koriste.

3.2.4. Poljoprivredna djelatnost

Sudionici fokus grupa složili su se da ima dovoljno interesa na području općine za poljoprivrednom djelatnošću. Sudionici smatraju da malih obrta itekako nedostaje. Jednako tako, sudionici fokus grupa veliki potencijal vide u suradnji OPG-ova i lokalnih ugostitelja. Treba oformiti koncept koji će unaprijediti lokalnu gastronomsku ponudu, potaknuti ugostitelje da usklade svoju ponudu.

Maslinarstvo je dobro razvijeno, skoro svi maslinari uspijevaju prodati zalihe, ali organizirano (s etiketama i slično, certifikatima) svoje ulje na tržište plasiraju samo dvojica. Treba oformiti zadrugu gdje svi rade na kvaliteti maslinova ulja. Predlažu i da se oforme parcele kako bi mogli dobivati poticaje od države i riješiti problem prevelike rascjepkanosti i nedostupnosti zemljišta. Parcele su usitnjene, veliki problem predstavljaju neriješeni imovinski odnosi - to su glavni problemi i kočnice budućeg poljoprivrednog razvoja. Problem predstavlja i manjak ekološke proizvodnje. Poljoprivrednici koriste pesticide i ne planiraju prijeći na ekološki način proizvodnje zbog neisplativosti i velikih ulaganja.

3.2.5. Turizam

Sudionici fokus grupa se slažu kako je turizam ključ razvoja Općine Gradac, odnosno onaj aspekt kojem treba posvetiti najviše pažnje. Smještajni kapaciteti izgledaju kao da ih je

pogazilo vrijeme, nisu suvremeni. Prosječna zarada ne dozvoljava investiciju, a nema dovoljno optimizma i povjerenja da će se ulaganje u unapređenje smještajnih kapaciteta isplatiti pa se na njega ne odlučuju. Većini privatnih iznajmljivača iznajmljivanjem stvara dodatni prihod za krpanje kućnog budžeta. Na privatnoj inicijativi je, kao i na razini turističke zajednice, da motivira dolazak novih gostiju koji su spremni platiti veću cijenu za smještaj.

Sudionici smatraju i kako nije (ili ne bi trebao biti) cilj samo napraviti/urediti hotel, već u tom hotelu treba prodati priču! Uvijek se mora promišljati o stvaranju ekonomske vrijednosti i prihoda od ulaganja. Dodatan sadržaj se trenutno fokusira na mjesta koja su 100-200 km dalje, a ne na Gradac, tako da postoji veliki prostor i potencijal za razvoj dodatnog turističkog sadržaja. Hotelijerima je u interesu da se takav sadržaj stvara. Sudionici ističu kako nije važna pozicija koliko inicijativa, ideja. Općini Gradac se turizam sad uglavnom neplanski događa, i to je u redu trenutno, ali ne i dugoročno. Što se tiče ugostiteljske ponude, dosta je unificirana, nitko ne nudi nešto posebnije, nema slastičarnice, nitko ne nudi mediteransku prehranu. Ugostitelji polako gube i interes za sudjelovanje i organizaciju različitih manifestacija.

Važno je također znati i s kojim ljudskim kapacitetima raspoložemo u zajednici. Ponovo se ističe kako prvo treba raditi na edukaciji lokalne zajednice, ljudi. No, i kada postoji privatna inicijativa, onda javna infrastruktura ne prati razvoj turističke. Sudionici fokus grupe napominju i kako je potrebno hitno rasterećenje turističke sezone i kapaciteta u srcu sezone. Poseban problem predstavljanju i jednodnevni gosti. Takvi se gosti (koji terete postojeću infrastrukturu, a financijski ne doprinose općini) moraju izdvojiti i njihov se broj na neki način mora kontrolirati - cijenama, podizanjem kvalitete usluge, zaštita onih koji dobro rade, kažnjavanjem onih koji rade na crno, ne prijavljuju goste i slično, smatraju sudionici.

Sudionici predlažu nekoliko budućih smjerova turističkog razvoja - turizam Općine Gradac može se usmjeriti ka vjerskom turizmu zbog blizine Međugorja, ili sportskom turizmu, *hiking*, biciklističkom turizmu, ali se ništa ne poduzima da se krene prema tome. Treba urediti vidikovce, staze prilagoditi, a pogotovo redovito održavati. Bitan je privatni sektor koji će oplemeniti uređenu i funkcionalnu infrastrukturu.

Jednako tako, problem je veliki i što se ne ulaže u marketing, ni na razini turističkih zajednica ni na razini privatnih turističkih investicija. Primjerice, uloži se milijun kuna u izgradnju kuće, a u reklamu se ne uloži ništa, premda ona dovodi goste. Jako malo ljudi se *online* oglašava,

koriste stare metode dolazaka do gostiju, uglavnom po preporuci. Ni na razini turističkih zajednica, ne promovira se cijela destinacija, nego prema dogovoru, a hotelske kuće uglavnom vode riječ. Sudionici fokus grupa ne vide da se uopće radi na promociji destinacije koja bi proširila turističku sezonu, odnosno smanjila pritisak u vrhuncu sezone. Smatraju i da je Općina Gradac premala za samostalnu promociju, te da se treba smjestiti unutar brenda Makarske rivijere.

Konačno, veliki problem sudionici fokus grupe vide u manjku stručnog turističkog kadra. Sve su to akumulirani problemi odlazaka mladih. Koliko god nedostaje stručnog turističkog kadra, konobara, kuhara, recepcionera, animatora, tako nedostaje i ostalih, primjerice čistača.

3.2.6. Komunalna infrastruktura

Sudionici fokus grupa često su isticali problem vodovoda i kanalizacije kao ključnu prepreku budućem razvoju općine. Smatraju da Općina Gradac nije primamljiva za ulaganje zbog neriješenih osnovnih pitanja. Sustav mora biti stabilan, ako će se raditi na privlačenju stranih investitora. Uređenje i stavljanje u funkciju zapuštenih odmarališta neki sudionici fokus grupa vide kao veliki korak naprijed u razvoju Općine Gradac, dok drugi ističu problem prevelikog pritiska na postojeću, nedovoljno razvijenu i neuređenu komunalnu infrastrukturu.

3.2.7. Ostalo

Medicinska skrb je također neadekvatna. Ljekarna mora raditi i vikendom. Premalo je policije u mjestima, veliki je problem noć kad se ne vodi dovoljno računa o javnom redu i miru. Mnogi su sudionici fokus grupa istaknuli i manjak javnog wc-a kao jedan od problema kojem se treba posvetiti što prije. Pitanje gospodarenja otpadom također je istaknuto kao veliki problem. Smatraju da ljude treba educirati i informirati o pravima koje imaju, a ne koriste. Primjerice, pravo na odvoz glomaznog otpada. Opskrba električnom energijom u pojedinim naseljima je također problematična. U zadnje tri godine nešto se radi, pomaklo se dosta dobro, ali kapaciteti brzo rastu pa često bude prekida opskrbe električnom energijom što predstavlja veliki problem hotelijerima i ugostiteljima.

3.3. Analiza SWOT

SNAGE

- × Značajno viši rangovi u kategorijama dobiti razdoblja i neto dobiti
- × Trend porasta prosječne vrijednosti plaće
- × Kontinuirano povećanje broja noćenja, te usporeniji rast broja dolazaka
- × Aktivno civilno društvo
- × Zaposlena stručnjakinja za fondove Europske Unije i druge fondove
- × Postojanje interesa i inicijative za ulaganje u stara naselja i ruralna područja
- × Propisima definirana ovlaštenja za planiranje, upravljanje, poticanje i financiranje određenih djelatnosti od strane općinske uprave
- × Prirodne ljepote i položaj općine
- × Kulturno povijesno nasljeđe

SLABOSTI

- × Manjak visokoobrazovanog stanovništva
- × Nepovoljan omjer ekonomski neaktivnog stanovništva i broja zaposlenih
- × Nizak prosjek zaposlenih u poduzećima
- × Nepovoljna dobna struktura nositelja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava
- × Nezainteresiranost mladih za poljoprivredu i orijentiranost iznajmljivanju smještajnih objekata
- × Veliki broj neaktivnih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava
- × Sporost administracije u rješavanju pitanja vlasništva
- × Neinformiranost i needuciranost lokalnog stanovništva o

dostupnim prilikama, poticajima, bespovratnim sredstvima

- × Nedostatak dobro opremljenih investicijskih terena
- × Nerazvijenost mreže otkupa poljoprivrednih proizvoda
- × Usitnjenost i nepristupačnost poljoprivrednih zemljišta
- × Ekoskepticizam poljoprivrednika
- × Nerazvijena svijest o zaštiti okoliša
- × Neuređena prometna infrastruktura
- × Nedostatna infrastruktura za kulturna i društvena događanja u svim naseljima
- × Slaba prometna povezanost među naseljima
- × Povećana apartmanizacija
- × Manjak financijskih sredstava za infrastrukturu
- × Nepotpunost sustava kanalizacije
- × Slabosti postojećeg (nepotpunog) sustava kanalizacije (ispust iz mula, prelijevanje fekalija s Gradine u odljevni kanal u more itd.)
- × Loše održavanje postojećeg sustava kanalizacije (otvaranje šahtova i njihovo čišćenje u sezoni itd.)

PRILIKE

- × Povećanje broja zaposlenih uslijed razvoja i implementacije programa razvoja poduzetništva
- × Razvoj zdravstvenog turizma
- × Novo proračunsko razdoblje Europske unije
- × Dostupni fondovi Europske unije, nacionalni i regionalni fondovi
- × Povećanje osobnih dohodaka zaposlenika u Hrvatskoj
- × Veliki udio neobrađenog poljoprivrednog zemljišta
- × Teritorijalno širenje turističke ponude

-
- × Revitalizacija podbiokovskog prostora i površina pogodnih za poljoprivredu
 - × Poticanje suradnje poljoprivrednog i turističkog sektora
 - × Diversifikacija poljoprivredne djelatnosti
 - × Povećanje ulaganja u ruralna područja i pojačani razvoj ruralnog turizma
 - × Brendiranje destinacije
 - × Postojanje interesa i osnovne infrastrukture za razvoj sportskog turizma
 - × Razvoj specijaliziranih turističkih proizvoda
 - × Korištenje potencijala obnovljivih izvora energije (sunce, vjetar)
 - × Obnova odmarališta
 - × Povećanje općinskog proračuna
 - × Neiskorišteni kulturni resursi

PRIJETNJE

- × Preveliki udio smještajnih kapaciteta i objekata koji su isključivo u funkciji turizma, u odnosu na objekte za stalno stanovanje
- × Rastući trend migracije
- × Starenje stanovništva
- × Mali broj objekata u vlasništvu Općine Gradac
- × Neprikladna razina kvalitete obrazovnih usluga
- × Neadekvatna medicinska skrb, posebno tijekom turističke sezone
- × Veliko opterećenje sustav kanalizacije i vodovoda u vršnim razdobljima
- × Masovni turizam iz susjednih država
- × Neuređen sustav gospodarenja otpadom, posebice u

sezoni

- × Neiskustvo u provedbi projekata i korištenju poticanja od strane različitih fondova
- × Odgađanje izgradnje tunela Drvenik sa spojnom cestom Ravča - Drvenik

3.4. Zaključak provedenih ispitivanja

Provedena istraživanja, osim što su ukazala na ključne probleme Općine Gradac, kao i potrebe i stavove lokalne zajednice o prioritetima razvoja, ukazala su i na vrlo rašireno opće nerazumijevanje odgovornosti, obaveza i nadležnosti jedinice lokalne samouprave. Naime, mnogi komentari kao i pristigli prijedlozi za unapređenje razvoja Općine Gradac tiču se onih područja razvoja nad kojima jedinica lokalne samouprave, konkretno Općina Gradac, nemaju nadležnost. Jednako tako, istraživanja su pokazala i kako lokalna zajednica nije dovoljno informirana o različitim pitanjima - projektima koji se već provode, koji se pripremaju, potencijalnim izvorima sredstava za (su)financiranje vlastitog poslovanja i drugo.

Ovo su važne informacije budućim upraviteljima razvoja Općine Gradac jer im daju uvid u ono što je prvo potrebno učiniti kako bi se osigurala uspješna provedba razvojnog dokumenta, a to je redovita i kontinuirana edukacija i informiranje lokalne zajednice, o svim temama koje direktno i indirektno utječu na njen život.

4 | STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM

4.1. Vizija i misija

Temeljem provedenih istraživanja, definirane su vizija i misija budućeg razvoja Općine Gradac, koje su u sebi objedinile elemente koje je lokalna zajednica, kao i predstavnici uprave, poduzetnika i drugih područja života općine, definirala kao ključne u budućem razvoju općine.

vizija

Općina Gradac bit će atraktivno mjesto kvalitetnog života, uspješnog rada i poduzetništva njenih stanovnika te ugodnog boravka njenih posjetioaca, u skladu s prirodnom i kulturnom baštinom.

misija

Općina Gradac u potpunosti i uspješno koristi prilike i potencijale koje joj donosi kako geografska pozicija i postojeći resursi, tako i članstvo Republike Hrvatske u Europskoj Uniji, kreirajući kvalitetnije uvjete života i rada na čitavom području općine, koji će poticati lokalno stanovništvo na razvoj u demografskom, kulturnom i gospodarskom smislu.

Do sada, razvoj općine počivao je u velikom dijelu, gotovo isključivo, na razvoju turizma, u njegovom najgorem obliku - masovnom. Istraživanja provedena kako bi se detektirale potrebe lokalne zajednice ukazala su na osviještenost zajednice o problemima koje masovni turizam donosi, kao i njegovim na terenu već vidljivim posljedicama. Stoga, budući razvoj Općine Gradac valja temeljiti prije svega u jasno izrečenim potrebama, željama i stavovima lokalne zajednice, a koje jasno upućuju na potrebu komunalnog uređenja i unapređenja koje će omogućiti povećanje kvalitete života u Općini Gradac, ali i bolje temelje za razvoj turizma specifičnih oblika - ruralnog, sportskog, avanturističkog i drugo. Kroz ostvarenje ciljeva, prioriteta, mjera i projekata navedenih u nastavku, Općina Gradac približit će se ostvarivanju vizije - aktiviranjem nedovoljno iskorištenih resursa u bilo kojem smislu (gospodarskom, poljoprivrednom, kulturnom, turističkom...), a integracijom kompatibilnih djelatnosti, ulaganjem u edukaciju lokalnog stanovništva, i drugim aktivnostima predviđenih ovim

dokumentom, osnažit će se lokalna zajednica i gospodarstvo, povećati konkurentnost lokalnih gospodarstvenika te značajno unaprijediti kvaliteta života na području općine, što je svakako ultimativni prioritet svake jedinice lokalne samouprave.

Strategija razvoja Općine Gradac temelji se na sljedećim načelima:

- × Interesi zajednice su ispred i iznad interesa pojedinaca, interesnih skupina i političkih stranaka.
- × Općina Gradac je otvorena sredina i doprinosi pozitivnim uzajamnim utjecajima ljudi, ideja, robe i usluga u suradnji sa svojim susjedima i partnerima.

4.2. Strateški ciljevi razvoja

Vršni cilj

BRŽI ODRŽIVI RAZVOJ Općine Gradac

1

Unaprijediti javnu i komunalnu infrastrukturu

2

Razviti konkurentno gospodarsko okruženje i povećati konkurentnost

3

Razviti društvene aktivnosti i kulturnu djelatnost

4

Poticati održivi razvoj turizma

5

Unaprijediti resurse i efikasnost općinske uprave

4.3. Prioriteti strateškog razvoja

Sukladno definiranim strateškim ciljevima, za svaki su određeni prioriteti strateškog razvoja, u sklopu kojih su potom definirane mjere za postizanje ciljeva. U tablici koja slijedi, donosimo popis prioriteta, u sklopu strateškog razvoja Općine Gradac.

Tablica 51 | Prioriteti razvoja Općine Gradac

STRATEŠKI CILJ	PRIORITET
1. Unaprijediti javnu i komunalnu infrastrukturu	1.1. Unaprijediti cestovnu infrastrukturu i povezanost 1.2. Razvijati i unaprijediti lokalne temeljne usluge 1.3. Poticati investicijska ulaganja u općinu 1.4. Uspostaviti održivi i učinkoviti sustav gospodarenja otpadom 1.5. Razvoj i održavanje sustava kanalizacije i odvodnje
2. Razviti konkurentno gospodarsko okruženje i povećati konkurentnost	2.1. Izraditi i implementirati plan gospodarskog razvoja 2.2. Stvaranje stimulativnog poslovnog okruženja
3. Razviti društvene aktivnosti i kulturnu djelatnost	3.1. Razvijati i unaprijediti sportsku i rekreacijsku infrastrukturu 3.2. Razvijati i unaprijediti društvenu i kulturnu infrastrukturu i ponudu
4. Poticati održivi razvoj turizma	4.1. Kreirati novu turističku ponudu 4.2. Unaprijediti postojeću turističku ponudu 4.3. Osigurati održivost turističkog razvoja
5. Unaprijediti resurse i efikasnost općinske uprave	5.1. Poboljšati kvalitetu upravljanja jedinice lokalne samouprave

4.4. Popis mjera i projekata

U tablicama koje slijede donosimo pregled projekata sortiranih prema ciljevima, s definiranim prioritetima te mjerama.

Ono što je važno napomenuti jest da lista potencijalnih projekata nije iscrpljujuća, kao ni do kraja obvezujuća - naime, uspješnost provedbe strategije razvoja Općine Gradac uvelike će ovisiti o ažurnosti lokalne samouprave, ali i administracije na različitim razinama, kao i o uspjehu u povlačenju sredstava iz europskih fondova. Nadalje, pojedini projekti nisu u nadležnosti Općine Gradac, već drugih pravnih i fizičkih subjekata s područja Općine Gradac - turističkih zajednica, gospodarstvenika, organizacija civilnog društva i slično. Njihov je angažman također važan u procesu provedbe ove strategije jer samostalnim i individualnim apliciranjem na različite dostupne lokalne, regionalne, nacionalne i/ili europske fondove i natječaje, mogu doprinijeti ostvarenju ciljeva ovog strateškog dokumenta. Općina Gradac u tom slučaju služi kao jedan vid potporne institucije, da potiče, olakšava i podržava privatne inicijative koje služe dobrobiti Općine Gradac.

Tablica 52 | Popis projekata

CILJ	PRIORITET	MJERA	PROJEKT	RB
UNAPRIJEDITI JAVNU I KOMUNALNU INFRASTRUKTURU	1.1. Unaprijediti cestovnu infrastrukturu i povezanost	1.1.1. Izgradnja novih prometnica	1.1.1.1. <i>Izgradnja ceste Dijanica, Drvenik</i>	1
			1.1.1.2. <i>Izgradnja ceste Domagojeva ulica, Gradac - Južni krak</i>	2
			1.1.1.3. <i>Izgradnja obilaznice Vodice - Gradac</i>	3
			1.1.1.4. <i>Izgradnja ceste prema starom selu od Studenca (Brist)</i>	4
		1.1.2. Rekonstrukcija, održavanje i sanacija postojećih prometnica	1.1.2.1. <i>Rekonstrukcija ceste prema groblju, Gradac</i>	5
			1.1.2.2. <i>Rekonstrukcija ceste za gospodarsku zonu, Drvenik</i>	6
			1.1.2.3. <i>Zaobilaznica Gornja Vala, Drvenik</i>	7
			1.1.2.4. <i>Definirati i primijeniti kriterije opremljenosti i uređenosti u djelatnosti parkinga</i>	8
	1.2. Razvijati i unaprijediti lokalne temeljne usluge	1.2.1. Unapređenje sustava zaštite od požara	1.2.1.1. <i>Izgradnja vatrogasnog doma u Drveniku</i>	9
			1.2.1.2. <i>Rekonstrukcija šumskih puteva</i>	10
		1.2.2. Razvoj ostalih komunalnih usluga	1.2.2.1. <i>Izgradnja mrtvačnice u mjestu Gradac</i>	11
			1.2.2.2. <i>Izgradnja mrtvačnice u mjestu Podaca</i>	12
			1.2.2.3. <i>Elektrifikacija starog sela Drvenik</i>	13
			1.2.2.4. <i>Rekonstrukcija javne rasvjete u Općini Gradac</i>	14
		1.2.3. Demografska obnova	1.2.3.1. <i>POS stanogradnja</i>	15
		1.2.4. Unapređenje lokacija javnog korištenja	1.2.4.1. <i>Uređenje spomenika na Gradini u Gradcu</i>	16
1.2.4.2. <i>Izgradnja trga Hrvatski preporod, Gradac</i>	17			
1.3. Poticati investicijska ulaganja u općinu	1.3.1. Izrada urbanističkih planova uređenja svakog naselja	1.3.1.1. <i>Izmjena prostornog plana Općine Gradac</i>	18	
		1.3.1.2. <i>Izmjena UPU Gradac</i>	19	
		1.3.1.3. <i>Izrada UPU Brist</i>	20	
		1.3.1.4. <i>Izrada UPU Drvenik</i>	21	
1.4. Uspostaviti održivi i	1.4.1. Unapređenje	1.4.1.1. <i>Nabava spremnika za odvojeno prikupljanje otpada</i>	22	

učinkoviti sustav gospodarenja otpadom	sustava gospodarenja otpadom	1.4.1.2. Nabava čistilice	23
		1.4.1.3. Provedba izobrazno informativnih aktivnosti o održivom gospodarenju otpadom	24
	1.4.2. Sanacija postojećih lokacija nepropisno odbačenog otpada	1.4.2.1. Sanacija lokacije nepropisno odbačenog otpada Čista Gradac	25
		1.4.2.2. Sanacija lokacije nepropisno odbačenog otpada Baze Gradac	26
1.5. Razvoj i održavanje sustava kanalizacije i odvodnje	1.5.1. Unapređenje sustava vodoopskrbe	1.5.1.1. Izgradnja vodospreme Podaca	27
		1.5.1.2. Dovod vode na Debeli brig Gradac, gornje selo Zaostrog, gornju Podacu	28
		1.5.1.3. Izrada projektne dokumentacije za rekonstrukciju glavnog vodoopskrbnog cjevovoda Ploče - Gradac na području Općine Gradac	29
	1.5.2. Unapređenje kanalizacijske mreže	1.5.2.1. Nadogradnja kanalizacijske mreže Gradac	30
		1.5.2.2. Gradnja sustava oborinskih kanala	31

CILJ	PRIORITET	MJERA	PROJEKT	RB	
RAZVITI KONKURENTNO GOSPODARSKO OKRUŽENJE I POVEĆATI KONKURENTNOST	2.1. Izraditi i implementirati plan gospodarskog razvoja	2.1.1. Poticanje razvoja mikro, malog i srednjeg poduzetništva	2.1.1.1. Razvoj i implementacija programa poticaja za gospodarstvenike	32	
			2.1.2. Poticanje energetske održivosti	2.1.2.1. Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije	33
				2.1.2.2. Energetska obnova zgrada javnog sektora	34
	2.2. Stvaranje stimulativnog poslovnog okruženja	2.2.1. Razvoj fizičke poslovne infrastrukture		2.2.1.1. Podrška otvaranju novih poslovnih subjekata kroz osiguravanje poslovnih prostora	35
			2.2.2. Smanjenje nezaposlenosti	2.2.2.1. Zapošljavanje teže zapošljivih skupina	36
	RAZVITI DRUŠTVENE AKTIVNOSTI I	3.1. Razvijati i unaprijediti sportsku i rekreacijsku infrastrukturu	3.1.1. Izgradnja novih sportskih kapaciteta	3.1.1.1. Izgradnja igrališta za mali nogomet u Zaostrogu	37
3.1.1.2. Izgradnja sportske dvorane				38	
3.1.2. Rekonstrukcija i unapređenje postojećih			3.1.2.1. Rekonstrukcija postojećeg dječjeg igrališta u Drveniku	39	
			3.1.2.2. Stvaranje uvjeta za provedbu sportskih aktivnosti za djecu u Općini Gradac	40	

		sportskih kapaciteta	
3.2. Razvijati i unaprijediti društvenu i kulturnu infrastrukturu i ponudu	3.2.1. Kreiranje prostora društvene i kulturne namjene		3.2.1.1. <i>Rekonstrukcija društvenog doma u Bristu</i> 41
			3.2.1.2. <i>Društveni centar Gradac</i> 42
	3.2.2. Unapređenje i poticanje cjeloživotnog obrazovanja		3.2.2.1. <i>Edukacije za mlade (strani jezik, fondovi, poticaji...)</i> 43
			3.2.2.2. <i>Uspostaviti sustav nagrađivanja učenika/studenata koji će poticati ostanak u općini po završetku školovanja</i> 44
			3.2.2.3. <i>Unaprjeđenje kvalitete predškolskog i osnovnoškolskog obrazovanja</i> 45
	3.2.3. Razvoj javno-civilnog partnerstva		3.2.3.1. <i>Poticati sportske, kulturne i zabavne aktivnosti i djelatnosti u suradnji s civilnim društvom, posebice van turističke sezone</i> 46

CILJ	PRIORITET	MJERA	PROJEKT	RB
POTICATI ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA	4.1. Kreirati novu turističku ponudu	4.1.1. Stvaranje turističke infra i supra strukture	4.1.1.1. <i>Izgradnja vidikovca Vodice - Gradac</i> 47	
			4.1.1.2. <i>Izgradnja vidikovca Kremenik- Zaostrog</i> 48	
			4.1.1.3. <i>Izgradnja marine u Bristu</i> 49	
			4.1.1.4. <i>Izgradnja marine Gradac</i> 50	
			4.1.1.5. <i>Izgradnja lungo mare do plaže Gospica, Gradac</i> 51	
			4.1.1.6. <i>Izgradnja šetnica Porat-Bošac, Gradac</i> 52	
			4.1.1.7. <i>Izgradnja šetnica Ravanje-Viskovića vala</i> 53	
	4.1.2. Diversifikacija turističke ponude kroz razvoj selektivnih oblika turizma		4.1.2.1. <i>Uređenje poučne staze na postojećoj planinarskoj stazi i uređenje postojećeg platoa na vidikovcu "Vrisje" iznad naselja Gradac</i> 54	
			4.1.2.2. <i>Obnova zaštićenih kulturnih dobara</i> 55	
	4.2. Unaprijediti postojeću turističku ponudu	4.2.1. Rekonstrukcija područja za razvoj turizma	4.2.1.1. <i>Rekonstrukcija i dogradnja šetnice Gornja Vala-Donja Vala</i> 56	
			4.2.1.2. <i>Rekonstrukcija šetnica Morenija, Zaostrog</i> 57	
			4.2.1.3. <i>Rekonstrukcija šetnica Mostarci Saudade</i> 58	
			4.2.1.5. <i>Rekonstrukcija šetnice Blatnice-Ravanje</i> 59	
4.2.1.6. <i>Rekonstrukcija šetnice Brist voda litnoga</i> 60				

		4.2.1.7. <i>Rekonstrukcija šetnice Donja Vala</i>	61	
		4.2.1.8. <i>Rekonstrukcija šetnice Gornja Vala</i>	62	
		4.2.1.10. <i>Rekonstrukcija šetnice Gradac-Brist</i>	63	
4.2.2. Uređenje područja za razvoj turizma		4.2.2.3. <i>Obnavljanje i proširenje lučice za brodove u Zaostrugu</i>	64	
4.2.3. Unaprjeđenje kvalitete i količine smještajnih kapaciteta		4.2.3.2. <i>Obnova odmarališta i podizanje kvalitete smještaja</i>	65	
4.2.4. Unaprjeđenje ponude i stanja plažnog turizma		4.2.4.1. <i>Uređenje plaže Bošac</i>	66	
		4.2.4.2. <i>Povećanje kapaciteta plaža</i>	67	
		4.2.4.3. <i>Prilagođavanje plaža osobama s invaliditetom</i>	68	
		4.2.4.4. <i>Postavljanje javnih toaleta u svakom naselju</i>	69	
4.2.5. Unaprjeđenje razine turističke usluge		4.2.5.1. <i>Unificiranje turističkih / prodajnih štandova</i>	70	
		4.2.5.2. <i>Unapređenje kvalitete i količine turističkih manifestacija</i>	71	
		4.2.5.3. <i>Implementacija sustava besplatnog interneta na javnim mjestima</i>	72	
4.3. Osigurati održivost turističkog razvoja	4.3.1. Izrada i implementacija strateških dokumenata za razvoj turizma	4.3.1.1. <i>Izrada strateškog plana razvoja turizma Općine Gradac</i>	73	
		4.3.1.2. <i>Brendirati turističku ponudu Općine Gradac u skladu s prostornim smještajem i obilježjima autohtonosti i razlikovnosti</i>	74	
	4.3.2. Jačanje kapaciteta za upravljanje u turizmu	4.3.2.1. <i>Podrška edukaciji i osposobljavanju djelatnika turističke zajednice</i>	75	
CILJ	PRIORITET	MJERA	PROJEKT	RB
RESURSE I DITI UNAPRIJE	5.1. Poboljšati kvalitetu upravljanja jedinice lokalne samouprave	5.1.1. Podrška pripremi i provedbi razvojnih projekata od posebnog interesa za općinu	5.1.2.1. <i>Surađivati s lokalnim poduzetnicima, poljoprivrednicima i drugim zainteresiranim osobama u pripremi projektnih prijedloga za različite natječaje</i>	76
			5.1.2.2. <i>Razviti sustav redovitog informiranja javnosti o aktualnim natječajima</i>	77

4.5. Implementacija i praćenje aktivnosti

Temeljni kriteriji provedivosti razvojnih dokumenata su: Rok za izvršenje, Nositelj aktivnosti, Mjerljivi pokazatelji, Troškovnik, Izvor financiranja. Navedeni kriteriji odgovaraju na pitanja - do kada se pojedina mjera mora odraditi, tko će je provesti, kako će se vrednovati uspješnost provedbe, koliko će to koštati i tko će platiti. U tablici koja slijedi, donosimo pregled projekata, nositelja, iznosa i izvora financiranja, faze realizacije pojedinih projekata te indikatora provedbe.

Za pojedine projekte je točno definiran, odnosno izrađen troškovnik, dok je za druge stavljena okvirna cijena, utemeljena na prethodnom iskustvu realizacije sličnih projekata, a kod nekih nije bilo parametara na temelju kojih bi se mogao definirati troškovnik, stoga iznos nije naveden. Ono što je ovdje važno istaknuti jest da se prikazani iznos odnosi na ukupno vrijeme provedbe strategije, odnosno da se u većini slučajeva radi o iznosu koji će se isfinancirati tijekom pet godina provedbe strategije te ga kao takvog treba planirati u godišnjim proračunima.

Tablica 53 | Provedba strateškog plana

RB	PROJEKT	NOSITELJ	IZNOS	IZVOR FINANCIRANJA	FAZA REALIZACIJE	INDIKATORI PROVEDBE
1	Izgradnja ceste Dijanica, Drvenik	OG	1.200.000,00 HRK	SDŽ DP OG	Ulaganja u projektnu dokumentaciju – geodetska snimka izrađena, UPU i idejni projekt u izradi. Potrebna izrada glavnog projekta te ishođenje akta o građenju.	Izgrađeno ukupno 500 metara ceste Dijanica, Drvenik
2	Izgradnja ceste Domagojeva ulica, Gradac - Južni krak	OG	500.000,00 HRK	SDŽ OG	Ulaganje u projektnu dokumentaciju: geodetska snimka izrađena. Potrebna izrada glavnog projekta te ishođenje akta o građenju.	Izgrađeno ukupno 100 metara ceste Domagojeve ulice

3	Izgradnja obilaznice Vodice - Gradac	OG		SDŽ OG	Realizacija nije započela.	Izgrađena obilaznica Vodice - Gradac.
4	Izgradnja ceste prema starom selu od Studenca (Brist)	OG	700.000,00 HRK	SDŽ DP OG	Potrebna izrada geodetske snimke i Idejnog projekta.	Izgrađeno ukupno 600 metara ceste prema starom selu od Studenca (Brist)
5	Rekonstrukcija ceste prema groblju, Gradac	OG	500.000,00 HRK	SDŽ OG	Čestica je u procesu knjiženja na Općinu Gradac. Potrebna izrada geo snimke i idejnog projekta.	Rekonstruirano ukupno 700 metara ceste prema groblju, Gradac
6	Rekonstrukcija ceste za gospodarsku zonu, Drvenik	OG	350.000,00 HRK	SDŽ OG	Ulaganja u projektnu dokumentaciju – izrađena geodetska snimka, idejni projekt je u izradi, čestica je u procesu knjiženja. Potrebna izrada glavnog projekta te se može krenuti u gradnju bez ishođenja akta o građenju.	Rekonstruirano ukupno 250 metara ceste za gospodarsku zonu, Drvenik
7	Zaobilaznica Gornja Vala, Drvenik	OG	500.000,00 HRK	SDŽ OG	1.200.000,00 kn uloženo do sada. Izrađena geodetska snimka, Idejni i Glavni projekt te otkupljena zemlja, riješeni imovinsko pravni odnosi	Izgrađena zaobilaznica Gornja Vala, Drvenik
8	Definirati i primijeniti kriterije opremljenosti i uređenosti u djelatnosti parkinga	OG	0,00	OG	Realizacija nije započela.	Izrađen Pravilnik o organizaciji, upravljanju i naplati parkiranja.
9	Izgradnja vatrogasnog doma u Drveniku	OG	3.396.892,82 HRK	EU	Ulaganje u projektnu dokumentaciju - riješeni imovinsko pravni odnosi, izrađen glavni projekt koji je predan za ishođenje građevinske dozvole Potrebno ishođenje akta o građenju.	Izgrađen vatrogasni dom i spremište u Drveniku
10	Rekonstrukcija šumskih puteva	OG	1.000.000,00 HRK	EU	Potrebno napraviti projektnu dokumentaciju i elaborate, planirano izrada do studenog kako bi se mogli prijaviti na natječaj.	Rekonstrukcija i proširenje otprilike 3 km šumskih puteva
11	Izgradnja mrtvačnice u mjestu Gradac	OG	200.000,00 HRK	SDŽ OG EU	Potrebna izrada glavnog projekta i ishođenje akta o građenju.	Izgrađena mrtvačnica u mjestu Gradac
12	Izgradnja mrtvačnice u mjestu Podaca	OG	200.000,00 HRK	SDŽ OG EU	Ulaganja u dokumentaciju – izrađen Idejni projekt. Potrebna izrada glavnog projekta i ishođenje akta o građenju.	Izgrađena mrtvačnica u mjestu Podaca

13	Elektrifikacija starog sela Drvenik	OG		OG	Realizacija nije započela.	Provedena elektrifikacija na području starog sela Drvenik.
14	Rekonstrukcija javne rasvjete u Općini Gradac	OG	2.500.000,00 HRK	OG	Dokumentacija je završena, trenutno je u tijeku javna nabava putem ESCO modela.	Zamijenjeno oko 900 lampi LED rasvjetom
15	POS stanogradnja	OG		SDŽ OG	Realizacija nije započela.	Izgrađena jedna stambena zgrada
16	Uređenje spomenika na Gradini u Gradcu	OG	500.000,00 HRK	Crowdfund OG	Potrebna izrada projektne dokumentacije.	Restauriran spomenik na Gradini i vraćen u prvobitnu poziciju.
17	Izgradnja trga Hrvatski preporod, Gradac	OG	250.000,00 HRK	SDŽ OG	Ulaganje u projektnu dokumentaciju – izrađena geodetska snimka, zemljište u procesu knjiženja. Potrebna je izrada idejnog projekta nakon čega se može krenuti u realizaciju bez ishođenja akta o građenju.	Izgrađen trg Hrvatski preporod, Gradac
18	Izmjena prostornog plana Općine Gradac	OG	300.000,00 HRK	SDŽ OG EU	Realizacija nije započela.	Usvojene izmjene prostornog plana Općine Gradac
19	Izmjena UPU Gradac	OG	150.000,00 HRK	SDŽ OG	Dokumentacija će biti završena u 2019. godini.	Usvojene izmjene UPU Gradac
20	Izrada UPU Brist	OG	250.000,00 HRK	SDŽ OG	Dokumentacija će biti završena u 2020. godini.	Izrađen UPU Brist
21	Izrada UPU Drvenik	OG	250.000,00 HRK	SDŽ OG	Dokumentacija će biti završena u 2020. godini.	Izrađen UPU Drvenik
22	Nabava spremnika za odvojeno prikupljanje otpada	OG	1.000.000,00 HRK	FZOEU	Predaja spremnika u vlasništvo Općine Gradac se očekuje tijekom 2019. godine.	Nabava spremnika za biootpad -1975 komada, 100 kompostera, 2075 komada posuda za reciklabilni otpad = 4150 posuda
23	Nabava čistilice	OG	1.025.000,00 HRK	FZOEU	Realizacija nije započela.	Nabavljeno novo komunalno vozilo za čišćenje teže ulica
24	Provedba izobrazno informativnih aktivnosti o	OG	587.600,66 HRK	MZOE	Uspješno prijavljen projekt, odobrena sredstva za provedbu. Projekt je u tijeku.	Uspješno provedena komunikacijska kampanja o održivom gospodarenju otpadom

održivom gospodarenju otpadom						"Zeleni val"
25	Sanacija lokacije nepropisno odbačenog otpada Čista Gradac	OG	200.000,00 HRK	SDŽ OG	Izrada dokumentacije i sanacija se očekuje 2022. godine.	Saniran deponij Čiste Gradac
26	Sanacija lokacije nepropisno odbačenog otpada Baze Gradac	OG	150.000,00 HRK	SDŽ OG	Izrada dokumentacije i sanacija se očekuje 2021. godine.	Sanirana Baza Gradac
27	Izgradnja vodospreme Podaca	OG IP	4.000.000,00 HRK	SDŽ DP IP EU	Priprema dokumentacije se planira kroz 2019. g. – Potrebno rješavanje imovinsko pravnih odnosa, izrada geodetskog elaborata, glavnog projekta i akta o građenju.	Izgrađena vodosprema u Podaci
28	Dovod vode na Debeli brig Gradac, gornje selo Zaostrog, gornju Podacu	OG IP		SDŽ IP OG EU	Realizacija nije započela.	Razvijen sustav dovoda vode na području Debelog Briga, gornjeg sela Zaostroga i gornje Podace.
29	Izrada projektne dokumentacije za rekonstrukciju glavnog vodoopskrbnog cjevovoda Ploče - Gradac na području Općine Gradac	OG IP		SDŽ IP OG EU	Realizacija nije započela.	Izrađena projektna dokumentacija za rekonstrukciju glavnog vodoopskrbnog cjevovoda Ploče - Gradac na području Općine Gradac
30	Nadogradnja kanalizacijske mreže Gradac	OG	1.000.000,00 HRK	SDŽ IP OG EU	Izrada projektne dokumentacije. Izrađena geodetska snimka, idejni projekt. Potrebno riješiti dio imovinsko pravnih poslova te ishoditi akt o građenju.	Nadogradnja nepostojeće kanalizacijske mreže u dijelu Općine Gradac. Uz more postoje kolektori, do Jadranske ulice, sjeverno od Jadranske ulice ne postoje.
31	Gradnja sustava oborinskih kanala	OG	200.000,00 HRK	SDŽ IP OG EU	Realizacija nije započela.	Riješen problem odvodnje oborinskih voda s urbaniziranih dijelova Općine Gradac.

32	Razvoj i implementacija programa poticaja za gospodarstvenike	OG	300.000,00 HRK	OG	Realizacija nije započela.	Dodijeljeno najmanje 10 potpora gospodarstvenicima na području Općine Gradac.
33	Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije	OG	125.000,00 HRK	OG	Realizacija nije započela.	Sufinancirano najmanje 5 kućanstava/poslovanja prilikom prelaska na obnovljive izvore energije
34	Energetska obnova zgrada javnog sektora	OG		OG FZOEU	Realizacija nije započela.	Energetski obnovljena najmanje jedna zgrada javnog sektora.
35	Podrška otvaranju novih poslovnih subjekata kroz osiguravanje poslovnih prostora	OG	0,00 HRK	OG MINGO	Provedba u tijeku.	Povećan broj korisnika poslovnih prostora na području Općine Gradac - osigurani poslovni prostori za 8 poslovnih subjekata.
36	Zapošljavanje teže zapošljivih skupina	OG		MRMS OG	Realizacija nije započela.	Zaposleno i/ili prekvalificirano najmanje 5 osoba.
37	Izgradnja igrališta za mali nogomet u Zaostrogu	OG	150.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebna izrada glavnog projekta nakon čega se može krenuti u realizaciju, bez ishođenja akta o građenju.	Izgrađeno igralište za mali nogomet u Zaostrogu
38	Izgradnja sportske dvorane	OG		SDŽ OG EU	Realizacija nije započela.	Izgraena sportska dvorana.
39	Rekonstrukcija postojećeg dječjeg igrališta u Drveniku	OG	250.000,00 HRK	LAG "Adrion"	Realizacija nije započela.	Proširenje i opremanje ukupno 140 m ² dječjeg igrališta u Drveniku
40	Stvaranje uvjeta za provedbu sportskih aktivnosti za djecu u Općini Gradac	OG OCD	854.768,88 HRK	MDOMSP	Čeka se odluka.	Održano najmanje 20 termina besplatne sportske aktivnosti (nogomet i karate), opremljena vanjska vježbališta koja su prilagođena osobama sa smanjenom pokretljivošću.
41	Rekonstrukcija društvenog doma u Bristu	OG	1.276.815,00 HRK	EU	Čeka se odluka. Napravljen glavni projekt i predan zahtjev za građevinsku dozvolu.	Rekonstruiran (zamjena krovništva...) i opremljen društveni dom u Drveniku
42	Društveni centar Gradac	OG OCD	1.300.000,00 HRK	NZRCD EU	Realizacija nije započela.	Razvoj 13 programa za različite skupine stanovništva

43	Edukacije za mlade (strani jezik, fondovi, poticaji...)	OG OCD	100.000,00 HRK	OG TZMG TZMD	Realizacija nije započela.	Organizirano najmanje 10 edukacija godišnje, iz područja: turizam, poslovanje, marketing i brendiranje, fondovi Europske Unije, strani jezici i drugo.
44	Uspostaviti sustav nagrađivanja učenika/studenata koji će poticati ostanak u općini po završetku školovanja	OG	1.200.000,00 HRK	OG	Realizacija nije započela.	Dodijeljeno 20 stipendija iznosa 500 kn mjesečno (10 mjeseci) za učenike i 20 za studente iznosa 700 kn mjesečno (10 mjeseci) svake godine.
45	Unaprjeđenje kvalitete predškolskog i osnovnoškolskog obrazovanja	OG		OG EU SDŽ	Projekt u pripremi.	Realizirana poslijepodnevna nastava u školi.
46	Poticati sportske, kulturne i zabavne aktivnosti i djelatnosti u suradnji s civilnim društvom, posebice van turističke sezone	OG	300.000,00 HRK	OG	Kontinuirana realizacija.	Revidiran sustav dodjeljivanja potpora udrugama, kontinuirano objavljivanje i unaprjeđenje Javnog poziva za financiranje programa / projekata od interesa za opće dobro koje provode udruge na području Općine Gradac.
47	Izgradnja vidikovca Vodice - Gradac	OG	150.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebna izrada idejnog projekta nakon čega se može krenuti u realizaciju, bez ishođenja akta o građenju.	Izgrađen vidikovac Vodice - Gradac
48	Izgradnja vidikovca Kremenik- Zaostrog	OG	150.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebna izrada idejnog projekta nakon čega se može krenuti u realizaciju, bez ishođenja akta o građenju.	Izgrađen vidikovac Kremenik- Zaostrog
49	Izgradnja marine u Bristu	OG	3.000.000,00 HRK	LUSDŽ OG	Idejni projekt izgrađen. Realizacija se očekuje početkom 2022. godine.	Izgrađena marina u Bristu.
50	Izgradnja marine Gradac	OG		LUSDŽ OG	Realizacija nije započela.	Izgrađena marina u Gradcu.
51	Izgradnja lungo mare do plaže Gospica, Gradac	OG	220.000,00 HRK	SDŽ OG	Projekt će biti završen u 2019. godini, dio je već realiziran.	Izgrađen lungo mare do plaže Gospica, Gradac
52	Izgradnja šetnica Porat-Bošac Gradac	OG	500.000,00 HRK	SDŽ OG	Ulaganje u izradu dokumentacije – riješeni imovinsko pravni odnosi, izrađen glavni projekt.	Izgrađena šetnica na relaciji Porat-Bošac Gradac

Potrebno ishodište akta o građenju.						
53	Izgradnja šetnica Ravanje-Viskovića vala	OG	1.000.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebna izrada geo snimke i idejnog projekta. Nakon izrade dokumentacije, može se krenuti u realizaciju bez akta o građenju.	Izgrađena šetnica Ravanje-Viskovića vala ukupne duljine 1 kilometar.
54	Uređenje poučne staze na postojećoj planinarskoj stazi i uređenje postojećeg platoa na vidikovcu "Vrisje" iznad naselja Gradac	OG TZMG	449.068,75 HRK	EU	Izrađen glavni projekt. Čeka se odluka.	Uređeno 1 kilometar staze te izgrađen i opremljen (klupe, stolovi) vidikovac Vrisje
55	Obnova zaštićenih kulturnih dobara	OG		OG EU MK	Realizacija nije započela.	Obnovljena utvrda na Gradini.
56	Rekonstrukcija i dogradnja šetnice Gornja Vala - Donja Vala	OG	500.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebna izrada geodetske snimke i idejnog projekta nakon čega se može krenuti u realizaciju bez akta o građenju.	Rekonstruirano i dograđeno ukupno 400 metara šetnice Gornja Vala-Donja Vala
57	Rekonstrukcija šetnica Morenija, Zaostrog	OG	1.500.000,00 HRK	SDŽ OG EU	Potrebna izrada geo snimke i idejnog projekta. Nakon izrade dokumentacije, može se krenuti u realizaciju bez akta o građenju.	Rekonstruirano ukupno 500 metara šetnice na relaciji Morenija, Zaostrog
58	Rekonstrukcija šetnica Mostarci Saudade	OG	1.000.000,00 HRK	SDŽ OG EU	Potrebna izrada geo snimke i idejnog projekta. Nakon izrade dokumentacije, može se krenuti u realizaciju bez akta o građenju.	Rekonstruirano ukupno 300 metara šetnice Mostarci Saudade
59	Rekonstrukcija šetnice Blatnice-Ravanje	OG	300.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebna izrada geodetske snimke, idejnog projekta. Nakon izrade dokumentacije, može se krenuti u realizaciju bez akta o građenju.	Rekonstruirano ukupno 250 metara šetnice na relaciji Blatnice-Ravanje
60	Rekonstrukcija šetnice Brist voda litnoga	OG	250.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebna izrada geodetske snimke, idejnog projekta. Nakon izrade dokumentacije, može se krenuti u realizaciju bez akta o građenju.	Rekonstruirano ukupno 300 metara šetnice Brosta voda litnoga
61	Rekonstrukcija šetnice Donja Vala	OG	2.000.000,00 HRK	SDŽ OG EU	Ulaganja u izradu dokumentacije – geodetska snimka izrađena, idejni projekt u izradi. Nakon izrade idejnog projekta, može se krenuti u realizaciju.	Rekonstruirano ukupno 400 metara šetnice u Donjoj Vali
62	Rekonstrukcija šetnice Gornja Vala	OG	500.000,00 HRK	SDŽ OG	Ulaganja u izradu dokumentacije – geodetska snimka izrađena, idejni projekt u izradi. Nakon izrade dokumentacije, može se krenuti u realizaciju bez akta	Rekonstruirano ukupno 400 metara šetnice Gornja Vala

o građenju.

63	Rekonstrukcija šetnice Gradac-Brist	OG	500.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebno izraditi geodetsku snimku, idejni projekt te krenuti u realizaciju bez akta o građenju.	Rekonstruirano ukupno 600 metara šetnice Gradac-Brist
64	Obnavljanje i proširenje lučice za brodove u Zaostrogu	OG LUSDŽ	1.000.000,00 HRK	SDŽ OG LUSDŽ	Završetak projekta očekuje se 2021. godine.	Povećan kapacitet lučice u Zaostrogu za ukupno 30 vezova
65	Obnova odmarališta i podizanje kvalitete smještaja	PS		PS	Realizacija nije započela.	Obnovljeno i u funkciju stavljeno ukupno 15 odmarališta
66	Uređenje plaže Bošac	OG	698.787,50 HRK	MINT	Projekt je u provedbi.	Popločana šetnica, postavljen lift za osobe sa smanjenom pokretljivošću za ulaz u more, organizirana knjižnica na plaži, Big belly, klupe..
67	Povećanje kapaciteta plaža	OG	1.000.000,00 HRK	OG	Kontinuirano se radi na uređenju plaža i dosipanju, neposredno prije početka turističke sezone.	Povećan kapacitet plaža za 10%
68	Prilagođavanje plaža osobama s invaliditetom	OG		OG MINT	Realizacija u tijeku.	Prilagođena najmanje jedna plaža osobama s invaliditetom. Postavljen lift za ulazak u more, izrađeno jedno vježbalište na plaži za osobe s invaliditetom te osobama sa smanjenom pokretljivošću.
69	Postavljanje javnih toaleta u svakom naselju	OG TZMG TZMD	150.000,00 HRK	OG TZ	U provedbi. Postavljeni WC-i u Gradcu i Zaostrogu. Sljedeće godine će biti postavljeni u Podaci, Bristu i Drveniku.	Postavljeni javni toaleti u naseljima Gradac, Podaca, Zaostrog, Brist
70	Unificiranje turističkih/prodajnih štandova	OG TZGM TZGD	500.000,00 HRK	OG TZ	Realizacija se očekuje kroz dvije godine.	Postavljeni unificirani turistički štandovi u svim naseljima Općine Gradac, najmanje 20 štandova.
71	Unapređenje kvalitete i količine turističkih manifestacija	OG TZMG TZMD	500.000,00 HRK	TZMG TZMD MINT	Realizacija nije započela.	Povećan broj manifestacija van sezone za 20%, povećan broj posjetitelja manifestacija za 20% u odnosu na posljednju godinu, povećano zadovoljstvo posjetitelja

						manifestacija (implementacija sustava prikupljanja informacija od posjetitelja)
72	Implementacija sustava besplatnog interneta na javnim mjestima	OG	111.365,45 HRK	EK	Uspješna aplikacija na natječaj, odobrena financijska sredstva, provedena nabava, izabran izvođač radova.	Omogućen besplatan pristup internetu na javnim mjestima putem WIFI4EU projekta
73	Izrada strateškog plana razvoja turizma Općine Gradac	TZMG TZMD	120.000,00 HRK	TZMG TZMD	Realizacija nije započela.	Izrađena strategija turističkog razvoja mjesta Gradac
74	Brendirati turističku ponudu Općine Gradac u skladu s prostornim smještajem i obilježjima autohtonosti i razlikovnosti	TZMG TZMD	100.000,00 HRK	TZMG TZMD	Realizacija nije započela.	Definiran cilj brendiranja, definiran vizualni identitet, distribucijski plan i mediji za plasman i pozicioniranje marke. Povećana vidljivost destinacije.
75	Podrška edukaciji i osposobljavanju djelatnika turističke zajednice	TZMG TZMD	50.000,00 HRK	TZMG TZMD	Realizacija nije započela.	Sudjelovanje djelatnika turističkih zajednica u najmanje jednoj specijaliziranoj edukaciju godišnje
76	Surađivati s lokalnim poduzetnicima, poljoprivrednicima i drugim zainteresiranim osobama u pripremi projektnih prijedloga za različite natječaje	OG UOG	10.000,00 HRK	OG	Realizacija nije započela.	Redovito održavanje sastanaka s ključnim dionicima na lokalnoj razini s ciljem analize postojećeg stanja te razvoja i implementacije mjera za unapređenje stanja.
77	Razviti sustav redovitog informiranja javnosti	OG	0,00 HRK	OG	Realizacija nije započela.	Izrađen komunikacijski plan, s definiranim načinom diseminacije informacija prilagođeni različitim dobnim skupinama, tematskim područjima i drugo.
78	Sudjelovanja djelatnika Općine Gradac na relevantnim edukacijama i usavršavanjima	OG	50.000,00 HRK	OG	Realizacija nije započela.	Sudjelovanje djelatnika Općine Gradac u najmanje jednoj specijaliziranoj edukaciju godišnje.
			43.075.299,06 HRK			

Tablica 54 | Pojašnjenje kratica

OG	Općina Gradac	SDŽ	Splitsko-dalmatinska županija
TZMG	Turistička zajednica mjesta Gradac	DP	Državni proračun
TZMD	Turistička zajednica mjesta Drvenik	EK	Europska komisija
LUSDŽ	Lučka uprava Splitsko-dalmatinske županije	MINT	Ministarstvo turizma
TZ	Proračuni turističkih zajednica	MDOMSP	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
HTZ	Hrvatska turistička zajednica	MINGO	Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta
OCD	Organizacije civilnog društva	MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskog sustava
OPG	Obiteljska poljoprivredna gospodarstva	MZOIP	Ministarstvo zaštite okoliša i energetike
PS	Privatni sektor	NZRCD	Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva
UOG	Udruženje obrtnika Gradac	EU	Europska Unija putem različitih fondova
IP	Izvor Ploče	FZOEU	Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost

Ukupni budžet potreban za realizaciju strateških projekata definiranih ovim dokumentom iznosi 43.075.299,06 HRK, te se veći dio mora osigurati iz različitih dostupnih regionalnih, nacionalnih i međunarodnih fondova. Ovaj dokument upravo je ključni prvi korak u privlačenju ulaganja i sredstava Europske Unije, kao glavnog izvora financiranja jedinice lokalne samouprave u periodu koji slijedi. Već sada Općina Gradac pokazuje značajan napredak u povlačenju EU sredstava, u odnosu na prethodni mandat, te se očekuje uspjeh i u novom proračunskom razdoblju Europske Unije.

U nastavku donosimo tablicu s predloženom kronologijom provedbe strateških projekata.

Tablica 55 | Kronologija provedbe strateških projekata

RB	PROJEKT	ROK PROVEDBE				
		2019	2020	2021	2022	2023
6	Rekonstrukcija ceste za gospodarsku zonu, Drvenik					
8	Definirati i primijeniti kriterije opremljenosti i uređenosti u djelatnosti parkinga					
17	Izgradnja trga Hrvatski preporod, Gradac					
18	Izmjena prostornog plana Općine Gradac					
19	Izmjena UPU Gradac					
22	Nabava spremnika za odvojeno prikupljanje otpada					
37	Izgradnja igrališta za mali nogomet u Zaostrogu					
51	Izgradnja lungo mare do plaže Gospica, Gradac					
66	Uređenje plaže Bošac					
24	Provedba izobrazno informativnih aktivnosti o održivom gospodarenju otpadom					
27	Izgradnja vodospreme Podaca					
40	Stvaranje uvjeta za provedbu sportskih aktivnosti za djecu u Općini Gradac					
45	Unaprjeđenje kvalitete predškolskog i osnovnoškolskog obrazovanja					
59	Rekonstrukcija šetnice Blatnice-Ravanje					
68	Prilagođavanje plaža osobama s invaliditetom					
69	Postavljanje javnih toaleta u svakom naselju					
72	Implementacija sustava besplatnog interneta na javnim mjestima					
74	Brendirati turističku ponudu Općine Gradac u skladu s prostornim smještajem i obilježjima autohtonosti i razlikovnosti					
5	Rekonstrukcija ceste prema groblju, Gradac					
57	Rekonstrukcija šetnica Morenija, Zaostrog					
58	Rekonstrukcija šetnica Mostarci Saudade					
61	Rekonstrukcija šetnice Donja Vala					
64	Obnavljanje i proširenje lučice za brodove u Zaostrogu					
2	Izgradnja ceste Domagojeva ulica, Gradac - Južni krak					
7	Zaobilaznica Gornja Vala, Drvenik					
20	Izrada UPU Brist					
21	Izrada UPU Drvenik					
47	Izgradnja vidikovca Vodice - Gradac					
48	Izgradnja vidikovca Kremenik- Zaostrog					
60	Rekonstrukcija šetnice Brist voda litnoga					
63	Rekonstrukcija šetnice Gradac-Brist					
73	Izrada strateškog plana razvoja turizma Općine Gradac					
56	Rekonstrukcija i dogradnja šetnice Gornja Vala - Donja Vala					
70	Unificiranje turističkih/prodajnih štandova					
1	Izgradnja ceste Dijanica, Drvenik					
4	Izgradnja ceste prema starom selu od Studenca (Brist)					
26	Sanacija lokacije nepropisno odbačenog otpada Baze Gradac					
62	Rekonstrukcija šetnice Gornja Vala					
16	Uređenje spomenika na Gradini u Gradcu					
53	Izgradnja šetnica Ravanje-Viskovića vala					
25	Sanacija lokacije nepropisno odbačenog otpada Čista Gradac					
33	Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije					
49	Izgradnja marine u Bristu					

10	Rekonstrukcija šumskih puteva								
32	Razvoj i implementacija programa poticaja za gospodarstvenike								
35	Podrška otvaranju novih poslovnih subjekata kroz osiguravanje poslovnih prostora								
36	Zapošljavanje teže zapošljivih skupina								
43	Edukacije za mlade (strani jezik, fondovi, poticaji...)								
44	Uspostaviti sustav nagrađivanja učenika/studenata koji će poticati ostanak u općini po završetku školovanja								
46	Poticati sportske, kulturne i zabavne aktivnosti i djelatnosti u suradnji s civilnim društvom, posebice van turističke sezone								
65	Obnova odmarališta i podizanje kvalitete smještaja								
67	Povećanje kapaciteta plaža								
71	Unapređenje kvalitete i količine turističkih manifestacija								
75	Podrška edukaciji i osposobljavanju djelatnika turističke zajednice								
76	Suradivati s lokalnim poduzetnicima, poljoprivrednicima i drugim zainteresiranim osobama u pripremi projektnih prijedloga za različite natječaje								
77	Razviti sustav redovitog informiranja javnosti								
15	POS stanogradnja								
78	Sudjelovanja djelatnika Općine Gradac na relevantnim edukacijama i usavršavanjima								
34	Energetska obnova zgrada javnog sektora								
9	Izgradnja vatrogasnog doma u Drveniku								
11	Izgradnja mrtvačnice u mjestu Gradac								
12	Izgradnja mrtvačnice u mjestu Podaca								
14	Rekonstrukcija javne rasvjete u Općini Gradac								
23	Nabava čistilice								
30	Nadogradnja kanalizacijske mreže Gradac								
39	Rekonstrukcija postojećeg dječjeg igrališta u Drveniku								
41	Rekonstrukcija društvenog doma u Bristu								
42	Društveni centar Gradac								
52	Izgradnja šetnica Porat-Bošac Gradac								
54	Uređenje poučne staze na postojećoj planinarskoj stazi i uređenje postojećeg platoa na vidikovcu "Vrisje" iznad naselja Gradac								
3	Izgradnja obilaznice Vodice - Gradac								
13	Elektrifikacija starog sela Drvenik								
28	Dovod vode na Debeli brig Gradac, gornje selo Zaostrog, gornju Podacu								
38	Izgradnja sportske dvorane								
50	Izgradnja marine Gradac								
55	Obnova zaštićenih kulturnih dobara								
29	Izrada projektne dokumentacije za rekonstrukciju glavnog vodoopskrbnog cjevovoda Ploče - Gradac na području Općine Gradac								
31	Gradnja sustava oborinskih kanala								

Prilikom izrade ovog dokumenta, evidentiran je određeni broj projekata i aktivnosti koji su dio dugoročnog plana razvoja Općine Gradac, te se u tom smislu u ovom dokumentu navode kao podsjetnik za buduća ulaganja, ali i za pripremu projektne dokumentacije kako bi Općina Gradac bila spremna za apliciranje na natječajne, kada za to dođe vrijeme. U tablici koja slijedi donosimo pregled strateških projekata u periodu nakon isteka vremena provedbe ovog strateškog dokumenta, a u skladu sa strateškim ciljevima postavljenim u ovom dokumentu.

Tablica 56 | Popis budućih projekata

CILJ	PRIORITET	MJERA	PROJEKT	RB
UNAPREĐENJE JAVNE I KOMUNALNE INFRASTRUKTURE	1.1. Unaprijediti cestovnu infrastrukturu i povezanost	1.1.1. Izgradnja novih prometnica	1.1.1.1. Izgradnja ceste Domagojeva ulica, Gradac - Sjeverni krak	1
			1.1.1.2. Izgradnja nerazvrstane ceste prema Pažinu	2
			1.1.1.3. Izgradnja nerazvrstane ceste Vodice, Gradac	3
			1.1.1.4. Izgradnja trećeg ulaza u Donju valu	4
		1.1.2. Rekonstrukcija, održavanje i sanacija postojećih prometnica	1.1.2.1. Rekonstrukcija ceste za Beletine	5
			1.1.2.2. Rekonstrukcija drugog ulaza u Zaostrog preko puta kampa Dalmacija	6
			1.1.2.3. Rekonstrukcija ceste do starog sela - Zaostrog	7
			1.1.2.4. Rekonstrukcija zaobilaznice Ribarske	8
	1.2. Razvijati i unaprijediti lokalne temeljne usluge	1.2.1. Razvoj ostalih komunalnih usluga	1.2.1.1. Izgradnja mrtvačnice u mjestu Zaostrog	9
			1.2.1.2. Opremanje mrtvačnice Drvenik	10
		1.2.2. Unapređenje lokacija javnog korištenja	1.2.2.1. Izgradnja trga Gornja vala-Drvenik	11
			1.2.2.2. Izgradnja trga Stjepana Ivičevića, Donja Vala	12
	1.3. Poticati investicijska ulaganja u općinu	1.3.1. Izrada urbanističkih planova uređenja svakog naselja	1.3.1.1. Izrada katastarske izmjere	13
			1.3.1.2. Izrada UPU Podaca	14
			1.3.1.3. Izrada UPU Zaostrog	15
	1.4. Uspostaviti održivi i učinkoviti sustav gospodarenja otpadom	1.4.1. Sanacija postojećih lokacija nepropisno odbačenog otpada	1.4.1.1. Sanacija lokacija nepropisno odbačenog otpada Čiste Drvenik	16

1.5. Razvoj i održavanje sustava kanalizacije i odvodnje	1.5.1. Unapređenje sustava vodoopskrbe	1.5.1.1. <i>Informiranje stanovništva o načinima uštede vode</i>	17
	1.5.2. Unapređenje kanalizacijske mreže	1.5.2.1. <i>Unapređenje sustava pročišćavanja otpadnih voda</i>	18
1.6. Uređenje javnih prostora i sadržaja	1.6.1. Uređenje javnih parkova	1.6.1.1. <i>Park Vodice-Gradac</i>	19
		1.6.1.2. <i>Park za pse Drvenik</i>	20
		1.6.1.3. <i>Park za pse Gradac</i>	21
	1.6.2. Uređenje ostalih područja javne namjene	1.6.2.1. <i>Uređenje lokaliteta Kostanića greb</i>	22

CILJ	PRIORITET	MJERA	PROJEKT	RB
RAZVOJ KONKURENTNOG GOSPODARSKOG	2.1. Izraditi i implementirati plan gospodarskog razvoja	2.1.1. Poticanje razvoja poljoprivrede i ribarstva	2.1.1.1. <i>Razvoj i implementacija programa poticaja za poljoprivrednike</i>	23
			2.1.1.2. <i>Uspostavljanje tržnice poljoprivrednih proizvoda u Gradcu</i>	24
	2.2. Stvaranje stimulativnog poslovnog okruženja	2.2.1. Razvoj fizičke poslovne infrastrukture	2.2.1.1. <i>Razvoj i infrastrukturno opremanje poduzetničke/gospodarske zone</i>	25
CILJ	PRIORITET	MJERA	PROJEKT	RB
POTICANJE ODRŽIVOG RAZVOJA TURIZMA	4.1. Kreirati novu turističku ponudu	4.1.1. Stvaranje turističke infra i supra strukture	4.1.1.1. <i>Izgradnja vidikovca Bilaj- Zaostrog</i>	26
			4.1.1.2. <i>Izgradnja vidikovca Plišivac - Drvenik</i>	27
			4.1.1.3. <i>Izgradnja vidikovca Vodice - Drvenik</i>	28
		4.1.2. Diversifikacija turističke ponude kroz razvoj selektivnih oblika turizma	4.1.2.1. <i>Turistička valorizacija starih sela</i>	29
			4.1.2.2. <i>Poticanje razvoja selektivnih oblike turizma kroz manifestacije u izvansezonskom razdoblju</i>	30
			4.2. Unaprijediti postojeću turističku ponudu	4.2.1. Rekonstrukcija područja za razvoj turizma
	4.2.1.2. <i>Rekonstrukcija šetnice Gornja Vala-Lučica</i>	32		
	4.2.1.3. <i>Rekonstrukcija šetnice Lučki brig - Duba</i>	33		
4.2.1.4. <i>Rekonstrukcija šetnice Vodice - Gospica</i>	34			

	4.2.2. Uređenje područja za razvoj turizma	4.2.2.1. Uređenje šetnice Gornja Vala, Drvenik, I. Faza	35
		4.2.2.2. Uređenje šetnice Viskovića vala, Podaca	36
	4.2.3. Unaprjeđenje kvalitete i količine smještajnih kapaciteta	4.2.3.1. Povećanje hotelskih zona	37
4.3. Osigurati održivost turističkog razvoja	4.3.1. Jačanje kapaciteta za upravljanje u turizmu	4.3.1.1. Podrška organizaciji i sudjelovanju u studijskim posjetima	38

Kao i za strateške projekte koje se planira ostvariti u periodu provedbe ovog dokumenta, tako su i za gore navedene projekte definirane ključne informacije, odnosno indikatori provedbe, kako je vidljivo u tablici koja slijedi.

Tablica 57 | Plan provedbe projekata čija se realizacija očekuje nakon provedbe ovog strateškog dokumenta

RB	MJERA	NOSITELJ	IZNOS	IZVOR FINANCIRANJA	FAZA REALIZACIJE	INDIKATORI PROVEDBE
1	Izgradnja ceste Domagojeva ulica, Gradac - Sjeverni krak	OG	300.000,00 HRK	SDŽ OG	Projektna dokumentacija - geodetska snimka i Idejni projekt su izrađeni. U tijeku je rješavanje imovinsko pravnih odnosa. Potrebna je izrada Glavnog projekta te ishodištenje akta o građenju.	Izgrađeno ukupno 300 metara ceste na relaciji Domagojeva ulica, Gradac - Sjeverni krak
2	Izgradnja nerazvrstane ceste prema Pažinu	OG	200.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebno je napraviti izvlaštenje zemljišta, geodetsku snimku, izradu projekta i ishodištenje akta o građenju.	Izgrađeno ukupno 100 metara ceste prema Pažinu.
3	Izgradnja nerazvrstane ceste Vodice, Gradac	OG	1.500.000,00 HRK	SDŽ DP OG	Potrebno izraditi glavni projekt i ishodištenje akta o građenju.	Izgrađeno ukupno 1,2 kilometara nerazvrstane ceste Vodice, Gradac
4	Izgradnja trećeg ulaza u Donju valu	OG	400.000,00 HRK	SDŽ OG	Ulaganja u projektnu dokumentaciju – izrađena geodetska snimka, idejni projekt i glavni projekt, u procesu izvlaštenje. Potrebno ishodištenje akta o građenju na temelju izrađene dokumentacije.	Izgrađen treći ulaz u Donju Valu

5	Rekonstrukcija ceste za Beletine	OG	600.000,00 HRK	SDŽ DP OG	Potrebno je izraditi geodetsku snimku i idejni projekt.	Rekonstruirano ukupno 300 metara ceste za Beletine
6	Rekonstrukcija drugog ulaza u Zaostrog preko puta kampa Dalmacija	OG	300.000,00 HRK	SDŽ OG	Čestica je u procesu knjiženja na Općinu Gradac. Potrebno izraditi geodetsku snimku i idejni projekt.	Rekonstruiran drugi ulaz u Zaostrog
7	Rekonstrukcija ceste do starog sela - Zaostrog	OG	400.000,00 HRK	SDŽ OG	Čestica je u procesu knjiženja na Općinu Gradac. Potrebno izraditi geodetsku snimku, idejni projekt.	Rekonstruirano ukupno 150 metara ceste do starog sela, Zaostrog
8	Rekonstrukcija zaobilaznice Ribarske	OG	250.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebna izrada geodetske snimke, glavnog projekta te ishoda akta o građenju.	Rekonstruirano 200 metara zaobilaznice Ribarska
9	Izgradnja mrtvačnice u mjestu Zaostrog	OG	200.000,00 HRK	SDŽ OG EU	Potrebna izrada glavnog projekta i ishoda akta o građenju.	Izgrađena mrtvačnica u mjestu Zaostrog
10	Opremanje mrtvačnice Drvenik	OG	70.000,00 HRK	SDŽ OG EU	Realizacija nije započela.	Opremljena mrtvačnica u Drveniku
11	Izgradnja trga Gornja vala-Drvenik	OG	300.000,00 HRK	SDŽ OG	Ulaganje u izradu projektne dokumentacije – Idejni projekt je napravljen. Idejni projekt je gotov i realizacija može početi bez ishoda akta o građenju.	Izgrađen trg Gornja vala-Drvenik
12	Izgradnja trga Stjepana Ivičevića, Donja Vala	OG	600.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebna izrada geodetske snimke i idejnog projekta nakon čega se može krenuti u realizaciju bez akta o građenju.	Izgrađen trg Stjepana Ivičevića
13	Izrada katastarske izmjere	OG	500.000,00 HRK	OG EU	Realizacija nije započela.	Izrađena katastarska izmjera
14	Izrada UPU Podaca	OG	400.000,00 HRK	SDŽ OG	Dokumentacija će biti završena između 2021. i 2023. godine.	Izrađen UPU Podaca
15	Izrada UPU Zaostrog	OG	200.000,00 HRK	SDŽ OG	Dokumentacija će biti završena između 2021. i 2023. godine.	Izrađen UPU Zaostrog
16	Sanacija deponija Čiste Drvenik	OG	250.000,00 HRK	SDŽ DP	Izrada dokumentacije i sanacija se očekuje 2022. godine.	Saniran deponij Čiste

OG						
17	Informiranje stanovništva o načinima uštede vode	OG	50.000,00 HRK	OG	Realizacija nije započela.	Provedene najmanje tri informativno edukacijske aktivnosti o uštedi vode
18	Unapređenje sustava pročišćavanja otpadnih voda	OG VM		OG EU	Realizacija nije započela. Potrebna je izrada projektne dokumentacije koja će definirati potrebna ulaganja.	Aglomeracija Makarska
19	Park Vodice-Gradac	OG	400.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebna izrada Idejnog projekta na temelju kojeg se može krenuti u realizaciju.	Uređen jedan park, na lokaciji Vodice.
20	Park za pse Drvenik	OG	100.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebna izrada Idejnog projekta na temelju kojeg se može krenuti u realizaciju.	Uređen jedan park za pse u mjestu Drvenik
21	Park za pse Gradac	OG	100.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebna izrada Idejnog projekta na temelju kojeg se može krenuti u realizaciju.	Uređen jedan park za pse u mjestu Gradac
22	Uređenje lokaliteta Kostanića greb	OG	200.000,00 HRK	SDŽ OG	Ulaganje u izradu projektne dokumentacije – Idejni projekt je napravljen. Može se krenuti u realizaciju bez ishođenja akta o građenju.	Uređen lokalitet Kostanića greb
23	Razvoj i implementacija programa poticaja za poljoprivrednike	OG	200.000,00 HRK	OG	Realizacija nije započela.	Dodijeljeno najmanje 10 potpora OPG-ovima na području Općine Gradac.
24	Uspostavljanje tržnice poljoprivrednih proizvoda u Gradcu	OG OPG		OG	Realizacija nije započela. U fazi rješavanja lokacije.	Postojanje i funkcioniranje tržnice u mjestu Gradac
25	Razvoj i infrastrukturno opremanje poduzetničke / gospodarske zone	OG		OG MINGO	Realizacija nije započela.	Izgrađena poduzetnička zona s druge strane Biokova, nakon izgradnje tunela.
26	Izgradnja vidikovca Bilaj-Zaostrog	OG	150.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebna izrada idejnog projekta nakon čega se može krenuti u realizaciju, bez ishođenja akta o građenju.	Izgrađen vidikovac Bilaj- Zaostrog
27	Izgradnja vidikovca Vodice - Drvenik	OG	150.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebna izrada idejnog projekta nakon čega se može krenuti u realizaciju, bez ishođenja akta o građenju.	Izgrađen vidikovac Vodice - Drvenik
28	Izgradnja vidikovca Plišivac - Drvenik	OG	150.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebna izrada idejnog projekta nakon čega se može krenuti u realizaciju, bez ishođenja akta o građenju.	Izgrađen vidikovac Plišivac - Drvenik
29	Turistička valorizacija starih	PS	100.000,00 HRK	PS	Postoje pojedinačne inicijative, potrebno je osmisliti,	Povećan broj posjetitelja starih

	sela	TZGM TZGD		TZ EU	razviti i implementirati sustav poticanja revitalizacije. Potrebno izraditi plan turističke revitalizacije.	sela. Povećan broj kuća za odmor u starim selima.
30	Poticanje razvoja selektivnih oblika turizma kroz manifestacije u izvansezonskom razdoblju	OG TZMG TZMD	100.000,00 HRK	TZ MINT HTZ	Realizacija nije započela.	Povećan broj posjetitelja van turističke sezone. Povećani prihodi od turizma van turističke sezone. Povećan broj manifestacija van turističke sezone. Povećan broj usluga selektivnih oblika turizma.
31	Rekonstrukcija šetnica Viskovića Vala	OG	400.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebna izrada geo snimke i idejnog projekta. Nakon izrade dokumentacije, može se krenuti u realizaciju bez akta o građenju.	Rekonstruirano ukupno 100 metara šetnice na relaciji Viskovića Vala
32	Rekonstrukcija šetnice Gornja Vala-Lučica	OG	300.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebna izrada geo snimke i idejnog projekta. Nakon izrade dokumentacije, može se krenuti u realizaciju bez akta o građenju.	Rekonstruirano ukupno 150 metara šetnice na relaciji Gornja Vala-Lučica
33	Rekonstrukcija šetnice Lučki brig-Duba	OG	700.000,00 HRK	SDŽ OG	Ulaganja u izradu dokumentacije – geodetska snimka izrađena, Idejni projekt u izradi. Nakon izrade dokumentacije, može se krenuti u realizaciju bez akta o građenju.	Rekonstruirano ukupno 1 kilometar šetnice Lučki brig-Duba
34	Rekonstrukcija šetnice Vodice - Gospica	OG	200.000,00 HRK	SDŽ OG	Potrebna izrada geo snimke, glavnog projekta i akta o građenju, rješavanje imovinsko pravnih odnosa.	Rekonstruirano ukupno 300 metara šetnice na relaciji Vodice - Gospica
35	Uređenje šetnice Gornja Vala, Drvenik, I. Faza	OG	600.000,00 HRK	SDŽ OG	U tijeku izrada glavnog projekta.	Uređeno 200 metara šetnice Gornja Vala, Drvenik
36	Uređenje šetnice Viskovića vala, Podaca	OG	600.000,00 HRK	SDŽ OG	Realizacija nije započela.	Uređeno 200 metara šetnice Viskovića vala, Podaca
37	Povećanje hotelskih zona	OG		OG	Realizacija nije započela.	Povećanje hotelskih zona za 15%
38	Podrška organizaciji i sudjelovanju u studijskim posjetima	TZMG TZMD	100.000,00 HRK	TZMG TZMD	Realizacija nije započela.	Sudjelovanje djelatnika turističkih zajednica u najmanje jednom studijskom posjetu destinaciji sličnih predispozicija godišnje
			10.970.000,00 HRK			

4.6. Mjere sprečavanja utjecaja na okoliš

Radna verzija strategije razvoja općine Gradac analizirana je u kontekstu utjecaja planiranih projekata na okoliš, a u sklopu Strateške studije utjecaja na okoliš: Strategija razvoja Općine Gradac za razdoblje 2019 - 2023. godine (oznaka dokumenta: RN-2/2019-AE). Strateška studija izrađena je kao stručna podloga za provedbu postupka strateške procjene utjecaja na okoliš, a temeljem odredbi Zakona o zaštiti okoliša (NN 80/13, 78/15, 12/18, 118/18) i Uredbe o strateškoj procjeni utjecaja strategije, plana i programa na okoliš (NN 3/17). Navedeni dokument, kojeg je izradila tvrtka FIDON d.o.o., procjenjuje vjerojatno značajne utjecaje na okoliš koji mogu nastati provedbom ovog dokumenta te predlaže mjere zaštite okoliša i program praćenja ovisno o prepoznatim utjecajima. Analizom utjecaja svih projekata navedenih u strategiji nije prepoznat značajniji negativan međuutjecaj projekata te se ne očekuje ni značajniji negativni kumulativni utjecaj u odnosu na planirane i realizirane sadržaje u važećoj prostorno planskoj dokumentaciji, navode autori strateške studije. Autori stoga dokumentom predlažu sljedeće mjere zaštite okoliša i program praćenja stanja okoliša:

Tablica 58 | Prijedlog mjera i smjernica za ublažavanje utjecaja na okoliš

VODE I MORE

1	Pokrenuti projekte vezane uz odvodnju i pročišćavanje otpadnih voda naselja Drvenik i Zaostrog.
2	Pokrenuti projekte uređenja neuređenih bujičnih korita na priobalnom području Općine Gradac kako bi se spriječilo plavljenje naseljenih područja tijekom velikih voda.
3	U skladu s predviđenim povećanjem pomorske infrastrukture i pomorskog prometa, unutar lučkog prostora planirane luke nautičkog turizma osigurati prihvat svih vrsta otpadnih voda s brodova i njihovo adekvatno pročišćavanje.

PRIRODA

4	Prilikom aktivnosti planiranja izgradnje nove prometne i vodnokomunalne infrastrukture, dati prednost ulaganjima u infrastrukturne mreže koje će se postavljati unutar postojećih infrastrukturnih koridora.

KRAJOBRAZ

5	Prilikom planiranja infrastrukture i sadržaja, njihov smještaj u prostor omogućiti na način da se vizualno uklape u okolni krajobraz.

IZVOR | Strateška studija utjecaja na okoliš, RN-2/2019-AE, prosinac 2019.

4.7. Revizije strategije razvoja

Strategije razvoja živi su dokumenti čiji se sadržaj nužno prilagođava promjenama na terenu, odnosno u zajednicama za koje su pisane. Te promjene mogu biti posljedica (ne)očekivanih promjena na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj ili međunarodnoj razini, posebice u kontekstu zakonodavnih izmjena, ali i dostupnosti sredstava za financiranje planiranih projekata, kao i brojnih drugih čimbenika koji se tek djelomično mogu predvidjeti. U tom smislu, predlaže se da se reviziji strategije razvoja pristupa periodično, razmatrajući novonastale okolnosti te prilagođavajući akcijske planove navedenim okolnostima. U slučaju da nema posebnih okolnosti zbog kojih bi bilo potrebno mijenjati strategiju, dovoljno je napraviti reviziju po isteku razdoblja za koje su konkretizirane mjere i projekti s nositeljima, rokovima i prioritetima, a kako bi se ustvrdila razina provedenosti strategije razvoja, ostvarenost pokazatelja te ostvarenje misije i/ili vizije.

5 | POPIS PRILOGA

5.1. Popis grafikona

Grafikon 1 Kretanje broja stanovnika od 1857. do 2001. godine	28
Grafikon 2 Stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutnoj aktivnosti, starosti i spolu, popis 2011.	33
Grafikon 3 Zaposleni prema položaju u zaposlenju i dobnoj skupini, Popis 2011.	34
Grafikon 4 Broj nezaposlenih na području Gradca u evidenciji Zavoda za zapošljavanje	35
Grafikon 5 Broj godina radnog staža pri ulasku u evidenciju Zavoda za zapošljavanje	36
Grafikon 6 Broj sezonski zaposlenih djelatnika s evidencije Zavoda za zapošljavanje	37
Grafikon 7 Broj poduzeća po djelatnostima u Općini Gradac u 2017. godini	38
Grafikon 8 Prosjek i medijan neto plaće u pravnim osobama u Općini Gradac	41
Grafikon 9 Obrti na području Općine Gradac	42
Grafikon 10 Prosječan broj noćenja ovisno o zemlji porijekla turista	45
Grafikon 11 Broj poljoprivrednih kućanstava prema vrstama voćnih stabala	47
Grafikon 12 Broj upisane djece u vrtićke programe na području Općine Gradac	73
Grafikon 13 Broj upisane djece u školske programe na području Općine Gradac	74
Grafikon 14 Ocjena stanja razvoja Općine Gradac do 2017. godine	86
Grafikon 15 Ocjena stanja razvoja Općine Gradac od 2017. godine	86
Grafikon 16 Ocjena najvećih prepreka za razvoj gospodarstva na području Općine Gradac	88
Grafikon 17 Ocjena najvećih poteškoća u razvoju infrastrukture	89
Grafikon 18 Stavovi ispitanika o budućem fokusu Općine Gradac	93

5.2. Popis tablica

Tablica 1 Metodologija izrade strateškog dokumenta	11
Tablica 2 Koraci u izradi strateškog dokumenta	12
Tablica 3 Usklađenost strategije razvoja Općine Gradac sa strategijom razvoja Splitsko-dalmatinske županije	14
Tablica 4 Usklađenost strategije razvoja Općine Gradac sa Strategijom regionalnog razvoja Republike Hrvatske do 2020. godine	16
Tablica 5 Ulagački prioriteti Europske Unije u razdoblju od 2021. do 2027. godine	19
Tablica 6 Rokovi i koraci u izradi proračuna Općine Gradac	23
Tablica 7 Izvršenje proračuna Općine Gradac u posljednjih pet godina te planirani	24

iznos za 2019. godinu	
Tablica 8 Ulaganja u komunalnu infrastrukturu	25
Tablica 9 Građevinska zemljišta	27
Tablica 10 Zgrade	27
Tablica 11 Prikaz broja stanovnika prema naseljima	28
Tablica 12 Kontingenti stanovništva na području Općine Gradac	29
Tablica 13 Stanovništvo prema stupnju obrazovanja i spolu	30
Tablica 14 Stambene jedinice na području Općine Gradac prema namjeni korištenja	31
Tablica 15 Stambene jedinice na području Općine Gradac i instalacije u njima	32
Tablica 16 Zaposleni prema zanimanju i starosti, Popis 2011.	34
Tablica 17 Distribucija zapošljavanja po godinama prema vrsti radnog odnosa	36
Tablica 18 Broj poduzetnika u Općini Gradac, udjeli i rang	40
Tablica 19 Udio djelatnosti u tvrtkama u % na području Općine Gradac – obveznici financijskih izvještaja	41
Tablica 20 Smještajni kapaciteti u Općini Gradac	44
Tablica 21 Dolasci i noćenja turista u 2017. godini	44
Tablica 22 Dolasci i noćenja turista u razdoblju od 2014. godine do 2017. godine	46
Tablica 23 Broj OPG-ova na području Općine Gradac	47
Tablica 24 Dobna struktura nositelja OPG-ova na području Općine Gradac	47
Tablica 25 Površine zemljišta prema korištenju	48
Tablica 26 Poljoprivredna kućanstva prema kategorijama zemljišta	48
Tablica 27 Popis tržnica na području Općine Gradac	49
Tablica 28 Registar obrtnika koji se bave morskim ribarstvom na području Općine Gradac	50
Tablica 29 Popis mjera u sklopu Programa potpore ribarstvu	51
Tablica 30 Popis mjera u sklopu Operativnog programa za pomorstvo i ribarstvo	51
Tablica 31 Zone marikulture i ribarske infrastrukture na području Općine Gradac	53
Tablica 32 Nerazvrstane ceste	62
Tablica 33 Popis lokalnih cesta na području općine Gradac	63
Tablica 34 Dječja igrališta	75
Tablica 35 Popis udruga građana na području općine Gradac	77
Tablica 36 Popis kulturnih dobara na području općine Gradac	78
Tablica 37 Lista zaštićenih nepokretnih kulturnih dobara	80
Tablica 38 Groblja	83
Tablica 39 Mrtvačnice	83
Tablica 40 Plaže	83
Tablica 41 Trgovi	84
Tablica 42 Parkovi	84
Tablica 43 Stavovi ispitanika o pružanju javnih usluga na području Općine Gradac	87

Tablica 44 Stavovi ispitanika o stanju gospodarstva na području Općine Gradac	87
Tablica 45 Stavovi ispitanika o stanju infrastrukture na području Općine Gradac	88
Tablica 46 Stavovi ispitanika o stanju poljoprivrede na području Općine Gradac	89
Tablica 47 Stavovi ispitanika o stanju razvoja turizma na području Općine Gradac	90
Tablica 48 Stavovi ispitanika o stanju razvoja kulturne i sportske ponude i infrastrukture na području Općine Gradac	91
Tablica 49 Stavovi ispitanika o stanju razvijenosti odgojno obrazovne infrastrukture na području Općine Gradac	92
Tablica 50 Popis prijedloga ispitanika za unapređenje razvoja Općine Gradac	94
Tablica 51 Prioriteti razvoja Općine Gradac	107
Tablica 52 Popis projekata	109
Tablica 53 Provedba strateškog plana	113
Tablica 54 Pojašnjenje kratica	123
Tablica 55 Kronologija provedbe strateških projekata	123
Tablica 56 Popis budućih projekata	125
Tablica 57 Plan provedbe projekata čija se realizacija očekuje nakon provedbe ovog strateškog dokumenta	127
Tablica 58 Prijedlog mjera i smjernica za ublažavanje utjecaja na okoliš	131

5.3. Popis slika

Slika 1 Prostorne cjeline	57
Slika 2 Tumač za čitanje prikaza iz prostornog plana	58
Slika 3 Građevinska područja Brist	58
Slika 4 Građevinska područja - Drvenik 1	59
Slika 5 Građevinska područja - Drvenik, 2	59
Slika 6 Građevinska područja - Gradac	60
Slika 7 Građevinska područja - Podaca	60
Slika 8 Građevinska područja - Zaostrog	61
Slika 9 Područje obuhvata vodoopskrbe aglomeracije Makarska	66
Slika 10 Vodoopskrba Zaostrog	67
Slika 11 Vodnogospodarski sustav poslovne zone unutar građevinskog područja naselja - K2, K3, Drvenik	67
Slika 12 Prikaz odvodnje na području naselja Gradac	68

KARAKTERISTIKE POJEDINIH NASELJA

Molimo da u nastavku navedete ključne probleme pojedinih naselja u Općini Gradac.

GRADAC *

PODACA *

ZAOSTROG *

BRIST *

DRVENIK *

* U dijelu upitnika koji slijedi želimo detaljnije istražiti pojedine segmente razvoja Općine Gradac.

GOSPODARSTVO

Molimo da ocijenite sljedeće elemente *

1 (iznimno sam nezadovoljan/a) - 5 (iznimno sam zadovoljan/a)

Razvijenost gospodarstva

Privlačenja stranih ulaganja

Prisustvo sive ekonomije

Razvijenost poduzetničke zone

Raspoloživost potrebne radne snage

Pružanje potpore poduzetništvu od strane lokalne samouprave

Strukovna i druga povezanost poduzeća i obrtnika

Suradnja gospodarskih subjekata s Obrtničkom komorom

Suradnja gospodarskih subjekata s HGK

Angažiranost općine oko podrške investitorima

Infrastrukturna podrška razvoju gospodarstva (npr. postojanje prostora za najam)

	1	2	3	4	5
Razvijenost gospodarstva					
Privlačenja stranih ulaganja					
Prisustvo sive ekonomije					
Razvijenost poduzetničke zone					
Raspoloživost potrebne radne snage					
Pružanje potpore poduzetništvu od strane lokalne samouprave					
Strukovna i druga povezanost poduzeća i obrtnika					
Suradnja gospodarskih subjekata s Obrtničkom komorom					
Suradnja gospodarskih subjekata s HGK					
Angažiranost općine oko podrške investitorima					
Infrastrukturna podrška razvoju gospodarstva (npr. postojanje prostora za najam)					

Koje su najveće prepreke za razvoj gospodarstva na području Općine Gradac? *

Molimo da odaberete maksimalno 3 odgovora.

- Neriješeni imovinsko-pravni odnosi na lokaciji poduzetničkog pothvata
- Nedostatak dobro opremljenih investicijskih terena (struja, plin, voda)
- Nedostupnost poduzetničke infrastrukture
- Nedostatak novca
- Nedostatak poticaja za poduzetnike
- Nedostatak vremena za razvoj drugih djelatnosti
- Nedostatak radne snage
- Nedostatak tržišta za proizvode i usluge
- Nedostatak pratećih poduzetničkih djelatnosti
- Strah od neuspjeha
- Prepreke od strane države / županije / općine
- Nedovoljna gospodarska promocija Općine
- Ostalo (navesti što):

INFRASTRUKTURA

Molimo da ocijenite sljedeće elemente: *

1 (iznimno sam nezadovoljan/a) - 5 (iznimno sam zadovoljan/a)

	1	2	3	4	5
Kvaliteta nerazvrstanih cesta					
Vodoopskrba					
Kvaliteta vode u općini					
Kvaliteta elektroenergetske mreže					
Pokrivenost općine električnom mrežom					
Telekomunikacijski sustav Općine					
Dostupnost interneta					
Postojeći sustav odvodnje i kanalizacije					
Sustav pročišćavanja otpadnih voda					
Dostupnost plina					
Korištenje alternativnih izvora energije u Općini					
Prikupljanje i gospodarenje otpadom					
Stanje i opremljenost odgojno-obrazovnih objekata					
Stanje i opremljenost kulturno-društvenih objekata					
Stanje i opremljenost zdravstvenih objekata 1 2 3 4 5					
Korištenje EU fondova za financiranje infrastrukturnih projekata					

Koje su najveće poteškoće u kontekstu infrastrukture u Općini Gradac? *

Molimo da odaberete maksimalno 3 odgovora.

- Nedostatak neograničenog pristupa Internetu
- Nezadovoljavajuća kvaliteta cesta na području Općine
- Nezadovoljavajuća vodovodna i kanalizacijska mreža Općine
- Nezadovoljavajuća sportsko-rekreativna infrastruktura
- Onečišćen okoliš
- Manjak financijskih sredstava za infrastrukturu
- Ostalo (navesti što):

POLJOPRIVREDA

Molimo da ocijenite sljedeće elemente: *

1 (iznimno sam nezadovoljan/a) - 5 (iznimno sam zadovoljan/a)

	1	2	3	4	5
Kvaliteta poljoprivrednog zemljišta					
Količina poljoprivrednog zemljišta					
Razvijenost ekološke poljoprivrede					
Postojeća sportska infrastruktura					
Razvijenost mreže otkupa poljoprivrednih proizvoda					
Udruživanje poljoprivrednih proizvođača					
Navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta					
Povlačenje bespovratnih sredstava za OPG-ove					
Stupanj obrazovanja poljoprivrednika					
Dostupnost informacija o poljoprivredi (edukacije o natječajima, o sprečavanju bolesti i nametnika, i slično)					

Koje su najveće poteškoće u kontekstu razvoja poljoprivredne aktivnosti u Općini Gradac? *

Molimo da odaberete maksimalno 3 odgovora.

- Usitnjenost zemljišta
- Nepristupačnost zemljišta
- Nedostatna ponuda edukacija za poljoprivredu
- Nemogućnost plasiranja poljoprivrednih proizvoda na tržište
- Niska cijena otkupa poljoprivrednih proizvoda
- Manjak finansijskih sredstava za ulaganje u poljoprivredu
- Ostalo (navesti što):

TURIZAM

Molimo da ocijenite sljedeće elemente: *

1 (iznimno sam nezadovoljan/a) - 5 (iznimno sam zadovoljan/a)

Razvijenost turizma

Razvijenost seoskog turizma

Količina manifestacija u sezoni

Količina manifestacija van sezone

Kvaliteta manifestacija u sezoni

Količina manifestacija van sezone

Lokalna gastronomska ponuda

Kvaliteta smještajnih kapaciteta

Kvaliteta i uređenost plaža

Ponuda zabavnih sadržaja

Dostupnost turističkih informacija prije dolaska u destinaciju

Dostupnost turističkih informacija u destinaciji

Promocija destinacije

Rad turističkih zajednica i uređa

Sadržaji posebnih oblika turizma (seoski turizam, avanturizam, kulturni turizam...)

Implementiranost kulturne baštine u turizam

Korištenje bespovratnih sredstava za financiranje razvoja posebnih oblika turizma

Kvaliteta gostiju

Trajanje turističke sezone

Turistička signalizacija u destinaciji

Cjelogodišnja turistička ponuda

	1	2	3	4	5
Razvijenost turizma					
Razvijenost seoskog turizma					
Količina manifestacija u sezoni					
Količina manifestacija van sezone					
Kvaliteta manifestacija u sezoni					
Količina manifestacija van sezone					
Lokalna gastronomska ponuda					
Kvaliteta smještajnih kapaciteta					
Kvaliteta i uređenost plaža					
Ponuda zabavnih sadržaja					
Dostupnost turističkih informacija prije dolaska u destinaciju					
Dostupnost turističkih informacija u destinaciji					
Promocija destinacije					
Rad turističkih zajednica i uređa					
Sadržaji posebnih oblika turizma (seoski turizam, avanturizam, kulturni turizam...)					
Implementiranost kulturne baštine u turizam					
Korištenje bespovratnih sredstava za financiranje razvoja posebnih oblika turizma					
Kvaliteta gostiju					
Trajanje turističke sezone					
Turistička signalizacija u destinaciji					
Cjelogodišnja turistička ponuda					

Koje su najveće poteškoće u kontekstu razvoja turizma u Općini Gradac? *

Molimo da odaberete maksimalno 3 odgovora.

- Nekvalitetni promotivni i informativni materijali o Općini
- Sustav turističkih informacija ne funkcionira na zadovoljavajući način ili ne postoji
- Nezadovoljavajući pristup kulturnoj baštini
- Nezadovoljavajuća turistička vizija Općine
- Neatraktivna turistička ponuda Općine
- Manjak finansijskih sredstava za ulaganje u podizanje kvalitete turističke ponude
- Manjak stručnog kadra za upravljanje turističkim razvojem
- Nepostojanje strateškog dokumenta za razvoj turizma u općini
- Ostalo (navesti što):

KULTURA I SPORT

Molimo da ocijenite sljedeće elemente: *

1 (iznimno sam nezadovoljan/a) - 5 (iznimno sam zadovoljan/a)

Ponuda kulturnih sadržaja i događaja u općini

Postojeća kulturno-društvena infrastruktura

	1	2	3	4	5
Ponuda kulturnih sadržaja i događaja u općini					
Postojeća kulturno-društvena infrastruktura					

Ponuda sportsko-rekreativnih sadržaja u općini
 Postojeća sportska infrastruktura
 Suradnja udruga s lokalnom javnom upravom
 Financijska podrška općine razvoju organizacija civilnog društva
 Povlačenje bespovratnih sredstava za aktivnosti udruga
 Educiranost i osposobljenost predstavnika udruga

ODGOJ I OBRAZOVANJE

Molimo da ocijenite sljedeće elemente: *

1 (iznimno sam nezadovoljan/a) - 5 (iznimno sam zadovoljan/a)

Opremljenost postojeće odgojno-obrazovna infrastruktura
 Kapaciteti postojeće odgojno-obrazovne infrastrukture
 Mogućnosti neformalnog obrazovanja u općini
 Korištenje EU fondova za financiranje edukacija
 Razvijenost mjera poticanja ostanka mladih u općini
 Usklađenost rada vrtića s radnim vremenom roditelja

1	2	3	4	5

BUDUĆI RAZVOJ OPĆINE GRADAC

Smatram da bi Općina Gradac trebala staviti poseban naglasak na razvoj: *

Molimo da odaberete maksimalno 3 odgovora.

- Turizma
- Proizvodnje
- Poljoprivrede
- Kulture
- Obrazovanja
- Poduzetničke infrastrukture
- Ekologije
- Tehničke infrastrukture (vodovod, kanalizacija, ceste itd...)
- Ostalo (navesti što):

Htio / htjela bih da Općina Gradac bude sinonim za: *

Molimo da odaberete maksimalno 3 odgovora.

- Turističke atrakcije
- Autohton uzgoj i proizvodnju
- Sigurno i atraktivno mjesto za život
- Savršeno razvijenu sportsko – rekreacijsku bazu
- Očuvanu lokalnu tradiciju
- Bogatu i raznovrsnu kulturnu ponudu
- Nisku stopu nezaposlenosti
- Kvalitetnu infrastrukturu
- Poticajnu poduzetničku klimu
- Ostalo (navesti što)

VAŠI PRIJEDLOZI ZA RAZVOJ OPĆINE GRADAC

Što je potrebno napraviti/popraviti/unaprijediti u kontekstu razvoja Općine Gradac? Molimo da odgovor formulirate jasno i sažeto. Npr. Rješavanje problema usitnjenosti zemljišta itd. U nastavku je ponuđen prostor za pet konkretnih prijedloga, ukoliko vam je potrebno više prostora, upišite svoj mail pa ćemo Vam poslati dodatni upitnik!

#1 PRIJEDLOG *

Do kada bi ovaj problem/zadatak trebao biti riješen? *

2019 2020 2021 2022 2023

#2 PRIJEDLOG

Do kada bi ovaj problem/zadatak trebao biti riješen?

2019 2020 2021 2022 2023

#3 PRIJEDLOG

Do kada bi ovaj problem/zadatak trebao biti riješen?

2019 2020 2021 2022 2023

#4 PRIJEDLOG

Do kada bi ovaj problem/zadatak trebao biti riješen?

2019 2020 2021 2022 2023

#5 PRIJEDLOG

Do kada bi ovaj problem/zadatak trebao biti riješen?

2019 2020 2021 2022 2023

Ukoliko imate još prijedloga, molimo da upišete svoju email adresu!

OPĆE INFORMACIJE O ISPITANIKU

Spol *

Muško
Žensko

Dob *

18 - 25
26 - 35
36 - 45
46 - 55
56 - 65
66 i više

Stečeni stupanj obrazovanja? *

SSS
VŠS
VSS
Magisterij
Doktorat

Radni status *

Stalno zaposlen/a
Zaposlen/a honorarno
Nezaposlen/a
Student/ica
Umirovljenik/ca

Ukoliko imate bilo kakav komentar, dodatni prijedlog ili poruku, molimo da ovdje upišete.

5.5. Ciljevi, prioriteti i mjere razvoja Splitsko-dalmatinske županije

CILJ 1: POBOLJŠATI KVALITETU ŽIVLJENJA UZ ODRŽIVO KORIŠTENJE PRIRODNIH RESURSA

C1P1: Održivi razvoj osnovnih infrastrukturnih sustava

C1P1M1: Podizanje razine kvalitete, dostupnosti i održivosti prometnih sustava i infrastruktura

C1P1M2: Podizanje kvalitete i održivosti komunalnog sustava

C1P1M3: Podizanje kvalitete, održivosti i učinkovitosti energetskeg sustava

C1P1M4: Razvoj kvalitetnih i prostorno ravnomjerno dostupnih komunikacijskih sustava

C1P2: Poboljšanje društvene infrastrukture i unaprjeđenje usluga

C1P2M1: Unaprjeđenje uvjeta, dostupnosti, raznovrsnosti i kvalitete odgojnoobrazovnih institucija u formalnom i neformalnom te posebice cjeloživotnom obrazovanju, te odgojno-obrazovnih programa i sadržaja u skladu s potrebama društva i gospodarstva

C1P2M2: Poboljšanje uvjeta za pružanje visoko kvalitetnih zdravstvenih usluga

C1P2M3: Unaprjeđenje socijalne kohezije i razvoj održivih socijalnih infrastruktura, sustava i usluga

C1P2M4: Poboljšanje kvalitete i dostupnosti društvenih i kulturnih sadržaja

C1P2M5: Stvaranje uvjeta za razvoj i promicanje kulture sporta, rekreacije te aktivnog i zdravog života

C1P3: Zaštita okoliša, stvaranje otpornosti na okolišne rizike i održivo upravljanje prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom

C1P3M1: Vrednovanje, zaštita, očuvanje i održivo korištenje prirodnih vrijednosti

C1P3M2: Razvoj sustava praćenja stanja prirode i okoliša

C1P3M3: Razvoj integriranog sustava sigurnosti, civilne zaštite i spašavanja te otpornosti na klimatske promjene

C1P3M4: Unaprjeđenje sustava cjelovitog i održivog gospodarenja otpadom

C1P3M5: Očuvanje i održivo korištenje kulturne baštine

CILJ 2: POVEĆATI KONKURENTNOST GOSPODARSTVA

C2P1: Stvaranje konkurentnog, održivog i uključivog gospodarstva temeljenog na znanju

C2P1M1: Poticanje inovacija i korištenja znanja u gospodarstvu te razvoj sinergija između poduzeća, istraživačko-razvojno-inovacijskih (IRI) centara i visokog obrazovanja s naglaskom na visoko propulzivne, radno intenzivne industrije, nove tehnologije, zelenu i plavu ekonomiju, zelene i plave inovacije, pomorske, kreativne i kulturne industrije

C2P1M2: Jačanje infrastrukture i kapaciteta za istraživanje i inovacije te promoviranje centara kompetencija

C2P1M3: Jačanje prepoznatljivosti županije kao regije gospodarske, znanstvenotehnoške i IRI izvrsnosti i investicijske atraktivnosti

C2P2: Stvaranje povoljnog okruženja za razvoj poduzetništva

C2P2M1: Razvoj sustava poduzetničke infrastrukture

C2P2M2: Poticanje razvoja klastera koji povezuju gospodarstvo, IRI/znanost i obrazovanje, javni i civilni sektor, društveni, kulturni i prirodni okoliš te financijski/investicijski sektor te jačanja izvozne konkurentnosti

C2P2M3: Jačanje kapaciteta i poticaja za privlačenje ulaganja

C2P2M4: Razvoj povoljnog okruženja za rast malih i srednjih poduzeća

C2P3: Razvoj teritorijalno ravnomjerno raspoređenog, cjelogodišnjeg, diversificiranog, održivog i inovativnog turizma

C2P3M1: Unaprjeđenje sustava destinacijskog razvoja i upravljanja destinacijama

C2P3M2: Razvoj i poticanje ulaganja u unaprjeđenje kvalitete, kvantitete, prepoznatljivosti i sigurnosti turističkih proizvoda, usluga, sadržaja cjelogodišnjeg održivog turizma posebnih interesa

C2P3M3: Razvoj vještina, znanja i kompetencija potrebnih u turističkom privređivanju i kontinuirana prilagodba promjenama na tržištu rada

C2P3M4: Razvoj horizontalno i vertikalno integrirane turističke i posjetiteljske infrastrukture

C2P3M5: Razvoj i poticanje turističkih inovacija, klastera te međusektorske suradnje turizma, poljoprivrede i drugih povezanih gospodarskih djelatnosti

C2P4: Razvoj zelenog i društvenog poduzetništva

C2P4M1: Promicanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije

C2P4M2: Promicanje važnosti i uloge društvenog poduzetništva u održivom gospodarstvu

C2P4M3: Podrška ulaganjima utemeljenim na zelenom poduzetništvu, uključivo i u sektoru ekološke i/li autohtone poljoprivrede, proizvodnje zdrave hrane i medicinskih pripravaka

CILJ 3: UNAPRIJEDITI LJUDSKE POTENCIJALE I SUSTAV UPRAVLJANJA RAZVOJEM

C3P1: Stvaranje uvjeta za razvoj tržišta rada i povećanje zapošljivosti

C3P1M1: Usklađivanje obrazovnih programa s potrebama društva i gospodarstva

C3P1M2: Razvoj i povećanje dostupnosti programa i sadržaja cjeloživotnog učenja

C3P1M3: Jačanje kompetencija i integracija teško zapošljivih skupina u tržište rada

C3P1M4: Jačanje sustava, programa i mjera za unaprjeđenje lokalnog tržišta rada

C3P2: Poticanje dugoročno održivog, uključivog i teritorijalno uravnoteženog razvoja

C3P2M1: Poticanje programa i projekata integriranog i održivog razvoja urbanih sredina

C3P2M2: Poticanje razvoja i demografske održivosti slabije razvijenih područja i područja s razvojnim posebnostima (otoci, ruralna područja, brdsko-planinska područja...) te društveno-ekonomskog uključivanja i podrške ranjivih skupina

C3P2M3: Unaprjeđenje sustava strateškog planiranja i upravljanja prostorom

C3P2M4: Pобољшanje upravljanja morem i obalnim područjem

C3P3: Poboљшanje kvalitete upravljanja lokalne i regionalne samouprave

C3P3M1: Jačanje ljudskih potencijala u javnom sektoru

C3P3M2: Razvoj elektroničkog informacijsko-dokumentacijskog sustava lokalne i regionalne samouprave

C3P3M3: Podrška pripremi i provedbi razvojnih projekata od posebnog interesa za županiju

C3P4: Razvoj partnerstva i suradnje među dionicima razvoja

C3P4M1: Poticanje partnerstva i potpore održivom razvoju organizacija civilnog društva (OCD)

C3P4M2: Unaprjeđenje unutaržupanijske, međužupanijske, prekogranične i međunarodne suradnje

C3P4M3: Promicanje sustavnog dijaloga, solidarnosti, uzajamne pomoći i suradnje na svim razinama

5.6. Ciljevi, prioriteti i mjere Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske

STRATEŠKI CILJ 1. POVEĆANJE KVALITETE ŽIVOTA POTICANJEM ODRŽIVOG TERITORIJALNOG RAZVOJA

PRIORITET 1.1 Podizanje razine znanja i sposobnosti za poboljšanje kvalitete života

Mjera 1.1.1. Unapređenje regionalnih i lokalnih razvojnih kapaciteta u odgoju, obrazovanju i sportu

Mjera 1.1.2. Unapređenje usluga sustava zdravstvene i socijalne skrbi na regionalnoj i lokalnoj razini

Mjera 1.1.3. Podrška afirmaciji kulturnog identiteta i razvoju civilnog društva

PRIORITET 1.2. Osiguranje i unapređenje osnovne lokalne i regionalne infrastrukture

Mjera 1.2.1. Razvoj javne infrastrukture od lokalnog značaja

Mjera 1.2.2. Razvoj javne infrastrukture od regionalnog značaja

Mjera 1.2.3. Održivo korištenje i vrednovanje kulturne i prirodne baštine

Mjera 1.2.4. Podrška primjeni mjera zaštite okoliša i energetske učinkovitosti na lokalnoj i regionalnoj razini

PRIORITET 1.3. Podrška potpomognutim područjima i područjima s razvojnim posebnostima

Mjera 1.3.1. Pružanje podrške razvoju potpomognutih područja

- Mjera 1.3.2. Pružanje podrške održivom otočnom razvoju
- Mjera 1.3.3. Pružanje podrške razvoju brdsko-planinskih područja
- Mjera 1.3.4. Unaprjeđenje kvalitete života i razvoj urbanih područja
- Mjera 1.3.5. Stvaranje poželjnih uvjeta za život u pograničnim područjima

STRATEŠKI CILJ 2. POVEĆANJE KONKURENTNOSTI REGIONALNOGA GOSPODARSTVA I ZAPOSLENOSTI

PRIORITET 2.1 Unaprjeđenje gospodarske infrastrukture na regionalnoj i lokalnoj razini

- Mjera 2.1.1. Definiranje i primjena jasnih kriterija za osnivanje i financiranje poduzetničkih zona
- Mjera 2.1.2. Aktiviranje državne imovine na lokalnoj i regionalnoj razini
- Mjera 2.1.3. Razvoj lokalnih kapaciteta za programe održavanja povijesnih jezgri naselja i objekata kulturne baštine

PRIORITET 2.2 Stvaranje poticajnoga poslovnog okruženja na regionalnoj i lokalnoj razini

- Mjera 2.2.1. Jačanje lokalnih i regionalnih poduzetničkih potpornih institucija
- Mjera 2.2.2. Aktiviranje lokalnog razvoja kroz potporu novim gospodarskim subjektima i inovativnim gospodarskim koncepcijama
- Mjera 2.2.3. Razvoj kolaborativne ekonomije kroz potporu udruživanju gospodarskih subjekata na regionalnoj i lokalnoj razini
- Mjera 2.2.4. Povećanje atraktivnosti regija kroz teritorijalno brendiranje

PRIORITET 2.3 Jačanje ljudskih potencijala i obrazovanje povezano s potrebama gospodarstva na regionalnoj i lokalnoj razini

- Mjera 2.3.1. Podrška povećanju osposobljenosti radne snage na regionalnoj i lokalnoj razini
- Mjera 2.3.2. Poticanje migracija stanovništva prema područjima s nedostatkom radne snage

STRATEŠKI CILJ 3. SUSTAVNO UPRAVLJANJE REGIONALNIM RAZVOJEM

PRIORITET 3.1. Učinkovito upravljanje (u skladu s načelom supsidijarnosti)

- Mjera 3.1.1. Unaprjeđenje ciklusa upravljanja javnim politikama na svim razinama upravljanja
- Mjera 3.1.2. Unaprjeđenje upravljanja regionalnim razvojnim projektima
- Mjera 3.1.3. Unaprjeđenje kvalitete javnih usluga kroz suradnju u procesima funkcionalne i fiskalne decentralizacije
- Mjera 3.1.4. Povećanje učinkovitosti upravljanja imovinom na svim razinama javnog upravljanja

PRIORITET 3.2. Djelotvorna međusektorska suradnja (u skladu s načelom participacije i integrativnog pristupa)

Mjera 3.2.1. Međuresorno usklađivanje provedbe javnih politika na nacionalnoj i regionalnoj razini

Mjera 3.2.2. Poboljšanje vertikalne i horizontalne koordinacije dionika u regionalnom razvojnom upravljanju

PRIORITET 3.3. Jačanje financijskih i administrativnih sposobnosti za razvoj na lokalnoj i regionalnoj razini

Mjera 3.3.1. Jačanje dionika u regionalnom razvojnom upravljanju i provedbi razvojnih projekata

Mjera 3.3.2. Unapređenje sustava i povećanje učinkovitosti upravljanja državnim potporama na svim razinama upravljanja

6 | ZAKLJUČAK

Opširno rečeno, razvoj podrazumijeva “kontinuirano ekonomsko, socijalno i okolišno unapređenje i održavanje poželjnog okruženja kao i kreiranje vitalnog društvenog sistema koji potiče suradnju, jednakost i slobodu; te konačno ekonomiju koja je raznovrsna, kompetitivna i pristupačna” (Christenson, 1989). Pod ovom definicijom može se smjestiti mnogo toga pa možemo pričati o razvoju poslovanja, proizvoda, zajednice ili u ovom slučaju - općine, odnosno jedinice lokalne samouprave. U procesu planiranja razvoja treba, dakle, s podjednakom pažnjom pristupiti raznovrsnim elementima te istovremeno ulagati i u ljudske kapacitete, zajednicu, kao i u ekonomsko osnaživanje i infrastrukturu.

Razvoj počiva na međudjelovanju nekoliko komponenti: adekvatna infrastruktura je potrebna kako bi osigurala uvjete za poslovanje i život. Potom, nužno je kontinuirano razvijati gospodarstvo otvaranjem novih poduzeća i obrta. Političke aktivnosti, kao treća neizostavna komponenta, nužne su da zajednicu pozicioniraju unutar širih okvira te osiguraju potrebnu podršku razvoju. Konačno, nužno je pružanje različitih (kulturnih, sportskih, zabavnih...) usluga u zajednici kako bi se zadovoljile sve njene potrebe za normalnim funkcioniranjem u ekonomskom, kulturnom, obrazovnom i svakom drugom smislu (Cavaye, 2001, 111). nastavno na navedeno, ovim dokumentom se promiče održivi razvoj kojeg za potrebe strategije možemo definirati “kao rast koji ne remeti nosivi kapacitet ekosustava, omogućuje stalne materijalne boljitke i uopće sve bolji i bolji život” (Pravdić, 2001).

No, Cavaye ističe kako je za dugoročan razvoj zajednice ključan i onaj manje opipljiv aspekt - motivacija, vlasništvo (ne nad imovinom, nego nad zajednicom, koji pojednostavljeno možemo imenovati osjećajem pripadnosti), vodstvo, spremnost na akciju, promišljanje razvoja i slično. Upravo to temelj je ovog dokumenta. Naime, strateški razvoj općine, grada, ali i većih administrativnih cjelina, mora biti utemeljen u zajednici, i biti njezin proizvod, kako bi bio provediv i održiv. S tim na umu, u izradi ovog dokumenta konzultirana je javnost kroz nekoliko ekstenzivnih fokus grupa, kao i anketno ispitivanje, a rezultati tako provedenih istraživanja višestruko su korisni u razumijevanju stanja na terenu, čak i u onom dijelu koji se nije direktno istraživao, a to je opće razumijevanje procesa razvoja jedinice lokalne samouprave, kao i njenih obaveza i odgovornosti. Lokalna zajednica je ključni faktor budućeg razvoja Općine Gradac, jer bez ljudskih kapaciteta koji će sudjelovati u provedbi strategije, ili koristiti njene plodove, razvoj nije održiv, niti smislen. Stoga se preporučuje provediteljima strateškog dokumenta početi provedbu strategije upravo kroz informiranje lokalne zajednice, komunikaciju s njom, uključivanje u sve faze provedbe.

Ovim dokumentom fokus je budućeg razvoja Općine Gradac stavljen na rješavanje neposrednih infrastrukturnih i s njom povezanih problema, s istovremenim ulaganjem u ljudske kapacitete kroz

poticanje cjelogodišnjeg obrazovanja, ulaganje u razvoj mikro i malog poduzetništva, strateško promišljanje turističkog razvoja te provedbu aktivnosti cilj kojih je generalno unapređenje kvalitete obrazovanja i dodatnih usluga za djecu i mlade s područja Općine Gradac. Kako bi se u narednom strateškom periodu moglo pričati i razmišljati i konkretnijim koracima u unapređenju gospodarske i demografske slike Općine Gradac, nužno je prvo kreirati temelje za to. Stoga se veliki dio strateškog plana projekata i aktivnosti odnosi upravo na unapređenje komunalne i javne infrastrukture, kao i na prostorno planske dokumente, koji će onda zajedno biti temelj za buduća konkretnija ulaganja, koja će pratiti promišljeni razvoj turizma temeljem na strateškim planova čija se izrada također planira ovim dokumentom. S obzirom na zatečeno stanje koje reflektira određenu stagnaciju, a u pojedinim područjima i nazadovanje, bilo bi odveć optimistično, a svakako nerealno, u narednih pet godina planirati više od onog navedenog u ovom dokumentu. No, kao dokaz svijesti o potrebi poduzimanja obuhvatnijih i konkretnijih koraka u razvoju Općine Gradac, ovaj dokument donosi i prijedlog projekata u ukupnom periodu od 10 godina, što svakako čini dobre temelje za sve buduće strateške i druge razvojne planove.

7 | LITERATURA

ČLANCI

1. **Cavaye, J. (2001)** Rural Community Development – New Challenges and Enduring Dilemmas, The journal of Regional Analysis & policy, 31(2), str. 109-124.
2. **4.Christenson J. A., Fendley, K., Robinson J. W. (1989)** Community Development. U: Community Development in Perspective, J.A. Christenson, J.W. Robinson, (urednici) str. 3-25. Ames: Iowa State University Press.
3. **Ott, K., Bajo, A., Bronić, M., Bratić, V., Medak Fell, D. (2009)** Proračunski vodič za
4. građane, drugo promijenjeno izdanje, Institut za javne financije, Zagreb
5. **Ott, K., Mačkić, V., Bronić, M. (2018)** Proračunska transparentnost lokalnih vlasti: politička ekonomija proračuna gradova i općina u Hrvatskoj. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, 27(4), str. 629-647.
6. **Plišić, I., Jakelić, Z., Čelan, Z., Marinović, G., Fuštar, A., Barun, T., Koščina, Z.M., Vego, G., Katalinić, E., Bešlić, K., Erdelez, R. (2009)** Vodoopskrbni plan Splitsko-dalmatinske županije, Institut građevinarstva Hrvatske
7. **Pravdić V., (2001)** Sustainability and Sustainable Development: the Use in Policies and the Ongoing Debate on These Terms, Croatian International Relations Review, br. 7, str. 93-100.

ZAKONI

8. **Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi**, NN 33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 36/09, 150/11, 144/12, 19/13, 137/15, 123/17
9. **Zakon o proračunu**, NN 87/08, 136/12, 15/15
10. **Zakon o pomorskom dobru i morskim lukama**, NN 158/03, 100/04, 141/06, 38/09, 123/11, 56/16
11. **Zakon o održivom gospodarenju otpadom** („Narodne Novine“ broj 94/13, 73/17)

PROSTORNI, PLANSKI I STRATEŠKI DOKUMENTI

12. Višegodišnji program gradnje komunalnih vodnih građevina (NN 117/15)

13. Strategija razvoja Splitsko dalmatinske županije (Rera, 2016)
14. Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske (NN 75/2017)
15. Izmjene i dopune prostornog plana uređenja Općine Gradac, URBOS d.o.o., 2016.
16. Uredba o uslužnim područjima (NN 67/2014)
17. Urbanistički plan uređenja poslovne zone unutar građevinskog područja naselja - K2, K3, Drvenik
18. Elaborat zaštite okoliša za postupak ocjene o potrebi procjene utjecaja na okoliš za izgradnju vodno- komunalne infrastrukture aglomeracije Makarska, 2017., Dvokut Eco d.o.o.
19. Prostorni plan Splitsko-dalmatinske županije (Službeni glasnik Splitsko-dalmatinske županije br. 1/03, 8/04, 5/05, 5/06, 13/07 i 9/13)
20. Prostorni plan Općine Gradac (Službeni Glasnik Općine Gradac broj 02/15)
21. Pročišćeni tekst odluke o donošenju prostornog plana uređenja Općine Gradac („Službeni glasnik“, službeno glasilo Općine Gradac“, br. 59/07., 61/07., 75/09., 08/14. i 06/16.)
22. Program potpore razvoju ribarstva na području Splitsko-dalmatinske županije (2017.-2020.)
23. Regionalni plan upravljanja morskim plažama na području Splitsko-dalmatinske županije (Safege, 2015)
24. Kartica imovine Općine Gradac

ONLINE IZVORI

25. Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr
26. Hrvatski zavod za zapošljavanje, www.hzz.hr
27. HGK – Registar poslovnih subjekata, <http://www1.biznet.hr/HgkWeb/do/fullSearchPost>
28. FINA, www.fina.hr
29. Upisnik poljoprivrednika, <https://www.aprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/>
30. Registar obrtnika, <https://or.portor.hr/pretraga.htm>
31. Hrvatska mreža za ruralni razvoj, <http://www.hmrr.hr/hr/leader/hrvatski-flag-ovi/>
32. Registar udruga, <https://uprava.gov.hr/registar-udruga>
33. Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, dostupno na:
<https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=31>
34. Pomorsko je dobro, www.pomorskodobro.dalmacija.hr

35. Službena internet stranica društva Komunalno održavanje d.o.o.,
<https://komunalno.ploce.hr>
36. Operativni program za pomorstvo i ribarstvo, <https://euribarstvo.hr/mjere/>
37. Osnovna škola Gradac, <http://os-gradac.skole.hr/skola>
38. Obrazloženje proračuna Općine Gradac za 2018. i projekcije 2019. i 2020 .godinu,
dostupno na: <https://opcinagradac.hr/proracun>
39. Upute za izradu proračuna Općine Gradac za razdoblje 2018. – 2020., dostupno na:
<https://opcinagradac.hr/proracun>
40. Nova kohezijska politika - Regionalna politika, Europska komisija (2018), dostupno na:
https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/2021_2027/
41. Odobreni Projekt “Zeleni val” vrijedan pola milijuna kuna: Što točno donosi građanima Ploča?, dostupno na:
<https://ploce.com.hr/ekologija/odobreni-projekt-zeleni-val-vrijedan-pola-milijuna-kuna-sto-tocno-donosi-gradanima-ploca/>
42. Europska komisija (2018) Regionalni razvoj i kohezija: Proračun EU-a za budućnost,
<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6c26189e-88a4-11e8-ac6a-01aa75ed71a1/language-hr/format-PDF>
43. <http://sportskiribolov.hr/more/ribolov/ribolovne-zone/>
44. www.friska-riba.hr/o-nama/o-nama-1.php
45. www.sportilus.com/klubovi/pomorsko-sportsko-ribolovno-drustvo-lignja-gradac/

OVAJ PROJEKT SUFINANCIRAN JE SREDSTVIMA EUROPSKE UNIJE

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj

(Strategija razvoja općine Gradac za razdoblje od 2019. – 2023. godine)

PROGRAM RURALNOG RAZVOJA 2014. - 2020.

Udio sufinanciranja: 85% EU, 15% RH

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj: Europa ulaže u ruralna područja

Poduzetnički centar Aktiva j.d.o.o.

Gradac, 2019